

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ε. Σούρλα : Πώς μπορεί η οικογένεια να βοηθήσει την σχολική μεταρρύθμιση	σελ. 1
Κ. Κουρή : 'Από την ψυχολογία της ανάγνωσης	» 7
Γ. Καφούση : Αισθητική 'Αγωγή	» 12
'Αθ. Τσολοδήμου : Γνώση και προσωπικότητα	» 22
Θ. 'Ηλιακοπούλου : 'Εξελίσσεται το παιδί μαθαί- νοντας γραφομηχανή ;	» 23
Γ. Θωμά : Το καλύτερό μου μάθημα	» 25
Κ. Διάπη : Γρηγόριος Ξενόπουλος, ο «δριστοκρά- της» παιδαγωγός και η αξία του πολύμορφου έργου του	» 27
'Απ. Γιωτάκου : Μελέτη ενός χαρακτήρα με ελεύ- θερα θέματα	»
Δημ. Παππά : Το ωράριο της σχολικής εργασίας	» 36
Κριτική του βιβλίου	» 39

ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1966

ΕΤΟΣ ΙΑ'

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ

**ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΕΛΛΑΔΟΣ**

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α - ΤΗΛ. 236.547 - 221.316

ΑΘΗΝΑΙ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΧΡ. ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ	Πρόεδρος
ΜΙΧ. ΑΛΕΞΑΚΗΣ	Α' Αντιπρόεδρος
ΧΡ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	Β' Αντιπρόεδρος
ΕΥΣΤΡ. ΠΑΠΑΔΕΛΛΗΣ	Γεν. Γραμματεύς
ΣΤ. ΠΑΠΑΜΩΚΟΣ	Ειδ. Γραμματεύς
ΑΡ. ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΗΣ	Ταμίας
ΑΘ. ΔΕΡΜΑΤΑΣ	Μέλος
ΝΙΚ. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ	Μέλος
ΒΑΣ. ΨΑΧΟΥΛΙΑΣ	Μέλος

Ἐπιστημονιὸν Βῆμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΔΙΜΗΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ

ΑΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γραφεῖα: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α ΑΘΗΝΑΙ

ΤΗΛΕΦΩΝΑ: 236.547 — 221.316

ΕΤΟΣ ΙΔ' — ΤΕΥΧΟΣ 4ο

ΜΑΡΤΙΟΣ — ΑΡΙΘΜΟΣ 1966

Τιμὴ τεύχους, Δραχ. 5

Συνδρομὴ γιὰ τὰ μέλη Δραχ. 50

Ἀντίλαλοι ἀπὸ τὴν Βιεννέζικη Σχολικὴ Μεταρρύθμιση

ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΗ ΤΗΝ ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

ὑπὸ ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΣΟΥΡΛΑ

Παιδαγωγοῦ

Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ὑπὸ τῶν γονέων τοῦ ἀξιώματος
τῆς ἐργασίας καὶ στὸ σπίτι, μπορεῖ ἡ οἰκογένεια νὰ
βοηθήσῃ τὴν σχολικὴν μεταρρύθμισιν.

Theodor Mondracek

I

«Ἡ Σχολικὴ μεταρρύθμιση — παρατηρεῖ ὁ ὡς ἄνω συνάδελφος ἐνὸς
Πειραματικοῦ Σχολείου τῆς Βιέννης — ἔχει ἀνάγκη γιὰ τὰ ἱκανοποιητικὰ
ἀποτελέσματα τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς Ἀγωγῆς καὶ τῆς βοηθείας ἐκ
μέρους τῶν Γονέων τῶν παιδιῶν».

Ἐὰν ὁ Πατέρας καὶ ἡ Μητέρα θέλουν νὰ βοηθήσουν τὸν δάσκαλο
στὴν δύσκολη καὶ πλήρους εὐθύνης ἐργασίαν καὶ μορφωτικὴν του προσ-
πάθειαν, πρέπει νὰ διδαχθοῦν πολλὰ πράγματα.

Εἰς παλαιότερας ἐποχὰς ἡ βοήθεια τῆς οἰκογενείας ἦταν πολὺ
ἀπλοποιημένη.

Ἐὰν ἐπὶ παραδείγματι ὁ μαθητὴς εἶχε μίαν ἄσκησιν κατ' οἶκον, ἄρ-
χιζε πρῶτα μὲ τὴν ἀποστήθισιν καὶ τελείωνε μὲ τὴν ἀντιγραφὴν ἀπὸ
τὸ Ἀναγνωστικὸν του.

Τὸ πνεῦμα τοῦ παλίου σχολείου τῶν ξηρῶν ἀπομνημονεύσεων κυ-
ριαρχοῦσε καὶ στὴν Ἀγωγὴν τῶν παιδιῶν στὸ σπίτι τους.

Στὴν ἐποχὴ μας τὸ σχολεῖο ἐγκαινίασε τὴν μέθοδον τῆς ἐργασίας
μὲ τὴν αὐτενέργειαν ἐκ μέρους τῶν παιδιῶν.

1. Mondracek, Wie kann das Elternhaus die Arbeit des Schulreformers unterstützen.
(Πρβλ. Schulreform 1929 Τεῦχ. 11 σελ. 615 καὶ ἐφεξῆς).

Ἡ Οἰκογένεια δυστυχῶς ἔχει μεσάνυχτα γύρω ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴν αὐτὴν μορφήν τῆς διδασκαλίας στὸ σχολεῖο καὶ ἡ βοήθεια τὴν ὁποῖαν προσφέρει εἶναι μᾶλλον κατασταλτικὴ παρὰ ὑποβοηθητικὴ τοῦ ἔργου τοῦ σχολείου.

Καὶ γεννᾶται μοιραίως τὸ ἐρώτημα:

Μὲ ποιά μέσα οἰκογενειακῆς Ἀγωγῆς θὰ μπορούσαν οἱ Γονεῖς νὰ βοηθήσουν τὴν σχολικὴν ἐργασίαν;

Ἄς προσπαθήσουμε νὰ δώσουμε κάποιαν ἀπάντησιν:

II

Ἡ σημερινὴ μορφή τῆς διδακτικῆς τέχνης καλλιεργεῖ τὴν χαρὰν γύρω ἀπὸ τὴν ἐρώτησιν καὶ τὴν ὥραιαν προφορικὴν διατύπωσιν ἐκ μέρους τῶν παιδιῶν.

Παρίσταται συνεπῶς ἀνάγκη ὅπως ἡ χαρούμενη αὐτὴ μορφή τῆς διδασκαλίας μὴ ἐκμηδενίζεται μὲ τὴν μορφήν τῆς οἰκογενειακῆς Ἀγωγῆς.

Βασικὰ δηλαδὴ καὶ πρωτίστως πρέπει ὅλες αἱ ἐρωτήσεις καὶ αἱ ἀπορίαι τῶν παιδιῶν νὰ βρίσκουν κάποιαν ἀπάντησιν ἐκ μέρους τῶν μεγαλυτέρων.

Καμιὰ ἐρώτησις ἢ ἀπορία τοῦ παιδιοῦ νὰ μὴ θεωρεῖται καὶ νὰ μὴ ἐκλαμβάνεται ἐκ μέρους τῶν Γονέων καὶ τῶν μεγαλυτέρων ὡς ἀνόητος, ἢ νὰ μὴ δίδεται ἀπάντησις ἀπὸ ἑλλειψιν ἐπαρκοῦς χρόνου ἢ ἐπαρκοῦς ἐκτιμήσεως τοῦ περιεχομένου τῆς.

Μὲ ἄλλα λόγια καὶ γιὰ νὰ ἐκφραθοῦμε ἐπὶ τὸ παιδαγωγικώτερον.

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν παιδιῶν δὲν εἶναι εὐκολος καὶ ἀπαιτεῖ ὄχι μονάχα καλλιέργειαν πολλῶν γνώσεων ἀλλὰ καὶ λειτουργίαν ἑνὸς συναισθήματος Τάκτ καὶ συμπεριφορᾶς ἐκ μέρους τῶν μεγαλυτέρων καὶ τῶν Γονέων.

Ἐπὶ παραδείγματι:

Ὅταν κάποιος πατέρας ἠρωτήθῃ ἀπὸ τὴν ὀκτάχρονη κορούλα του γιατί ὑπάρχουν τόσοι πολλοὶ σιδηροδρομικοὶ σταθμοὶ στὴν Βιέννη, ὁ πατέρας τῆς γελώντας ἱκανοποιητικὰ ἀπάντησε ὡς ἑξῆς:

«Ξεύρεις — Lisa — ἡ Βιέννη εἶναι τὸ σημεῖον τῆς ἀφετηρίας τοῦ κόμβου τοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου».

Ἐρωτᾶται ὁμοῦς:

Τί κατάλαβε τὸ μικρὸ κοριτσάκι του, ἡ ὀκτάχρονη Lisa ἀπὸ τὴν ὡς ἄνω ἀπάντησιν τοῦ μπαμπᾶ τῆς;

Χρειάζεται λοιπὸν μετεκπαιδευσις στὸ σημεῖο αὐτὸ καὶ τῶν Γονέων, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ αὐθορμησία τῶν παιδιῶν εἶναι γιὰ πολλοὺς Γονεῖς μία λέξη κενή.

III

Ξεύρω προσωπικὰ — παρατηρεῖ ὁ ὡς ἄνω Βιεννέζος Συνάδελφος — μιὰ Μητέρα μὲ πέντε παιδάκια, τὰ ὁποῖα ἂν καὶ εἶναι 6 — 16 χρονῶν, δὲν ἐπιτρέπει σὲ κανένα ἀπὸ αὐτὰ νὰ καθαρίζει μονάχο του τὰ παπούτσια του καὶ τὰ φορέματά του.

Ἐὰν ἐπιχειρήσῃ κάποιο μονάχο του νὰ χρησιμοποιοῦσε μπογιά καὶ βούρτσα γυαλίσματος τῶν ὑποδημάτων του, ἡ Μητέρα του τοῦ ἀπαγορεύει τὴν αὐθόρμητον αὐτὴν ἐνέργειάν του, παρατηρώντας το καὶ ἐπιτιμῶντας το μὲ τὰς φράσεις:

«Ἀφισέ τα, θὰ μᾶς τὰ λερώσεις ὅλα. Ποτὲ νὰ μὴ καταπιάνεσαι σὲ αὐτὴ τὴ δουλειά».

Κάθε δάσκαλος καὶ δασκάλα τῶν λαϊκῶν μας Σχολείων θὰ μπορούσε νὰ παραθέσῃ πληθὺν παραδειγμάτων γύρω ἀπὸ τὴν ἑλλειψιν ἐκδηλώσεων αὐθορμησίας τῶν παιδιῶν τῆς τάξεώς των ἀκριβῶς λόγῳ τῆς κατασταλτικῆς συμπεριφορᾶς τῶν Γονέων τῶν παιδιῶν.

Εἶναι λυπηρὸν τὸ φαινόμενον νὰ ἀντικρύζει τις παιδάκια 6 ἕως 8 χρονῶν ποὺ νὰ μὴν μποροῦν μονάχα τους νὰ ντυθοῦν, χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν μεγαλυτέρων.

Αὐτὴ δυστυχῶς εἶναι ἡ μέθοδος τῆς ἐργασίας πού ἐφαρμόζεται στὸ σπίτι ἐκ μέρους τῆς οἰκογενείας.

Καὶ ὁμως...

Παρίσταται ἀνάγκη νὰ καλλιεργηθῇ ἡ αὐτενέργεια τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὴν περίοδον τῆς νεαρωτάτης ἡλικίας των.

Καὶ ὡς συνέπεια τῶν ἀνωτέρω:

Ἐὰν ἓνα παιδάκι ἐπὶ παραδείγματι χρειάζεται πολὺν χρόνον γιὰ νὰ ντυθῇ, γιὰτὶ εἶχε λερώσει τὰ χέρια του καθαρίζοντας τὰ παπούτσια του, δὲν εἶναι σωστὸ ἡμεῖς οἱ μεγάλοι νὰ τὸ θεωροῦμεν ὡς ἐστερημένον δεξιότητος ἢ ἀνικάνου νὰ ἀναλάβει ἐργασίαν μόνον του καὶ νὰ τὴν φέρει εἰς πέρας.

Οἱ περισσότεροι Γονεῖς μεταχειρίζονται τὰ παιδάκια τοὺς σὰν κοῦκλες, ἀντὶ νὰ τὰ ἀντικρῶσιν σὰν ἀνθρώπινες ὑπάρξεις.

Τὴν κούκλα πρέπει βέβαια νὰ τὴν ντύσομε, τὸ παιδάκι ὁμως πρέπει μονάχο του νὰ μάθει νὰ ντύνεται.

Συνεπῶς:

Ὅταν οἱ Γονεῖς ἐξυπηρετοῦν κατὰ τρόπον δουρικὸν τὰ παιδιά καὶ τὰ ἀποτρέπουν ἀπὸ αὐθόρμητον δημιουργικὴν ἐνέργειαν καὶ πρωτοβουλίαν, πληγώνουν αὐτὴν ταύτην τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν παιδιῶν. (1)

IV

Κάλλιστα ὁμως θὰ μπορούσε νὰ ὑποδοθηθῇ ἡ ἐργασία τῆς Σχολικῆς μεταρρυθμίσεως, ἂν οἱ Γονεῖς ἀπετύπωνον στὴν μνήμην των τὴν βασικὴν ἀποψιν τῆς κατ' ἀρχὴν βοηθείας των πρὸς τὸ παιδί, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ τὰ ἄφηναν ἐν συνεχείᾳ νὰ φέρουν εἰς πέρας τὴν ἐργασίαν των μονάχα τοὺς.

Ὅπως δηλαδὴ στὸ νεώτερο Σχολεῖο δὲν ὑπάρχουν ρητορεῖες καὶ διατυπαισμοί, ἔτσι καὶ στὴν οἰκογένεια δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἀναγκαστικὰ γυμνάσματα ἐπιδείξεων καὶ ἀπομιμήσεων, ἀλλ' ἀπλὴ βοήθεια καὶ συμπαράσταση γιὰ τὰ ἐπὶ μέρους πνευματικὰ ἐκδηλώσεις.

Ἔτσι:

Θὰ καλλιεργηθοῦν στὴν ψυχὴν τῶν παιδιῶν: ἡ αὐτοπεποίθησις, τὸ θάρρος καὶ ἡ χαρὰ πρὸς ἐργασίαν, αἱ ιδιότητες δηλαδὴ ἐκεῖνες τὰς ὁποῖας καλλιεργεῖ καὶ ἡ Σχολικὴ μεταρρύθμισις.

Κάτι τι παρόμοιον καὶ σχετικὰ μὲ τὴν βοήθειαν πού θὰ μπορούσε νὰ παρασχεθῇ ἐκ μέρους τῆς Οἰκογενείας εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Πατριδογνωσίας.

Συχνότατα δηλαδὴ οἱ Γονεῖς ἐπιχειροῦν μὲ τὰ παιδιά τοὺς ἐκδρομὰς εἰς τὸ δάσος τῆς Βιέννης.

Τὰ παιδιά παραμένουν ἐκεῖ σὰν ἀπαθεῖς σκλάβοι τοῦ περιβάλλοντος.

Καὶ ὁμως...

Σὲ τέτοιες εὐκαιρίες θὰ ἦταν δυνατόν νὰ καλλιεργηθῇ ἡ ὁρμὴ τῆς νεολαίας πρὸς ἐργασίαν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς διδασκαλίας τῆς Γεωγραφίας.

Θὰ μπορούσαν δηλαδὴ τὰ παιδιά νὰ συγκρατήσουν πολλὰ πράγματα στὸ δρομολόγιόν τοὺς καὶ νὰ ἀναζητήσουν τὰς ὁδοὺς πού διήνυσαν εἰς ἓνα εἰδικὸν Πατριδογνωστικὸν Χάρτην.

Ἐν συνεχείᾳ δὲ θὰ μπορούσαν νὰ παίξουν μὲ ἐνθουσιασμὸν τὸν ρόλον τοῦ ὁδηγοῦ καὶ τὰς δυνατότητες τοῦ προσανατολισμοῦ μὲ τὴν χρῆσιν καὶ τοῦ διαβήτου.

1. Dadurch dass die Eltern die Kindern befähigen und von selbständigen Schaffen abhalten, verletzten sie die Würde des Kindes (Mondracek, αὐτόθι σελ. 616).

Στὸ σημερινὸ μεταρρυθμισμένον λαϊκὸ σχολεῖο γίνεται σπουδὴ τοῦ Πατριδο-
γνωστικοῦ Χάρτου κατὰ τὸ 4ον σχολικὸν ἔτος μὲ ἐκτιμήσεις τῶν ἀποστάσεων.

Κάποιος μάλιστα ἐπισκέπτης τοῦ μεταρρυθμισμένου Σχολείου μας ἐξεδηλώθη
ὡς ἐξῆς ὅταν παρατήρησε πὼς παιδάκια 10 χρονῶν εἰργάζοντο ἐπάνω στὸν Πα-
τριδογνωστικὸν Χάρτην τους μὲ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

«Τὸ σημερινὸ Σχολεῖο προχώρησε πολὺ. Ἐγὼ ἐμνούμην εἰς τὴν ἀνάγνωσιν
τοῦ Πατριδογνωστικοῦ Γεωγραφικοῦ Χάρτου κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῶν Γυμνα-
σιακῶν σπουδῶν μου».

V

Ἄλλο παράδειγμα ἀπὸ τὴν Φυσικὴν.

Πόσο ἀλήθεια ἀνιარές ἦτανε οἱ ὥρες τῆς διδασκαλίας, ὅταν προσπαθοῦσαμε
νὰ περιγράψωμε τὴν λειτουργίαν τοῦ θερμομέτρου.

Ἐρωτᾶται ὁμῶς:

Ἀφοῦ ἀπὸ κάθε σπῆτι δὲν λείπει τὸ θερμόμετρον, εἶναι ἄραγε δύσκολον, ὅταν
τὰ παιδάκια παίρνουν τὸ λουτρό τους νὰ τὰ ὀδηγήσει ἡ Μαμά τους νὰ μετροῦν μὲ τὸ
θερμόμετρον τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ὕδατος;

Πόσα παιδιὰ δὲν ἔπαθον ἐγκαύματα παίρνοντας τὸ λουτρό τους σὲ καυτὸ νερὸ
ἢ ἀντιθέτως δὲν τρόμαξαν καὶ ἀνατρίχιασαν ἀπὸ πολὺ κρύο καὶ παγωμένο νερό;

Καὶ ὁμῶς οἱ Μητέρες ἀποφεύγουν μιὰ τέτοια διδασκαλία καὶ μιὰ δοκιμὴ μὲ τὰ
παιδάκια τους.

Ἐπίσης ἐρωτᾶται:

Πόσες ἄραγε Μητέρες συνηθίζουν τὰ παιδιὰ τους νὰ παρατηροῦν τὸ θερμόμε-
τρον κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀσθενείας των;

Στὴν διδασκαλίαν ἐπίσης τῆς Καλλιγραφίας ἡ οἰκογενειακὴ βοήθεια περιορί-
ζεται σὲ μορφασμούς, ὅταν συμπέσει οἱ Γονεῖς νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν ἀσχημὴ καλλι-
γραφικὴ διατύπωση τῶν παιδιῶν τους, καὶ πρὸς θεραπείαν τῆς ἀσχήμιας αὐτῆς πε-
ριορίζονται σὲ τραβήγματα τοῦ αὐτιοῦ τῶν παιδιῶν τους.

Αὐτὸ δυστυχῶς συμβαίνει.

Καὶ τέλος:

Ἡ διδασκαλία τῶν Ἐκθέσεων θὰ μπορούσε νὰ ὑποβοηθηθῇ ἐκ μέρους τῶν Γο-
νέων, μὲ ἐθισμόν τῶν παιδιῶν, ὅπως παρατηροῦν κάτι μετὰ προσοχῆς καὶ ὅπως κα-
τὰ τὴν διήγησίν των ἢ τὴν γραπτὴν διατύπωσιν τῶν ἐντυπώσεών των, περιγράφουν
ὠραῖα τὰς ἐπιζήσεις των.

Περὶ τὸν νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἡ ἰδία ἀδιαφορία παρατηρεῖται ἐκ μέρους τῶν
Γονέων καὶ εἰς τὰς Ἱχνογραφικὰς ἐπιδόσεις τῶν παιδιῶν.

Καὶ γιὰ νὰ περιορισθοῦμε σὲ ἓνα συγκεκριμένο παράδειγμα:

Ἐὰν συμπέσει ὁ μικρὸς Φρανζινὰ θέλει νὰ ἐτοιμάσει κάποιον ἱχνογραφικὸ σκί-
τσο καὶ ζητάει καὶ κάποια βοήθεια γιὰ νὰ τὸ φέρει εἰς πέρας διαταράσσεται ἡ οἰ-
κογενειακὴ ἡσυχία σὲ πολλὰς οἰκογένειας.

Ὁ μικρὸς κλαίει.

Ἡ Μητέρα, ὁ ἀδελφὸς καὶ ἡ ἀδελφούλα του σπεύδουν σὲ βοήθειάν του, ἐνῶ ὁ
Μπαμπὰς παρακολουθεῖ τὴ συμβάν μειδιών καὶ ἀτάραχος.

Ἐπεμβαίνει ἐν τέλει ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς του καὶ λέγει στὸν μικρὸν
ποῦ κλαίει.

«Πές στὸ δάσκαλό Σου, νὰ σοῦ τὸ σχεδιάσει πρῶτα αὐτός, γιατί σὺ δὲν μπο-
ρεῖς».

Εὐτυχῶς ἡ προσέλευσις στὸ σπιτί — κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν τῆς οἰκογενειακῆς
ταραχῆς — τοῦ θείου Μαχποῦ εἶναι Ζωγράφος ἀποκαθιστᾷ τὴν οἰκογενειακὴν γα-

λήνην, καὶ σὲ μισὴ ὥρα ἑτοιμάζει ἓνα ὑπέροχο εἰκονογραφικὸ ἰχνογράφημα μὲ τὴν ὑπογραφὴν μάλιστα τοῦ

ΤΙ

Ἀγαπητοὶ Γονεῖς!

Ἡ ἐργασία τῆς Σχολικῆς μεταρρυθμίσεως θὰ μπορεῖ τότε μονάχα νὰ ὑποστηριχθῇ, ἂν ἀφίνομε τὰ παιδάκια νὰ ἐργάζονται.

Μὲ τὴν καθιέρωσιν τοῦ ἀξιώματος τῆς ἐργασίας θὰ μᾶς βοηθήσετε νὰ διαπαιδαγωγοῦμε τὰ παιδιά Σας, πὺν ξεύρουν νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν καρδιά καὶ τὸ μυαλό τους ὅταν δὲν τὰ σκοτώνομε ψυχικά, πὺν ἐμπιστεύονται στὲς δυνάμεις τους καὶ πὺν προσπαθοῦν μὲ χαρούμενη αὐτοπεποίθησι καὶ αὐτενέργεια νὰ ἐκπληρώσουν τὰ πνευματικά τους ἰδεώδη.

Theodor Montracek

ΤΙΙ

Ἐτελειώσαμε....

Τὸ μήνυμα ὅμως τοῦ ὡς ἄνω Βιεννέζου Συναδέλφου πρὸς τοὺς Γονεῖς τῆς πάλαι κλεινῆς πρωτευούσης τὸ Ἀμβούργον, δὲν μοιάζει σὰν τὸ γνωστὸ σὲ ὅλους μας:

Βιεννέζικο Βάλς,

ἄλλ' ἀντιθέτως εἶναι τρόπον τινὰ σὰν ἄποια κραυγὴ πὺν ἀναδίδεται ἀπὸ τὰ γαλανὰ κύματα τοῦ Δουνάβεως πρὸς τοὺς Γονεῖς τῶν παιδιῶν τῆς πόλεως τῆς Βιέννης γιὰ νὰ βοηθήσουν καὶ αὐτοὶ τὸ ἔργον τὸ μεταρρυθμιστικὸν τοῦ Σχολείου.

Ἄς μὴ ξεχνοῦμε δὲ πὺς γιὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἰδεώδης αὐτὴ μορφή τῆς σχολικῆς μεταρρυθμίσεως στὴν Βιέννην, χρειασθήκανε δέκα ὁλόκληρα χρόνια συστηματικῆς πάλης καὶ ἀγώνων παιδαγωγικοῦ ἐνθουσιασμοῦ.

Ἡ ταπεινότης μας ἐπέζησε τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς μεγαλειώδους αὐτῆς μεταρρυθμιστικῆς προσπαθείας κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν σπουδῶν τῆς στὴν Βιέννην.

Σχετικὰ ὅμως μὲ τὴν δικὴν μας πραγματικότητα γεννᾶται τὸ ἑξῆς ἐρώτημα:

Πὺς θὰ μπορέσουν οἱ Γονεῖς τῶν δικῶν μας τῶν παιδιῶν νὰ βοηθήσουν τὸ ἔργον τοῦ Σχολείου, ἀφοῦ δὲν ἔχουν κανένα ἐρέθισμα καὶ καμμιά συνεργασία μὲ τὸ σχολεῖο;

Οἱ Γονεῖς προσέρχονται στὸ σχολεῖο γιὰ νὰ παραλάβουν μονάχα τὴν βαθμολογίαν τῶν παιδιῶν των, καὶ οἱ Σύλλογοι Γονέων τυρβάζουν περὶ ἄλλα πολλά, ὅχι ὅμως καὶ γύρω ἀπὸ προβλήματα πὺν σχετίζονται μὲ τὴν πραγματικὴν βοήθειαν πὺν πρέπει νὰ παράσχουν στὰ παιδιά τους.

Τὰ τραγικά αὐτὰ ἐρωτήματα ζητοῦν ἄποιαν λύσιν, δεδομένου ὅτι ἡ διὰ μέσου τῶν δεκαετηρίδων καὶ πεντηκονταετηρίδων διατυμπανιζομένη συνεργασία Σχολείου καὶ Οἰκογενείας εἶναι γράμμα κενὸν καὶ ἄνευ οὐσιαστικοῦ παιδαγωγικοῦ περιεχομένου.

Συνεπῶς:

«Αἱ πρὸς ἱατροῦ σοφοῦ θρηνεῖν ἐπαυδὰς πρὸς τομῶντι πῆματι» ὅπως λέγει ὁ μεγάλος τραγικὸς τῆς Ἀρχαιότητός μας, ὁ Σοφοκλῆς:

Δηλαδή:

Ἀρρώστεια πὺν θέλει ἐγχείρησι, δὲν γιατρεῖται μὲ ξόρκια τῶν γραϊδίων.

Πρὸς θεραπείαν συνεπῶς τῶν τρωτῶν μία μονάχα Παιδαγωγικὴ λύσις ὑπάρχει, ἡ ὁποία πρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ υἱοθετηθῇ, νὰ ἀναγνωρισθῇ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἡ παιδαγωγικὴ ἀξία τους καὶ νὰ ἀρχίσει νὰ τίθεται εἰς ἐφαρμογὴν, ἂν πρόκειται πράγματι ἡ οἰκογένεια νὰ βοηθήσει τὸ ἔργον τοῦ Σχολείου καὶ τῆς μεταρρυθμιστικῆς προσπαθείας.

Και ἡ λύση αὐτὴ εἶναι ἡ καθιέρωσις καὶ στὴν δική νμας πραγματικότητα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς παιδαγωγικῆς ιδέας.

Γύρω ἀπὸ τὰ βράδια τῶν Γονέων

Ἡ στενὴ δηλαδὴ συνεργασία τῶν δασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν μας μὲ τοὺς Γονεῖς ἐκάστης τάξεως χωριστά, διὰ διαλέξεων καὶ συζητήσεων.

Ἔτσι:

Ὅχι μονάχα θὰ γνωσθοῦν αἱ συνθήκες τοῦ καθόλου οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος τῶν παιδιῶν ἐκάστης τάξεως ἀλλὰ θὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ὁ διαφωτισμὸς πρὸς τοὺς γονεῖς γιὰ τὴν ὑποδοήθῃσιν τοῦ ἔργου τοῦ Σχολείου.

Τὰ βράδια τῶν Γονέων — τὰ περίφημα: «Elternabend» ὅπως τὰ ἀποκαλοῦν οἱ Γερμανοί, ἀπέδωκαν θαυμάσια ἀποτελέσματα τόσον εἰς τὴν Γερμανίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν Αὐστροίαν.

Ἡ ταπεινότης μας ἔχει προσωπικὰς ἐπιζήσεις ἀπὸ τὴν λειτουργίαν των ιδίως εἰς τὴν Βιέννην.

Στὴν δικήν μας σχολικὴν πραγματικότητα γνωρίζω μεμονωμένον παράδειγμα ἐφαρμογῆς των ὑπὸ τῆς Διδασκαλίσσης:

Βασιλικῆς Πλέσσα

εἰς τὸ Σχολεῖον τῆς, τῆς ἐκπαιδευτικῆς περιφερείας Μεσολογγίου.

Καὶ γὰρ νὰ ὁλοκληρώσωμε:

ΤΙΠΙ

Ἡ συνεργασία τῶν δασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν μας μὲ τοὺς Γονεῖς ἐκάστης τάξεως χωριστά, θὰ ἐπιτρέψει μέσα ιδίως σὲ προφορικὰς συνομιλίας καὶ ἐμπιστευτικὰς ἀποκαλύψεις τῶν Γονέων ὑπὸ τὸ πρῖσμα τοῦ Παιδαγωγικοῦ ἀπορρήτου θὰ ἐπιτρέψει τονίζομε ἡ μορφή αὐτὴ τῆς συνεργασίας νὰ συμπληρώσουν οἱ διδάσκαλοι καὶ αἱ δασκάλες μας ὅχι μονάχα τὸ ψυχογραφικὸν δελτίον τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν των, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅπερ σπουδαιότερον νὰ ἀνακαλύψουν μέχρι ποίου σημείου παρακωλύεται ἡ μόρφωσις τῶν παιδιῶν τῶν τάξεων των ἀπὸ τυχόν ἑλλείψεις συμπενοίας τῶν Γονέων, διαστάσεων καὶ συγκρούσεων τῶν μελῶν τοῦ Οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος καὶ γενικὰ τῶν καθόλου συνθηκῶν τῆς οἰκογενειακῆς διαβιώσεως καὶ τῆς οἰκογενειακῆς ἀτμοσφαίρας τῶν παιδιῶν.

Ἐπιβάλλεται ὅμως μία τοιαύτη προσπάθεια ἐκ μέρους τῶν δασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν τοῦ λαϊκοῦ μας Σχολείου — γύρω ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν καὶ τὴν καθιέρωσιν τοῦ θεσμοῦ:

«Γύρω ἀπὸ τὰ βράδια τῶν Γονέων»

ὅπως τύχει ἰδιαίτερας ἐκτιμήσεως καὶ ἐκ μέρους τῶν Προϊσταμένων των καὶ ἐμπράγματος μάλιστα ἀναγνωρίσεως τῆς ξεχωριστῆς αὐτῆς ἱερουργίας των γιὰ τὴν καταβαλλομένην προσπάθειάν των, σχετικὰ μὲ τὴν καλύτερη μόρφωση τῶν παιδιῶν τοῦ λαοῦ μας.

ΕΤΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΤΡΛΑΣ

Παιδαγωγός

ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΣ

Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΥΣΚΟΛΙΩΝ

ΚΩΝ)ΝΟΥ Χ. ΚΟΥΡΗ

Δασκάλου μετ)ντος εις τὸ Παν)μιον τοῦ Μονάχου

Συνηθίσαμε νὰ κρίνουμε βασικά τὸς μαθητὲς μας ἀπὸ τὰ γλωσσικά μαθήματα καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση.

Κι' αὐτὸ δικαιολογημένα γιατί καὶ τὰ πιὸ πολλὰ καὶ πρωτεύοντα εἶναι μὰ καὶ τὰ πιὸ χτυπητὰ αὐτὰ ποὺ τραβοῦν ἄμεσα τὴν προσοχή μας. "Ἀλλωστε καὶ τὰ περισσότερα γνωστὰ σ' ἐμᾶς τεστ ἢ τρόποι ἐξετάσεως εἶναι γλωσσικοὶ ἢ στηρίζονται κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοὺς στὴ γλῶσσα.

Καὶ συνηθίσαμε ἀκόμη νὰ χαρακτηρίζουμε ἓνα μαθητὴ μας πνευματικὰ καθυστερημένο, ἂν δὲν τὰ καταφέρνει καλά στὴν ἀνάγνωση ἢ ἂν παρουσιάζει μιὰ ὁποιαδήποτε ἀνεπάρκεια ἢ δυσκολία. (1)

Πολλὲς φορές ὅμως θὰ παρατηρήσαμε πὼς μαθητὲς μας κάτω ἀπὸ μέτριον στὴν ἀνάγνωση ἔχουν πολὺ καλὲς ἐπιδόσεις σ' ἄλλα μαθήματα καὶ δὲν ὕστερον καθόλου σὲ νοημοσύνη.

Φέτος μάλιστα στὴν Α'. τάξη τοῦ σχολείου μας παρουσιάστηκε ἓνα πολὺ παράξενο φαινόμενο. Ἐλπίζω νὰ τῶχουν προσέξῃ κι' ἄλλοι συνάδελφοι καὶ ν' ἀνταλλάξουμε ἀπόψεις καὶ παρατηρήσεις πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Πολλὰ παιδιὰ ποὺ οἱ γονεῖς τοὺς βρίσκονται στὴν Γερμανία — καὶ εἶναι πολλὰ δυστυχῶς — παρουσιάζουν μιὰ ἔκδηλη, χτυπητὴ δυσκολία στὴν ἀνάγνωση. Μιὰ προσεκτικὴ ἔρευνα σὲ κάθε μιὰ περίπτωση ξεχωριστὰ μᾶς ἔπεισε, πὼς τὰ παιδιὰ αὐτὰ δὲν ὕστερουσαν καθόλου σὲ νοημοσύνη. "Ἄλλοι λοιπὸν εἶναι οἱ λόγοι καὶ σ' ἄλλους τομεῖς τῆς προσωπικότητος τῶν παιδιῶν αὐτῶν ἢ τῶν ἐπιδράσεων τοῦ περιβάλλοντός τοὺς πρέπει ἀναγκαστικά νὰ ἀναζητήσουμε τίς

αἰτίες. Φυσικὰ ὅταν ὑπάρχει πνευματικὴ καθυστέρηση, ἔχουμε ὅπωςδήποτε ἀναγνωστικὲς δυσκολίες.

Προσεκτικὴ ἔρευνα καὶ μελέτη πάνω στὸ φαινόμενο τῆς ἀναγνώσεως γενικὰ δίνει τὸ συμπέρασμα πὼς γιὰ νὰ ἀνακαλύψουμε τίς αἰτίες ποὺ προκαλοῦν τοὺς μαθητὲς μας ἀναγνωστικὲς δυσκολίες, πρέπει νὰ ἐξετάσουμε ὅλους τοὺς παράγοντες ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπηρεάσουν ἢ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ἐπιδράσουν στὸ φαινόμενο τῆς ἀναγνώσεως γενικὰ.

Οἱ αἰτίες ποὺ μπορεῖ νὰ προκαλέσουν ἀναγνωστικὲς δυσκολίες εἶναι πολλὲς καὶ παρουσιάζουν μεγάλες παραλλαγὰς ἀπὸ ἄτομο σὲ ἄτομο.

Ἡ μονόπλευρὴ τοποθέτηση τῶν δυσκολιῶν σὲ μιὰ μόνο αἰτία — ὥς ποῦμε ἔλλειψη νοημοσύνης — καὶ ἡ ἐξέταση μόνον τοῦ παράγοντα αὐτοῦ, θὰ ἀποτελοῦσε μιὰ ἀδικαιολόγητὴ μονομέρεια στὴν ἔρευνα τοῦ προβλήματος.

Οἱ παράγοντες ποὺ ἐπιδροῦν στὸ φαινόμενο τῆς ἀναγνώσεως μπορεῖ νὰ χωρισθοῦν γιὰ μεθοδικούς καθαρὰ λόγους σὲ δύο κατηγορίες. Παράγοντες ποὺ βρίσκονται μέσα στὸ ἴδιο τὸ παιδί καὶ ἄλλοι ποὺ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἀσκοῦν τὴν ἐπίδρασή τους πάνω του.

Φυσικὰ ὁ χωρισμὸς αὐτὸς δὲν σημαίνει πὼς πρόκειται γιὰ ἐντελῶς ἀνεξάρτητες αἰτίες, ἀλλὰ παριστάνει τὴν ἀλληλοεξάρτηση καὶ τὴν ἀλληλοεπίδραση τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ κόσμου.

Α' ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΕΡΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΙΔΙΟ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

1) Ἀπὸ τίς φυσιολογικὲς λειτουργίες τοῦ

α) Ἐπειδὴ ἡ ἀνάγνωση προϋποθέτει τὴν ὀπτική λειτουργία πρέπει νὰ παρα-

1. Σ' αὐτὸ τὸ μάθημα.

δεχτούμε πώς ελαττωματική δράση δυσκολεύει όπωσδήποτε την ανάγνωση. Ακόμη και οι πιο μικρές ανωμαλίες της όράσεως μπορεί νάχουν δυσμενείς επιπτώσεις στην ανάγνωση. Για να διαβάσει κανείς χρειάζεται συχνά την ακριβή αντίληψη πολύ μικρών διαφορών (α,ο)βθ)ε 3)Τ Π) κλπ.

Όποιος όμως έχει ασθενική δράση ή άλλα ελαττώματα των όφθαλμών, δεν μπορεί να συλλάβη καθαρή, ακριβή και ξásτερη την εικόνα των γραμμάτων, κάνει σφάλματα στην ανάγνωση παρόμοια με τις παρανοήσεις που κάνει ο θαρύκος όταν του μιλούν.

Άλλες όπτικές ανωμαλίες στην περιοχή της παρατηρήσεως και παραστάσεως μπορεί να οδηγήσουν στο αποτέλεσμα να μείνη ανεξέλικτη ή αντίληψη της μορφής ή η αντίληψη του χώρου.

Ακριβώς αυτές οι ανωμαλίες στην αντίληψη του χώρου είναι μία από τις βασικές αιτίες των δυσκολιών της αναγνώσεως. Και συναντώνται με την μορφή λαθών που όφείλονται στην αλλαγή της σειράς των γραμμάτων (πικρός — πρικός, τρέχω — τέρχω) ή στην αλλαγή των ίδιων των γραμμάτων (θ θ, ρ δ, ε 3, ρ 9).

Τέτοια λάθη παρουσιάζονται όχι μόνο σε μαθητές που δυσκολεύονται στην ανάγνωση αλλά γενικά σ' όλους.

β) Στην ακοή. Όταν ένα παιδί είναι κουφό από το ένα αυτί ή έχει βαρυκοΐα, ή έχη ελαφρότερες ανωμαλίες στην ακοή που περιορίζονται π.χ. στο ύψος ή την ένταση του ήχου, τότε έχει όχι εύκρινεις ακουστικές έντυπώσεις, πράγμα που δυσκολεύει την ανάγνωση.

Λέξεις που μοιάζουν ήχητικά συγχίζονται. Η προφορά κατά την όμιλία και κατά την δυνατή ανάγνωση παραμελείται, γιατί δεν μπορεί να την ελέγξει και αυτό επιδρά πάλι με δυσμενεία στην ανάγνωση (φαύλος κύκλος).

— Και ακόμη ή ικανότητα να ένώνη τις μοναχικές φωνές των γραμμάτων για να φτιάξει λέξεις είναι αναπτυγμένη πάρα πολύ λίγο σε σύγκριση με τον μαθητή που ακούει κανονικά.

γ) Μερικά παιδιά συναντούν δυσκολίες κινητικές 1) του αντίστοιχου κέντρου του έγκεφάλου. Δεν μπορεί ή κίνηση της ματιάς να παρακολουθήσει γρήγορα όλόκληρη τη γραμμή και να τηδήση άμέσως και να τη συνδέσει με την επόμενη. Τότε ή κίνηση της ματιάς είναι άρρυθμη, συγχίζεται, πηγαίνει

μπός-πίσω, πάνω-κάτω και έμποδίζει την όρθή σύλληψη των λέξεων και των φράσεων.

— Ακόμη ισχυρότερα επιδρούν αυτές οι κινητικές ανωμαλίες στο γράψιμο και στην όμιλία. Οι δυσκολίες στον έλεγχο των κινήσεων μπορεί να προκληθούν από πολλές αιτίες, όπως από τραύματα τοκετού ή ασθένειες του νευρικού συστήματος (μινιγγίτιδα, έγκεφαλίτιδα, πολιομυελίτιδα) ή από ανωμαλία της λειτουργίας των αδένων.

δ) Δυσκολίες στην ανάγνωση προκαλούν ακόμη και οι ανωμαλίες του προφορικού λόγου. Η ανάγνωση είναι φαινόμενο στενά δεμένο με την ανθρώπινη γλώσσα.

Είναι έξακριβωμένο πώς μέσα στα παιδιά που παρουσιάζουν αναγνωστικές δυσκολίες ανήκει ένα μεγάλο ποσοστό παιδιών που πάσχουν από διαταραχές του προφορικού λόγου (ψευδισμός, τραυλισμός, ανώμαλη διάρθρωση κ.λπ.).

— Ο Kirhhoff και ο Busemann ύποστηρίζουν ακόμη ότι και ή δυσκολία προφοράς, που προκαλέσθηκε από έξωτερικά αίτια π.χ. από χάσμα δοντιών ή από ανωμαλία του ούρανίσκου, παρεμποδίζει ή επηρεάζει άμεσα την εκμάθηση της αναγνώσεως, χωρίς να πάσχουν καθόλου οι αίσθήσεις.

ε) Επί τέλους πρέπει ν' αναφέρουμε μία άλλη αίτια που παρουσιάζεται σε μεγάλη ομάδα παιδιών. Αυτή είναι ή φυσική αδυναμία που προκαλεί δυσκολίες στην ανάγνωση και παρουσιάζει προβλήματα σ' όλες γενικά τις σχολικές επιδόσεις του παιδιού. Τα αδύνατα παιδιά δεν μπορούν να συγκεντρωθούν στην ανάγνωση, παρουσιάζονται συχνά κουρασμένα και άπαθη ή ευερέθιστα και άεικίνητα. Αυτό μπορεί να όφείλεται σε πολλές αιτίες π.χ. σε κακή διατροφή, άτακτες ώρες φαγητού, ανεπαρκή ύπνο, ανωμαλία της λειτουργίας των αδένων, ευαισθησία σε κρυολογήματα και άρρώστες γενικά.

Όλες αυτές οι αιτίες, ή γενική σωματική αδυναμία, οι ανωμαλίες του προφορικού λόγου, ή οι ανωμαλίες στο όπτικό, ακουστικό ή κινητικό πεδίο μπορεί να προκαλέσουν δυσκολίες στην ανάγνωση.

2) Από τη νοημοσύνη του

Οι σχολικές ικανότητες και επιδόσεις ενός παιδιού έξαρτώνται στο μεγαλύτερο μέρος τους από τα πνευματικά του χαρίσματα, από την ευφυΐα του. Η ανάγνωση σαν σύλληψη του νοήματος

1. Προέρχονται από διαταραχές.

είναι μία πνευματική πράξη και απαιτεί ικανότητα κατανόησης που κατορθώνεται μόνον όταν υπάρχουν οι απαιτούμενες πνευματικές δυνάμεις για το σκοπό αυτό.

Όποσδήποτε περιμένουμε από δύο παιδιά της ίδιας ηλικίας, που διαφέρουν σε βαθμό νοημοσύνης, διαφορετικές επιδόσεις στην ανάγνωση. Το πιο έξυπνο παιδί θα διαβάσει με νόημα, με λιγότερα λάθη και καλλίτερα από το παιδί με μικρότερη νοημοσύνη. Δηλαδή περιμένουμε από ένα παιδί να μαθαίνει ανάγνωση και να διαβάσει ανάλογα με τον βαθμό νοημοσύνης του και των πνευματικών του επιδόσεων. Και όταν η αναγνωστική του ικανότητα δεν είναι ανάλογη με την νοημοσύνη του τότε καταλαβαίνουμε πώς υπάρχει κάποιο εμπόδιο. Δεν μπορούμε να πούμε πώς δυσκολίες στην ανάγνωση είναι κατ' ανάγκη το ίδιο πράγμα με νοητική καθυστέρηση, αλλά ότι ο βαθμός νοημοσύνης ορίζει το ύψος της αναγνωστικής ικανότητας που περιμένουμε να έχει ο μαθητής αυτός, και όχι την ίδια την αναγνωστική ικανότητα, γιατί αυτή εξαρτάται και από άλλους ακόμη παράγοντες.

Εδώ πρέπει να πούμε δυο λόγια για τα περίφημα τεστ νοημοσύνης. Η πείρα έχει δείξει, ότι το αποτέλεσμα μιας έρευνας νοημοσύνης σε παιδιά με αναγνωστικές δυσκολίες, είναι δυσμενέστερο απ' ό,τι στην πραγματικότητα είναι.

Ακριβώς τέτοια τεστ, που το κύριο μέρος τους στηρίζεται σε λεκτικές ικανότητες, δίνουν σε παιδιά με αναγνωστικές δυσκολίες ένα πολύ μικρό δείκτη νοημοσύνης γιατί η αναγνωστική αδυναμία τους αναφέρεται ακριβώς σ' αυτό στον παράγοντα της νοημοσύνης. Για να θρούμε την πραγματική νοημοσύνη ενός παιδιού με αναγνωστικές αδυναμίες, πρέπει να εξετάσουμε και να τονίσουμε όλους τους μη λεκτικούς παράγοντες.

Η ανάγνωση αποτελείται από οπτικά σύμβολα. Ένα παιδί που δεν γνωρίζει την σημασία μιας λέξεως ή μιας έννοιας, θα δυσκολεύεται να καταλάβει τι διαβάζει.

Γραμματικές και συντακτικές δυσκολίες, όπως μακροπερίοδος λόγος και περίπλοκες προτάσεις, επηρεάζουν την ανάγνωση, γιατί το κείμενο δεν φέρνει την όρθη συνάφεια των πραγμάτων και έτσι λείπει ή βοήθεια που προσφέρει η κατανόηση του νοήματος.

— Κι' ακόμη πολύ άργη αντίληψη εμποδίζει μια ρέουσα ανάγνωση.

— Όταν η σφαίρα των παραστάσε-

ων είναι τονισμένη με μονομέρεια από μία των αισθήσεων (οπτικά, ακουστικά, κινητικά) τότε συνήθως πάσχει και η ακρίβεια της αναγνώσεως.

— Το ίδιο ή μειωμένη παρατηρητικότητα και ή αδυναμία συγκεντρώσεως επιδρούν ανασταλτικά στην ανάγνωση.

— Εάν ένα παιδί στην πρώτη ανάγνωση δεν μπορεί να συγκρατήσει στη μνήμη του τις μορφές των λέξεων, δεν θα μπορεί επίσης να αναγνωρίσει τις ομοιότητες και διαφορές των μορφών των λέξεων και δεν θα μπορεί να προχωρήσει στην ανάλυση. Σ' ένα κατοπινό στάδιο της αναγνώσεως δεν θα μπορεί να συγκρατήσει τα περιεχόμενα των σκέψεων και θα χάνει την κατανόηση του όλου π.χ. μιας μεγαλύτερης ιστορίας.

3) Από το συναισθηματικό του κόσμο

Ο Παιδισμός (infantilismus) είναι μία συναισθηματική ανωμαλία, και σημαίνει ανωριμότητα ψυχική, σταμάτημα του παιδιού σ' ένα προγενέστερο στάδιο και καθυστέρηση όλων των σωματικών και πνευματικών του λειτουργιών.

Στις χτυπητές περιπτώσεις παιδισμού έχουμε όποσδήποτε και αναγνωστικές δυσκολίες.

Ο Kirchhoff δείχνει τη στενή συνάφεια που υπάρχει ανάμεσα στον παιδισμό και στις δυσκολίες στην ανάγνωση, γραφή και ορθογραφία.

Περισσότερα από τα 60% των παιδιών με αναγνωστικές δυσκολίες που εξέτασε είχαν ένα στενό δεσμό με τη Μάννα. Η εξέλιξη του παιδιού εμποδίζεται (μπλοκάρει) είτε με την υπερβολική φροντίδα των μητέρων για τα παιδιά τους, είτε με τις συγκρούσεις ανάμεσα στα αδέρφια, είτε μόνον από το γεγονός ότι το παιδί έχει συνηθίσει να μένει στην αναπαυτική και εύκολη σχέση εξαρτήσεως από τους άλλους χωρίς να αναλαμβάνει την ευθύνη για τη ζωή του. Σ' αυτό φταίει και η υπερβολική βοήθεια του σπιτιού στις σχολικές εργασίες.

— Τα πνευματικά ενδιαφέροντα παραμένουν τότε, όπως όλο το φέριμά του, ανεξέλικτα, πράγμα που επηρεάζει θεβαίως και τα αναγνωστικά του ενδιαφέροντα.

— Τα παιδιά αυτά μένουν χωρίς ανεξαρτησία και χωρίς συνείδηση της ευθύνης. — Ευθύνη δεν θα μπορέσουν να αναλάβουν ποτέ. —

— Σε περίπτωση συγκρούσεων παρουσιάζουν τα παιδιά αυτά αναδρομική συμπεριφορά όπως βύζαγμα δακτύλου ή θρέξιμο κρεββατιού ή απόκρουση

των έξωτερικων παραστάσεων, δηλαδή στη δεύτερη περίπτωση ο παιδισμός ενεργεί σάν καταφύγιο.

Η προσαρμογή στις απαιτήσεις του περιβάλλοντος τότε δέν κατορθώνεται δλοσδιόλου.

— Δημιουργούνται έτσι δύο άκραιοί τύποι. Ο τύπος του παιδιού που παραιτείται απ' όλες τις αξιώσεις, υποχωρεί και κλείνεται στον έαυτό του και ο τύπος που αποκρούει επιθετικά και προκλητικά τό κάθε τί.

— Τά παιδιά που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία είναι άποθαρρημένα, άφίνουν νά οδηγούνται, άποφεύγουν όλες τις εργασίες και φυσικά και την άνάγνωση, είναι άδέξια και δέν έχουν έπαφή μέ την πραγματικότητα.

— Τά άλλα τείνουν σέ συγκρούσεις που προέρχονται από την καθυστερότητα τους, γιατί δέν μπορούν νά ίκανοποιήσουν τις ύπερβολικές αξιώσεις τους ή ξεσπούν σέ πείσματα. Είναι επιθετικά και έχθρικά πρós τό περιβάλλον τους και έχουν αντίπαθεια άπέναντι στις απαιτήσεις των γονέων και στις αξιώσεις του σχολείου για μάθηση.

— Έτσι πρέπει νά νοηθή τό ότι άνωμαλίες στον συναισθηματικό κόσμο, μπορούν νά προκαλέσουν άναγνωστικές δυσκολίες.

— Πολλές φορές όμως παρουσιάζεται και ή αντίστροφη περίπτωση. Δηλαδή οι άρχικές δυσκολίες στην άνάγνωση νά προκαλέσουν συναισθηματικές άνωμαλίες, πρῶγμα που έχει σάν συνέπεια άνωμαλίες στην συμπεριφορά του παιδιού.

— Η διάγνωση, εάν οι άναγνωστικές δυσκολίες προέρχονται από συναισθηματικές άνωμαλίες ή προκαλούν διαταραχές της συμπεριφοράς ή εάν και τά δύο μαζί ενεργούν τό ένα πάνω στό άλλο ώστε νά ενισχύονται περισσότερο όπως στον φαύλο κύκλο (*circulus vitiosus*); είναι δύσκολη. Αυτό μπορεί μόνο σέ συγκεκριμένες περιπτώσεις και μετά από προσεκτική έρευνα νά καθορισθή.

Β' ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΕΡΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΙΤΙΕΣ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

1) Από την οικογένεια

Η γλωσσική εξέλιξη του παιδιού στηρίζεται και στις έμφυτες, κληρονομικές δυνατότητές του και στα έρεθίσματα του περιβάλλοντος μέσα στό όποίο άναπτύσσεται.

Έρευνες που έχουν γίνει έδειξαν ότι παιδιά που προέρχονται από άνώτερο κοινωνικό περιβάλλον κατέχουν μεγαλύτερο λεκτικό πλούτο, γνωρίζουν περισσότερα πράγματα, κατανοούν εύκολότερα τους γραμματικούς τύπους από τά παιδιά που ανήκουν σέ κατώτερες Κοιν. Τάξεις. Η διαφορά είναι μεγάλη στην πρώτη παιδική ηλικία (0—3 χρόνων), μικραίνει όσο μεγαλώνουν τά παιδιά, παραμένει όμως όπωσδήποτε και στην σχολική ηλικία.

— Μειωμένο άναγνωστικό ενδιαφέρον των γονέων μπορεί νάχη επιβαρυντική επίδραση στα άναγνωστικά ενδιαφέροντα του παιδιού.

— Όπου επικρατού διελλεκτοι ή άνεπάρκεια κατανόησης της γλώσσας (πρόσφυγες, ξενόγλωσσοι, άναλφάβητοι) μπορεί νάχουμε δυσκολίες στην εκμάθηση της άναγνώσεως.

— Άναγνωστικές δυσκολίες ακόμη μπορεί νάχουν τά παιδιά που προέρχονται από μία διαλυμένη ή μία άνώμαλη σύνθεση οικογένεια. Όρφάνια, νόθη προέλευση, άνατροφή από τους παπούδες, μακρόχρονη άπουσία των γονέων από την οικογένεια (αίχμαλωση, εργασία στα ξένα, άρρώστεια) δυσαρμονία στις σχέσεις των γονέων, διαζύγιο και άλλα άποτελούν για τό παιδί μία διαρκή επιβαρυντική επίδραση και κίνδυνο για την ψυχική του ίσορροπία, την κοινωνικότητά του και την άπρόσκτητη άνάπτυξη των ίκανοτήτων και έπιδόσεων του.

— Από τά λάθη που γίνονται στην άγωγή των παιδιών εκείνο που έχει την πιο καταστρεπτική επίδραση είναι ή ύπερβολική σκληρότητα.

— Μεγάλο ποσοστό από τά παιδιά που παρουσιάζουν άναγνωστικές δυσκολίες προέρχονται από οικογένειες όπου τά παιδιά μεταχειρίζονται μέ ύπερβολική αυστηρότητα, ξυλοδαρμό και θρисиές ή έναλλασσόμενο και άσταθή τρόπο. Απότομες μεταπτώσεις από την ύπερβολική αυστηρότητα στην μεγάλη έπιείκεια έχουν κακά άποτελέσματα.

— Για τά έλατήρια που, μ' αυτό τον τρόπο, μπορούν νά προκαλέσουν άναγνωστικές δυσκολίες, ένα παράδειγμα:

«Ένα παιδί δέν έχει φιλικές σχέσεις μέ τους γονείς του. Οι γονείς του αποδίδουν μεγάλη σημασία στην Άνάγνωση. Τό παιδί αντίτάσσεται στον τρόπο που τό μεταχειρίζονται και θέλει νά τους πληγώσει εκεί που δίνουν μεγάλη σημασία, γι' αυτό δέν διαβάζει».

Είναι δυνατόν ένας μαθητής να μην έχει ένταχθῇ απόλυτα στην κοινωνία τοῦ Σχολείου, να μην ἔχη ἀφομοιωθῇ καὶ ἀφομοιώσῃ τὸ πνεῦμα τῆς κοινωνικῆς σχολικῆς ζωῆς, να μην ἔγινε μέλος ὀργανικὸ τῆς ομάδας καὶ νάμεινε ἕνας ἰδιόρρυθμος ἀλλόκοτος μαθητής, ἕνας παρίας, ἕνας «ξένος».

Αἰτίες γι' αὐτὸ μπορεῖ νὰναι πολλές καὶ ποικίλες: κακὴ ἱκανότητα ἐπαφῆς, ἀποκρουστικὴ ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση (στὸ σῶμα, στὰ ρούχα κλπ.), κακὸ ὄνομα (φήμη), ἐριστικότητα κ.ά.

— Καμμιά φορά τέτοιο ἰδιόρρυθμοι «ξένοι», κατορθώνουν ἀκολουθώντας τὸν δρόμο τῆς ἀναπληρώσεως νὰ φράσουν ἐπιδόσεις πάνω ἀπὸ τὸ μέσο ὄρο, ἢ πλειονότητα ὅμως τῶν περιπτώσεων αὐτῶν τῶν ἀπροσάρμοστων μαθητῶν παρουσιάζει μειωμένες πολὺ σχολικὲς ἐπιδόσεις. — Καὶ φυσικὰ μειωμένη τὴν ἀναγνωστικὴν ἱκανότητα — καὶ μάλιστα σὲ βαθμὸ πρὸ χαμηλὸ ἀπ' αὐτὸν ποὺ θὰ ἐπέτρεπε τὸ ὕψος τῆς νοημοσύνης τους.

— Μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι στενὰ δεμένο καὶ τὸ πρόβλημα τῶν μαθητῶν ποὺ μένουν συνεχῶς στὴν ἴδια τάξη.

— Καὶ ἀκόμη στὸ Σχολεῖο τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν ἐλλείψεις στὸν μεθοδικὸ καὶ ὀργανωτικὸ τομέα, οἱ ὁποῖες νὰ δυσκολέψουν τὸ φαινόμενο τῆς ἀναγνώσεως.

— Μὲ τὴν εἴσοδο τοῦ μαθητῆ στὸ σχολεῖο ὑπάρχουν κινδύνους, ποὺ μπορεῖ νὰ προκαλέσουν ἀποτυχίες στὴν ἐκμάθησιν τῆς ἀναγνώσεως. Δηλαδή ὅταν μπαίνουν στὸ σχολεῖο παιδιὰ, ποὺ ἐξελικτικὰ δὲν εἶναι τόσο προχωρημένα ὥστε νὰ μποροῦν νὰ παρακολουθῶσιν τὴν διδασκαλίαν τῆς τάξεως, ἀπὸ ἐλλειψὴ κοινωνικῆς γλωσσικῆς ἢ πνευματικῆς ἐξελιξεως, ἂν καὶ ἔχουν τὴν ἡλικία ποὺ προβλέπει ὁ Νόμος.

— Συχνὰ προσέχουμε πολὺ λίγο μέσα σὲ μιὰ σχολικὴ τάξη τὶς ἀτομικὲς διαφορὲς, τὶς διαφορὲς στὴν νοημοσύνη, τὰ διαφέροντα κλπ. καὶ τὶς ἀτομικὲς ἀνάγκες καὶ ἀπαιτήσεις.

— Ἡ διδασκαλία ἀπευθύνεται σ' ἕναν ἀνύπαρκτο μέσο ὄρο μαθητοῦ, ποὺ εἶναι προϊόν ἀφαίρέσεως.

— Στούς ἔξυπνους καταπιέζεται καὶ σταματιέται ἡ πρόοδος, πλήττουν, βαριόνται τὸ μάθημα καὶ ἀνοχλοῦν τοὺς ἄλλους, ἐνῶ οἱ πρὸ ἀδύνατοι μαθηταὶ παραφορτώνονται μὲ ἀπαιτήσεις δυσανάλογες. Λεῖπει ἐντελῶς κάθε ἔννοια ἐξατομικεύσεως, ἀτομικοποιημένης διδασκαλίας.

— Οἱ αἰτίες γιὰ μιὰ τέτοια μαζικὴ τά-

ξη, ποὺ δὲν λαβαίνει ὑπ' ὄψιν τῆς τῆς ἀτομικότητάς, τὴν διαφοροποίησιν καὶ δὲν κάνει ἐξατομίκευσιν στὴν διδασκαλία μπορεῖ νὰ θρίσκωνται καὶ σὲ ὀργανωτικὲς ἐλλείψεις π.χ. πληθωρικὲς τάξεις, ἐλλειψὴ προγραμματισμένης μέριμνας γιὰ τοὺς ἀδύνατους καὶ καλοὺς μαθητὲς, σκληρὸ καὶ δυσκίνητο (χωρὶς πλαστικότητα) πρόγραμμα διδασκίας ὕλης κλπ. Ὅλα αὐτὰ μπορεῖ νὰ δυνάμωσιν τὶς ἀναγνωστικὲς δυσκολίες σὲ μαθητὲς ποὺ ἔχουν ἀπ' τὴν ἀρχὴ κάποια προδιάθεσιν σ' αὐτὸ.

— Μεθοδικὲς ἐλλείψεις κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀναγνώσεως (1) δὲν θὰ βοηθήσῃ ποτὲ τοὺς μαθητὲς νὰ ξεπεράσουν ὀρισμένες ἀναγνωστικὲς δυσκολίες.

— Μιὰ τέτοια διδασκαλία δὲν συντελεῖ στὴν αὐξήσιν τοῦ ἀναγνωστικοῦ ἐνδιαφέροντος.

— Ἡ ἀνάγνωσις, μόνον σὰν ἕνα σχολαστικὸ γύμνασμα ἀναγνωστικῆς δεξιότητος, ἀμβλύνει καὶ παραγνῶριζει τὸν πλουτισμὸ τοῦ παραστατικοῦ κύκλου καὶ τὴν δυνατότητα γιὰ γνήσια πνευματικὴ μόρφωσιν. Αὐτὰ κατορθώνει νὰ τὰ δώσῃ καὶ στοὺς ἀδύνατους ἀκόμη ἀναγνωστικὰ μαθητὲς μιὰ σωστὴ διδασκαλία ἀναγνώσεως.

— Ἐὰν μάλιστα ἀκόμη καὶ ἡ προσοχὴ τῶν μαθητῶν προκαλεῖται μὲ ἀπειλές, ποινὲς καὶ θρῖσιές, τότε τὸ παιδί ὀδηγεῖται σὲ ἀρνητικὴ στάσιν, ποὺ ὅχι μόνον τὴν ἀναγνωστικὴν ἱκανότητα θλάπτει ἀλλὰ μπορεῖ νάχη σὰν ἀποτέλεσμα ἀντιπάθειαν γιὰ τὸ σχολεῖο, ἀβεβαιότητα συμπεριφορᾶς ἢ καὶ τελικὰ ἐγκατάλειψιν τοῦ σχολείου.

3) 'Απὸ τὴν ἀναγνωστικὴν ὁλὴν

Ἡ μεγαλύτερη δυσκολία ποὺ μπορεῖ νὰ προσφέρῃ ἡ ἀναγνωστικὴ ὁλὴ εἶναι ὅταν αὐτὴ δὲν ἀνταποκρίνεται στὰ διαφέροντα τῶν μαθητῶν, καὶ δὲν εἶναι ἀνάλογη μὲ τὴν ἐξελικτικὴν τοὺς βαθμίδα (δύσκολη).

— Ἀναγν. κείμενα χωρὶς διαφέρουν γιὰ τοὺς μαθητὲς, ἐπεξεργάζονται ἐπιφανειακὰ μόνον, δὲν κατανοοῦνται ἢ καὶ δὲν διαβάζονται καθόλου.

— Δὲν πρέπει νὰ περιμένουμε μὲ τέτοια κείμενα προώθησιν τῆς ἀναγνωστικῆς δεξιότητος καὶ δὲν μπορούμε νὰ καλυτερέψουμε μιὰ ἀναγνωστικὴν δυσκολία ποὺ ὑπάρχει ἤδη.

1. Ἐπιδρῶν δπωςδήποτε δυσμενῶς. Μιὰ ρουτινιασμένη διδασκαλία.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Τοῦ κ. ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΦΟΥΣΗ
Μετεκπαιδευθέντος διδασκάλου

I

Προτού μποῦμε στὸ κύριο θέμα μας, πὺ εἶναι ἡ αἰσθητικὴ ἀγωγή καὶ ἐξετάσουμε τὴ σκοπιμότητα αὐτῆς τῆς ἀγωγῆς, τίς μορφές πὺ παίρνει, τοὺς τρόπους καὶ τὰ μέσα πραγματοποίησης της, νομίζουμε πὺς πρέπει νὰ πὺμε λίγα λόγια γιὰ τὸ τί εἶναι αἰσθητικὴ, ποιά βαρύτητα ἔχει ἡ τέχνη στὴν ἐν γένει πορεία τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ, τί εἶναι ὠραῖο.

Ἡ αἰσθητικὴ ἔχει σάν ὑπόθεση τὸ καλὸ καὶ τὴν τέχνη. Καὶ ἐξετάζει ἐιδικώτερα, σάν ἐπιστῆμη, τὴν καλαισθητικὴ συνείδηση, τὴ φύση τοῦ καλοῦ, τὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία καὶ τὴν καλαισθητικὴ ἀπόλαυση καὶ κρίση. Δὲν θὰ

ἀσχοληθοῦμε, φυσικά, ἐδῶ μὲ τὰ ἐπὶ μέρος θέματα τῆς αἰσθητικῆς, ἀλλὰ θὰ τὴ θεωρήσουμε γενικά. Ἡ αἰσθητικὴ συνδέεται πάνω ἀπ' ὅλα μὲ τὴν ψυχολογία. Ἀκόμα δὲ καὶ μὲ τὴ βιολογία, τὴ φυσιολογία, τὴν ἐθνογραφία καὶ τὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ, ἀφοῦ καὶ στὸ ἄτομο παρακολουθεῖ τὴ γένεση καὶ ἀνάπτυξη τῶν καλαισθητικῶν φαινομένων, καὶ στὴν ἱστορία προσπαθεῖ νὰ θρῇ τὴν ἀνέλιξη τοῦ καλοῦ καὶ τῆς τέχνης. Προχωρεῖ ὅμως καὶ πέρα ἀπὸ τὴν ψυχολογία καὶ τίς ἄλλες ἐπιστῆμες γιὰ τὴν δὲν περιορίζεται μόνο στὸ νὰ ἐξετάσῃ τὴν ὑποκειμενικὴ διάθεση πὺ παράγεται κατὰ τὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ ἀπόλαυση καθὼς καὶ τοὺς ὁρους πὺ συντελοῦν στὴ

— Ἡ ἀντιπάθεια πρὸς τὴν ἀνάγνωση γίνεται μάλιστα πὺ μεγάλη μὲ τέτοια, χωρὶς ἐνδιαφέρον καὶ ὄχι ἀνάλογα μὲ τὴν ἐξελικτικὴ θαυμίδα τοῦ παιδιοῦ, κείμενα καὶ ἔτσι γίνονται αἰτία πὺ προκαλεῖ ἀναγνωστικὲς δυσκολίες ἢ δυσανάωνει αὐτὲς πὺ ὑπάρχουν.

— Καμμιά φορά τυχαῖνον ἀναγν. κείμενα πὺ ἔχουν μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ παιδιά, ὅμως εἶναι πολὺ δύσκολα στὴ μορφή ἢ στὸ περιεχόμενο.

— Ἐνα συνεχὲς ὑπερβολικὸ φόρτωμα τῶν παιδιῶν μὲ πολὺ δύσκολη ἀναγνωστικὴ ὕλη. Καὶ μάλιστα στὰ πὺ ἀδύνατα διανοητικὰ παιδιά τῶν ἀνωτέρων τάξεων — θὰ ὀδηγήσῃ σὲ ἀρνητικὴ στάση τῶν μαθητῶν ἀπέναντι στὸ μάθημα τῆς ἀναγνώσεως.

— Τὸ στυλ τοῦ συγγραφέα, ἐὰν εἶναι ἐποπτικὸς, ζωντανὸς ἢ περισσότερο ἀφηρημένος καὶ θεωρητικὸς, ἢ δομὴ τῆς προτάσεως, ἐὰν εἶναι ἀπλὴ ἢ περίπλοκη, ἢ κατάλληλη ἐκλογή τῶν λέξεων, συντελοῦν ὥστε νὰ γίνετὰ τὸ περιεχόμενο κατανοητὸ ἢ νὰ γίνωνται οἱ δυσκολίες τόσο μεγάλες ὥστε ὁ μαθητὴς νὰ προτιμᾷ νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀναγνώ-

σεως.

Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀπλὲς νύξεις στὰ σημεῖα πὺ ἀποτελοῦν τὸν πυρῆνα τοῦ προβλήματος χωρὶς θέβαια καὶ νὰ ἐξαντλοῦν ὁλόκληρο τὸ πλάτος τοῦ μεγάλου αὐτοῦ θέματος. Χρειάζονται ἐρευνες καὶ προσεκτικὴ μελέτῃ τῆς δικῆς μας καὶ ξένης βιβλιογραφίας κί' ἀκόμη ψυχολογικὴ ἀνάλυση καὶ διεύθυνση σ' ὅλα τὰ συναφῇ προβλήματα, πὺ συνδέονται μ' αὐτό, γιὰ νὰ φθάσουμε σὲ θετικὰ ἀποτελέσματα.

Κων. Χ. Κουρῆς

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Busemrrn A. Angeborene Leseschwäche.
2. Kirchhoff H. Lese und Rechtschreibschwäche im Kindesalter.
3. Lange - Cosak καὶ Wissel, Verhaltensstörungen bei kinder mit Lese - Rechtschreibschwäche.
4. Lersch. Ph. Aufbau der herson.
5. Stern W. Allgemeine Psychologie auf personalistischer Grunhlage.

γένεση τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ προσπαθεῖ ἀπὸ τὰ πολλαπλᾶ αἰσθητικὰ φαινόμενα ποὺ ἐξετάζει ν' ἀνακαλύψῃ, νὰ συγκεντρώσῃ καὶ νὰ καθορίσῃ ἀξίες καὶ κανόνες μὲ τὶς ὁποῖες ὀφείλουν νὰ συμφωνοῦν τὰ ἔργα τέχνης γιὰ νὰ θεωροῦνται καλὰ καὶ ἐξ ἀντικειμένου γνήσια. Στὴν προσπάθειά της αὐτὴ ἐνισχύεται ἀπὸ τὸ φιλοσοφικὸ στοχασμὸ γιὰ τὴν τέχνη, τὴν κριτικὴ καὶ τὴν ἱστορίαν της, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἠθική, ποὺ ἐνισχύεται ἀπὸ τὸ φιλοσοφικὸ στοχασμὸ γιὰ τὴν ψυχολογίαν τῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς πράξης ἢ μὲ τὴν λογικὴ ποὺ κι αὐτὴ ἐνισχύεται ἀπὸ τὸ φιλοσοφικὸ στοχασμὸ γιὰ τοὺς νόμους τῆς ἀλήθειας. Συμπυκνώνοντας δὲ ἡ αἰσθητικὴ σὲ κανόνες τὰ δεδομένα τῆς καλλιτεχνικῆς ἐμπειρίας μᾶς βοηθάει θετικὰ στὴν κατανόησιν ἑνὸς ἔργου τέχνης, στὴ σύλληψιν τῆς βαθύτερης ἐννοίας της, τοῦ μηνύματος ποὺ φέρνει.

II

Στὸ ἐρώτημα ποὺ εὐλόγα προβάλλεται, τί εἶναι δηλαδὴ τέχνη, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, πὼς τέχνη εἶναι ἡ φρικίαση τῆς ἀνθρώπινης καρδιάς. Ὅ,τι οὐσιαστικὸ ἀποτύπωσε ὁ ἄνθρωπος στὸ μεγαλειῶδες καὶ δραματικὸ πέρασμά του μέσα στοὺς αἰῶνες εἴτε μὲ τὴν σμίλη εἴτε μὲ τὸ χρωστήρα, ὅ,τι τραγούδησε δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ αὐτὴ ἡ φρικίαση τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κόσμου. Μπροστὰ στὴν Μοῖραν ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται δέος, παλεύει μαζί της, θέλει νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀγωνίαν του, τὶς λαχτάρες του, τοὺς καημοὺς του. Γεννιέται ἡ τέχνη. Μὲ τὴν πάλιν αὐτὴ ὁ ἄνθρωπος σώζει ἀπὸ τὴν ἀφάνειαν τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτό του. Ὁ πολιτισμὸς διασώθηκε χάρις στὴν τέχνη. Χωρὶς τοὺς Ἕλληνες τραγικούς, χωρὶς τὰ σκαλισμένα μάρμαρα τοῦ Φειδία μιά ἐποχὴ ὑπέρτατου μεγαλείου θὰ εἶχε χαθῇ. Τὸ ἴδιο θὰ συνέβαινε γιὰ κάθε ἐποχὴ. Ἡ τέχνη καταξιώνει τὸν ἀνθρώπινον ἀγῶνα. Ὅπως πάλιν καὶ τὸ ἀντίθετο. Ὁ πνευματικὸς μόχθος τοῦ ἀνθρώπου καθαγιαίνει τὴν τέχνη. Καὶ ὁ ἀνθρώπινος χώρος ἀποκτάει ἔτσι τὴν ἰδιαιτερότητά του καὶ τὴν ἐνότητά του. Ἡ τέχνη ὄλων τῶν καιρῶν καὶ τῶν λαῶν ἐξωτερικεύει μὲ τὸ περιεχόμενό της ὅλες τὶς ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ: θρησκευτικὲς, θεωρητικὲς, κοινωνικοπολιτικὲς. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ τέχνη εἶναι στὴ θάσιν τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ Τέχνη εἶναι μιά ἀπὸ τρεῖς ὑπέρτατες μορφές τοῦ ἀπόλυτου πνεύματος: οἱ ἄλλες δύο εἶναι ἡ Θρησκεία καὶ

ἡ Φιλοσοφία σὰν ἐπιστὴμὴ καθολικὴ. Ἡ Ἰδέα μὲ τὴν τέχνη γίνεται αἰσθητὴ, μὲ τὴ Θρησκείαν παρασταίνεται συμβολικὰ καὶ μὲ τὸ φιλοσοφικὸ στοχασμὸ συλλαμβάνεται καθαρὰ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴ οὐσίαν της, λέει ὁ Hegel. Μὲ τὴν τέχνην κατακτιέται καὶ διασφαλίζεται ἡ ἐλευθερία τοῦ πνεύματος. Τέχνη σημαίνει ἀκόμα κατάκτηση πνευματικῆς τῆς πραγματικότητος κι ὅχι αὐτοῦσια, πιστὴ ἀπεικόνισις. Μ' αὐτὴν ἡ φύσις καὶ ἡ ζωὴ καταξιώνονται αἰσθητικὰ. Θὰ θυμηθοῦμε τὰ λόγια τοῦ Schelling πὼς ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία ἀποκαλύπτει τὴ βαθύτερη ταυτότητα φύσεως καὶ πνεύματος, τοῦ Συνειδητοῦ καὶ τοῦ Ἀσύνειδου.

Ἡ τέχνη εἶναι στὴν ζωὴ ἀναγκαία, ὅπως ἀναγκαία εἶναι καὶ ἡ τροφή. Τὸ «ἄρτος καὶ θεάματα» δὲν εἶναι σχῆμα λόγου, ἀλλὰ νόμος ποὺ τὸν ἐπιβάλλει ἡ πραγματικότης, ἡ ἰδιοσυστασία τοῦ ἀνθρώπινου εἶναι. Τὸ ψυχικὸ ἀποτέλεσμα ποὺ ἔχει ἡ τέχνη, καὶ στὸν ἴδιον τὸν καλλιτέχνη ποὺ δημιουργεῖ καὶ στοὺς φιλότεχνους ποὺ δέχονται τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἔργου του, εἶναι ὁ πλουτισμὸς καὶ ὁ ἐξευγενισμὸς, ἡ ἐπίτασις καὶ ἀνάτασις τῆς συγκινησιακῆς ζωῆς.

Ἡ τέχνη εἶναι λατρεία, ἔχει πεῖ ὁ Ράσκιν.

III

Ὅ,τι τώρα στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης εἶναι πολῦτιμο, τὸ ὀνομάζουμε ὠραῖο. Τὸ ἀντίθετο τὸ ὀνομάζουμε ἄσχημο. Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται γενικώτερα γιὰ ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἐφ' ὅσον ἐκπληρῶνουν ὀρισμένους κανόνες ποὺ ἀφοροῦν τὸ περιεχόμενον, τὴ μορφή καὶ τὴν ἐπίδρασιν ποὺ ἔχουν. Ὁραῖο εἶναι ἕνα τοπίο, ἕνα ἀνθρώπινον πρόσωπο, ἕνα τραγούδι ὅταν συμφωνοῦν μὲ τὸν τύπον ποὺ ἔμεῖς ἔχουμε πλάσει κι ἔχουμε δεχθῇ σὰν πρότυπον ὁμορφιάς καὶ ποὺ κατορθώνει πάντα νὰ μᾶς συγκινή. Γιατὶ τὸ συναίσθημα τοῦ ὠραίου δὲν εἶναι παρὰ μιά συνεχὴς ἔξαρσις, μιά ἀνοδικὴ πορεία πρὸς τὴν τελειότητα. Εἶναι μιά ἰδέα ποὺ διαφαίνεται μέσα ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ ποὺ γίνεται ἔτσι συναίσθημα ποὺ κατευθύνει τὸν ἄνθρωπον στὴ σφαῖρα τοῦ ἰδανικοῦ καὶ τοῦ ἀποκαλύπτει μαζί ἕναν κόσμον «ὁμορφο, ἠθικό, ἀγγελικὸν πλασμένο».

Ἡ ἴδια ἡ ἐξέλιξις τοῦ κόσμου ἀποβλέπει στὴν πραγμάτωσιν τοῦ ὠραίου. Μέσα ἀπὸ τὸ ὠραῖον βλέπει τὸν ἴδιον τοῦ ἑαυτοῦ τὸ σκεπτόμενον πνεῦμα νὰ ὀδηγῇται στὴν τελικὴ πηγὴ τῆς ὠραιότη-

τητας, σ' ένα δημιουργό στον οποίο, όπως λέει ο Βίνκελμαν, υπάρχει η ύψιστη ομορφιά. Το ωραίο είναι η αγγλία του αληθινού, είπε ένας νεοπλατωνικός. Μέσα από κάθε γνήσιο καλλιτέχνημα ξεπηδάει μια φωνή γεμάτη ελίκρινεια. Είναι ακόμα το ωραίο «σύμφυτο» με το αγαθό, το ηθικό. Και το ωραίο και το αληθινό και το ηθικό ξεκινάνε από την ίδια αρχή και δε μπορούν ποτέ να αντιμάχονται μεταξύ τους. Πραγματικά τίποτα δεν είναι καλαισθητικά πολύτιμο, όταν μπορεί να θλάψη μια από τις άλλες αξίες του πολιτισμού. Βέβαια αν η Τέχνη μας εισάγει στην Ηθική, τουτο γίνεται όχι γιατί μας δίνει με το περιεχόμενο του έργου της ωρισμένους ηθικούς προσανατολισμούς, αλλά, όπως ευστοχα παρατηρεί στην «Αίσθητική» του ο Εϋ. Παπανούτσος, επειδή με τη σύνθεση των μορφών της μας δείχνει τη δύναμη και την αξία της πνευματικής ελευθερίας που είναι και η πηγή της ηθικής ζωής. Μας κάνει η τέχνη να πιστέψουμε στον έαυτο μας και την αυτονομία της πνευματικής μας ύπαρξης. Σε ποιαν άλλη έμπιστοσύνη και πίστη μπορούμε να θεμελιώσουμε την αρετή; Έξ' άλλου η τέχνη εξοικειώνει τη συναισθηματική δεκτικότητα της ψυχής μας με συγκινήσεις καθαρές, με χαρές που δεν κρέμονται από την ικανοποίηση χαμηλών ορέξεων. Αυτός ο εξευγενισμός εξευγενίζει και εξυψώνει τον άνθρωπο. Κι έτσι τα ηθικά προστάγματα που απαιτούν την υποταγή χωρίς καμία άμοιβη και πολλές φορές με μόνο αντάλλαγμα τον πόνο θα τον βρουν έτοιμο και πρόθυμο να εισακούση τη φωνή τους. Οι αισθητικές αξίες είναι ισοτίμες με τις ηθικές.

ΥΙ

Και φτάνουμε έτσι στο έρώτημα τί είναι αισθητική αγωγή. Είναι η αγωγή που έχει σαν σκοπό να μυήσει το άτομο στις αισθητικές αξίες και να το κάνει ικανό ν' αντιλαμβάνεται και να ζη την ομορφιά σε κάθε της μορφή, στη φύση, στην τέχνη, στη ζωή. Με όσα παραπάνω είπαμε για την τέχνη και το ωραίο γίνεται φανερό η αξία μιας τέτοιας αγωγής. Η αισθητική ζωή, καθώς πολύ όρθα σημειώνει ο Κάντ, αποτελεί τη μετάβαση από τη θεωρητική προς την ηθική — ή λατρεία της ομορφιάς έμπνέει στον άνθρωπο την πίστη προς τη δύναμη και την αξία της πνευματικής ελευθερίας και προετοιμάζει την ψυχή του για δύσκολους άθλους.

Η αισθητική μόρφωση αποτελεί έσω-

τερική ανάγκη του ανθρώπου. Νά κάτι που ιδιαίτερα πρέπει να προσέξουμε και που όταν το συνειδητοποιήσουμε και το αξιολογήσουμε σωστά θα μας βοηθήσει στο να επιδράσουμε καιρία, χωρίς εκείνα τα σημάδια της έπιπολασιότητας και θιασύνης, πάνω στο άτομο, και ιδιαίτερα πάνω στην παιδική ψυχή και να της ανοίξουμε το δρόμο που υπήκει πιο κοντά στην ομορφιά. Η καλλιτεχνική όρμη είναι δεδομένη. Δεν είναι έπιφαινόμενο του πολιτισμού, όπως είπαν μερικοί. Είναι τόσο αρχέγονη όσο και ο άνθρωπος. Ο ρυθμός γεννήθηκε μαζί με τη ζωή κι έκτοτε την ακολουθεί σε κάθε της εκδήλωση. Και θα πρέπει για να επιτύχουμε τον παραπάνω στόχο όχι, φυσικά, να διδάξουμε αισθητική ή ιστορία της τέχνης, αλλά να άφυπνίσουμε στο άτομο την αγάπη του ωραίου, ν' αναζητή την ομορφιά όπου τη συναντήσει: σ' ένα μάρμαρο σκαλισμένη, σε μια ζωγραφιά κρυμμένη, σ' ένα τραγούδι, σ' ένα στίχο, σ' ένα ανθρώπινο χαμόγελο. Πρέπει λοιπόν να διδάξουμε στο παιδί τη γλώσσα του ωραίου. Και η εποχή μας κάνει αυτό το «πρέπει» έπιτακτικό. Γιατί έχει προκαλέσει σύγχυση γύρω από το ωραίο, γιατί εν όνόματι της τεχνικής παραμερίζει και πολλές φορές περιφρονεί την τέχνη γιατί χειροκροτεί το ψεύτικο, την «έπιφαση» του ωραίου και σωπαίνει μπροστά στη γνησιότητα. Το ωραίο, λέει ο Dessoir μας συγκινεί για να μας μεταμορφώσει έσωτερικά, όχι για να μας τέρψει. Ο καλλιτέχνης δημιουργεί από βαθύτερες ανάγκες, όχι για να παίξει έλευθερα γύρω από τη σοβαρή ζωή και να χαρή αυτή την ελευθερία. Και η εποχή μας αυτό έπιμένει να το άγνοη.

Πρώτοι οι Αθηναίοι είχαν αναγάγει την αισθητική άγωγή σε μορφωτικό ιδεώδες. Και κατάφεραν έτσι να δημιουργήσουν το άθάνατο κλασσικό πνεύμα και μια εποχή που θα μείνη ανεπανάληπτη μέσα στην ιστορία. Ο καλαισθητικά μορφωμένος άνθρωπος είναι πιο κοντά από κάθε άλλον στην ουσία της ζωής. Γιατί η ομορφιά δεν είναι ο ανώτατος τελικός σκοπός και το κέντρο της τέχνης, αλλά και της ζωής. Η αισθητική άγωγή έτσι οδηγεί στην κατανόηση της ζωής, στην ανθρωπιά, σε ό,τι συνθέτει την ανθρωπιά: την ευγένεια της ψυχής. Ένας λαός που ο ψυχικός του δέκτης έγινε ικανός να συλλαμβάνει την ομορφιά και να την πραγματοποιή, θέλουμε να πούμε να έχη τη δύναμη να τη μετουσιώσει σε στοιχείο, σε καταστάσεις ζωής, είναι μεγάλος λαός. Ένας λαός με κυρίαρχα τα αν-

αισθητικά στοιχεία στη σύνθεση της ζωής του είναι προωρισμένος για το ρόλο του κομπάρσου στο έργο των πολιτισμών. Δεν θα βγῇ ποτέ στο προσκήνιο της Ιστορίας και έννοούμε της χωρίς αίμα Ιστορίας, αλλά είναι καταδικασμένος στην αφάνεια.

Χωρίς αγωγή αισθητική δὲ μπορούμε ποτέ νὰ πλησιάσουμε στο χωρο τῆς ὁμορφιάς καὶ νὰ σίσθανθοῦμε ἐκεῖνη τὴν ὑπέρτατη δόνηση τῶν χορδῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου, ποὺ μετουσιώνει τὴ ζωὴ σὲ μουσικὴ καὶ ποίηση. Νὰ γιατί πιστεύουμε στὴν ἀξία τῆς αισθητικῆς αγωγῆς. Χωρὶς, βέβαια, αὐτὸ νὰ σημαίνει πῶς δεχόμαστε καὶ τὴν ἀποκλειστικότητά της ἢ πῶς ἀγνοοῦμε κάποιες ἀσθενικὲς πλευρὲς της, ποὺ ὅμως εἶναι εὐκόλο νὰ ξεπεραστοῦν. Δὲν διαμορφώνει ἴσως ὁ καλλιτέχνης σύστημα ἀξιῶν «ἀφ' ἑαυτοῦ» πλὴν ὅμως «ὁ ἐξανθρωπιστικὸς ρόλος τῆς τέχνης διατηρεῖται μόνιμος, διότι μὲ τὰ σύμβολά της ἀποτελεῖ μίαν ἐκφραστικώτατη γλῶσσαν ὁμιλοῦσαν ἀμέσως εἰς τὰς ψυχάς, πολὺ σαφέστερον καὶ θαυύτερον ἀπὸ ὅ,τι αἱ λογικαὶ διατυπώσεις διδασκαλιῶν».

Υ

Ὅλες οἱ μορφὲς τῆς τέχνης εἶναι γιὰ τὴν αἰσθητικὴ αγωγή πολῦτιμες, ἀπὸ τὴν ἀποψη ὅτι ὅλες μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ τίς χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ ἐπιδράσῃ αἰσθητικὰ πάνω στὸ ἄτομο καὶ νὰ συντελέσῃ ἔτσι στὴν ἀνύψωσή του κι ὁλοκλήρωση τῆς προσωπικότητάς του. Ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ πρέπει συστηματικὰ τὸ ἄτομο νὰ μνηστῇ στὸ νὰ ἀντιλαμβάνεται σωστὰ καὶ νὰ νοιώθῃ βαθιὰ τὴν κάθε μορφὴ τῆς τέχνης. Θὰ πρέπει δὲ νὰ ξέρουμε πῶς γιὰ νὰ νοιώσουμε τὸ μήνυμα ἑνὸς ἔργου τέχνης πρέπει πάνω ἀπ' ὅλα νὰ τὸ ἀγαπήσουμε καὶ γιὰ νὰ τὸ καταλάβουμε πρέπει νὰ ἐπιμείνουμε.

Ὁ ρυθμὸς εἶναι πρωτογενὲς στοιχεῖο τῆς τέχνης, ἰδιαίτερα τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποίησης. Ἐχει δὲ ὁ ρυθμὸς φυσιολογικὴ βάση. Θὰ τὸ διαπιστώσουμε ἀπὸ τὴ βρεφικὴ κιόλας ἡλικία μὲ τὰ πρῶτα μουσικὰ αὐτοσχεδιάσματα τοῦ παιδιοῦ καὶ τὰ λικνίσματά του γιὰ νὰ υφανθῇ ἀργότερα μ' ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀτόμου. Ἐκεῖ δὲ ποὺ ἀποκτᾷ ὀργανικότητα καὶ δένεται μὲ τὸ σύνολο ὥς καὶ τὴν πιὸ μικρὴ λεπτομέρεια εἶναι ἡ φύση, ὅπου τὸ καθετὶ εἶ-

ναι ρυθμὸς. Ὁ ρυθμὸς, λοιπόν, θὰ πρέπει ν' ἀποτελέσῃ καὶ τὴ βάση τῆς αἰσθητικῆς αγωγῆς. Στάλα-στάλα νὰ κοτίσῃ τὴν παιδικὴ ψυχὴ. «Τοὺς ρυθμοὺς καὶ τὰς ἀρμονίας ἀναγκάζουν οἰκειοῦσθαι τὰς ψυχὰς τῶν παίδων, ἵνα ἡμερώτεροί τε ᾧσιν καὶ εὐρυθμότεροι, γινόμενοι χρήσιμοι ᾧσιν εἰς τὸ λέγει καὶ τὸ πράττειν. Πᾶς γὰρ ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου εὐρυθμίας καὶ εὐαρμοστίας δεῖται...» λέει ὁ Πλάτωνας. Θὰ πρέπει πρῶτ' ἀπ' ὅλα νὰ στρέψουμε τὴν προσοχὴ καὶ τὸ θαυμασμὸ τοῦ παιδιοῦ στὴ φύση. Ἐκεῖ θὰ διαπιστώσῃ τὴν ἀρμονία ποὺ βασιλεύει ἀπὸ τὰ πρῶτα χαράματα ὥς τὴ βαθειὰ νύχτα. Θὰ διδαχτῇ ἔτσι νὰ ρυθμίζῃ καὶ τὴ δική του ζωὴ σύμφωνα μὲ τὸ μεγάλο του πρότυπο. Ὁ θαυμασμὸς καὶ ἡ ἀγάπη μας πρὸς τὰ φαινόμενα τῆς φύσης, λέει ὁ Dessoir, ἔχει ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς αἰσθητικῆς αγωγῆς, χωρὶς ὥστόσο νὰ χρειάζεται τὸ ἀγγιγμα τῆς τέχνης. Ἐτσι τὸ παιδὶ μαθαίνει σιγὰ-σιγὰ ν' ἀποκρυπτογραφῇ τὴν ὁμορφίαν τῆς φύσης γιὰ νὰ μπορέσῃ ἀργότερα ν' ἀποκρυπτογραφῇ καὶ τὴν ὁμορφίαν τῆς τέχνης. Μ' ἄλλα λόγια νὰ πλησιάσῃ περισσότερο τὸ Θεό. Πιστεύω, κηρύχνει ὁ Ξενόπουλος, πῶς κάθε ὠραῖο πηγάζει ἀπὸ τὸ Θεό, κάθε ὠραῖο καὶ στὴ φύση καὶ στὴν τέχνη τὸ Θεὸ μᾶς φανερώνει καὶ πῶς τὸ ἀπόλυτο, τὸ τέλειο, τὸ ἰδανικὸ ὠραῖο εἶναι ὁ Θεὸς ὁ ἴδιος.

Γιὰ νὰ μπορέσῃ ὅμως τὸ παιδὶ νὰ δῇ τὴ φύση, τὸ ἴδιο καὶ τὰ προϊόντα τῆς τέχνης, θὰ πρέπει νὰ γυμνάσῃ τίς αἰσθήσεις του. Ἡ αγωγή τῶν αἰσθήσεων κατατείνει καὶ συντείνει στὴν ὁλοκλήρωση τῆς παιδικῆς προσωπικότητος. Τὸ μάτι καὶ τὸ αὐτὸ παίζουν τὸν πρῶτο ρόλο στὴν ὑπόθεση τῆς αἰσθητικῆς αγωγῆς. Ὅποιος ξέρεي νὰ βλέπῃ καὶ ν' ἀκούῃ σωστὰ, βρίσκεται πολὺ κοντὰ στὴν αἰσθητικὴ συγκίνηση. «Κοίταζε, πάντα κοίταζε, παραγγέλλει ὁ Παπαντωνίου. Ὁ κόσμος εἶναι φῶς, ὁ ἀνθρώπος εἶναι μάτια. Ὁ νοῦς εἶναι μάτια. Οἱ τέσσερες ἐποχὲς χορεύουν γύρω σου γιὰ νὰ χαρῆς. Κι ἐνῶ γυρίζουν αὐτές, τὸ φῶς σκοτεινιάζει ἐδῶ καὶ χαράζει ἄλλοῦ, σβύνει στὸν ἥλιο κι ἀνάθει στὸ σμάλτο τῶν φτερῶν τῆς χρυσόμυγας, πεθαίνει στὸ ἄστρο καὶ λάμπει σὲ μιὰ στάλα ξεχασμένη ἀνάμεσα σὲ δυὸ φύλλα, χιονίζει στὸ βροντόνερο ποὺ γκρεμίζεται, ἀσημίζει στ' ἀκρόφυλλα τῆς λεύκας, τρέχει σὲ νερό, πῆζει σὲ χαλάζι. Ἡ πλάση νοιάζεται γιὰ νὰ μὴν ἔρθῃ ποτέ στὴν ψυχὴ σου μαράζι καὶ στὸ νοῦ σου συλλογὴ. Κοίταζε...» Βέβαια γιὰ νὰ ἐκφράσῃς αὐτὰ ποὺ βλέ-

καις Ισως θα πρέπει νάσαι ποιητής, για να τὰ δῆς ὅμως εἶναι ἀρκετὴ ἡ ἱκανότητά, πὺ ἔρχεται σὰν ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειας καὶ τῆς σωστῆς ἀγωγῆς. Καὶ ἡ κατανόηση τῆς ὁμορφιάς τῆς ζωῆς εἶναι προνόμιο τῆς εὐαίσθητης ψυχῆς. Ἡ αἰσθητικὴ μὀρφωση καταφέρει τὴ σύζευξη κάθε ἀνομοιογεί-εὐαίσθητο στὴν ἀρμονία, τὴ «χροιά» νειας, τὴν ἰσορρόπηση τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ κόσμου τοῦ ἔξω-ε-ρικοῦ. Ἀσχετα, βέβαια, ἂν τελικὰ ἡ καλλιτεχνικὴ ἀντίληψη τοῦ καθένα μας διαμορφώνεται ἀπὸ τὶς ἀντιδράσεις τῆς ἐμφυτῆς εὐαισθησίας του.

Ὁ μῦθος εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα στάδια πὺ ὁδηγοῦν στὴν αἰσθητικὴ ἀγωγή—κι ὅταν ἀκόμα εἶναι ἀνεπεξέργαστος, κι ὅταν δηλαδὴ ἀκόμα εἶναι ἀφήγηση ἀπλῆ, πρὶν περάσει στὸ ἔργο ἑνὸς ποιητῆ, ἑνὸς ραψωδοῦ, πρὶν, τελικὰ μεταβληθῇ σὲ κίνητρο χοροῦ καὶ γίνεῖ ἔργο τραγικὸ, μουσικὸ ἢ γλυπτικὸ. Μόνη σχεδὸν παιδικὴ κατάσταση ὁ «ἀνθρωπομορφισμός»—θα τὸ παρατηρήσουμε ἄλλωστε σ' ὅλες τὶς παιδικὲς ἐκδηλώσεις, στὸ παιχνίδι, τὴ ζωγραφικὴ, τὴ φανταστικὴ ἀφήγηση—γίνεται ἐδῶ μέσο γιὰ αἰσθητικὴ καὶ μαζὶ ἠθικὴ ἐξέλιξη. Τὸ παραμῦθι εἶναι τὸ πρῶτο σημαντικὸ σκαλοπάτι γιὰ αἰσθητικὴ ἀγωγή. Ὁ προφορικὸς λόγος, σὰν ἀφήγηση, σὰν παραμῦθι, ὅταν εἶναι μαστορεμένος, συγκινεῖ καὶ αἰχμαλωτίζει. Καὶ ὁδηγεῖ στὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς μὲ ρυθμὸ καὶ ἀρμονία. Ἐμπνέει στὸ ἄτομο τὴν ἀγάπη τῆς ἀρμονίας καὶ τοῦ ρυθμοῦ σὲ ὅλα τὰ φανερώματα τῆς σωματικῆς, ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς. Ἀπὸ τὸ ἄλλο πάλι μέρος ὁ παιδικὸς «ἀνιμισμός», πὺ καταλύει τὰ σύνορα ἀνάμεσα στὸ φανταστικὸ καὶ πραγματικὸ κόσμο, μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ πλάσουμε μὲ ἀνεση ἕναν ὠραῖο κόσμο, ἀρμονικὰ καὶ ἠθικὰ δεμένον, καὶ νὰ σπρώξουμε ἔτσι ὑποσυνείδητα τὸ παιδί νὰ θελήσῃ αὐριο νὰ τὸν πραγματοποιήσῃ καὶ ν' ἀντιδράσῃ γόνιμα στὶς ἀσκήμιες πὺ θὰ τοῦ παρουσιάσῃ ἡ ζωὴ. Βέβαια ἀπὸ τὴν ὅλη μύσησὶ του σ' αὐτὸ τὸν ὁμορφὸ κόσμὸ πρέπει νὰ προκύπτῃ χαρά. Οἱ προβληματισμοὶ θᾶρθουν ἀργότερα. Ἐτσι ἀνώδυνα ἡ αἰσθητικὴ συγκίνηση γίνεται μέσο πνευματικῆς καὶ συναισθηματικῆς καθοδήγησης, δίνει στὸ παιδί πνευματικὴ χαρά, τὸ λυτρώνει ψυχικὰ, καὶ τοῦ γίνεται μέθοδος καὶ ἀτμόσφαιρα ζωῆς. Μ' αὐτὴ, γράφει ὁ Ε.Π. Παπανοῦτσος, συγκλίνουν καὶ ἐναρμονίζονται οἱ ψυχικὲς δυνάμεις πὺ συνθέτουν τὴ συνειδησιακὴ μας ζωὴ καὶ μέσα μας ἀπλώνεται

μὲ ψυχικὴ εὐφορία πὺ μᾶς τέρπει βαθιά.

Ὁ χορὸς εἶναι ἡ πρωταρχικὴ τέχνη, ὑποστήριξε ὁ Ἀνταμ Σμιθ. Πραγματικὰ ὁ χορὸς, πὺ εἶναι ἀγωγή μὲ χαρακτηριστικὰ καθαρὰ αἰσθητικὰ κι ὅταν ἀκόμα εἶναι χρησιμοθηρικὴ, ἔχει τὶς ρίζες του σ' αὐτὸ τοῦτο τὸ εἶναι μας. Εἶναι βασικὰ γεγονὸς φυσιολογικὸ, ὅπως κι ὁ ρυθμὸς. Ὁ χορευτὴς νοιώθει φυσικὴ εὐχαρίστηση πὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν κίνηση, νοιώθει χαρά, ἔχει τὴν ψευδαἰσθηση τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὸ βάρος, ἕνα αἰσθημα ἐλαφρότητας πὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν κινητικὴ ὑπερτόνωση. Ὁ χορὸς λυτρώνει. Ἐκφράζοντας μὲ τὴν κίνηση ὅ,τι μὲ λόγια δὲ μπορεῖ νὰ πῇ ὁ ἄνθρωπος ὁδηγεῖ στὴν ἐκτόνωση δυνάμεων πὺ εἶναι στοιθαγμένες μέσα του καὶ τὸν πνίγουν. Σύμβολο τοῦ λυτρωτικοῦ ρόλου τοῦ χοροῦ πάνω στὸν ἄνθρωπο γνωστὸς ἤρωας τῆς νεο-ελληνικῆς λογοτεχνίας πὺ κηρύχνει: ὅ,τι ἔχουμε νὰ πούμε μεις, μὲ τὸ χορὸ τὸ λέμε.

Μὲ τὸν καιρὸ προστέθηκαν καὶ κοινωνικὰ στοιχεῖα στὴν πρώτη φυσιολογικὴ πραγματικότητά κι ἔτσι μπαίνει ὁ χορὸς στὴ γενικώτερη ὑπηρεσία τοῦ ἀνθρώπου, θὰ γίνῃ χορὸς πολεμικὸς, θὰ ἐξυπηρετῇ τὴ θρησκεία, θὰ παρασταῖ νη μύθους, θὰ γίνῃ παντομίμα ἢ μιμό-δραμα, μ' ἄλλα λόγια μιὰ «ἐκφραση τῆς μυϊκῆς δυνάμεις πὺ μιμεῖται τὶς πράξεις τῆς ζωῆς», ὅπως ὀρίζει ὁ Σέρτζι. Ἐτσι ὁ χορὸς γίνεται μέσο αἰσθητικῆς ἀγωγῆς πὺ ὑπηρετεῖ ἔξωχα τὸ ἄτομο μαζὶ καὶ τὸ σύνολο. Ὅταν τὸ ἄτομο ἐνσωματώνεται στὴν ὁμάδα καὶ ἀποδέχεται τοὺς ρυθμούς, πὺ ἐκφράζονται μὲ τὸν ὁμαδικὸ χορὸ, συνειδητοποιεῖ τὸ ρόλο του, τὴ θέση του καὶ τὴν ἀξία του μέσα στὸ σύνολο.

Ὁ χορὸς δὲν εἶναι μόνον μεταστοιχείωση ἑνὸς ρυθμοῦ σ' ἕναν ἄλλο, τοῦ μουσικοῦ δηλαδὴ σὰ πλάστικὸ. Εἶναι μαζὶ καὶ φυσικὴ γυμναστικὴ. Παίρνει ἔτσι γιὰ τὸ ἄτομο, ἰδιαίτερα γιὰ τὸ παιδί, διπλὴ ἀξία. Ἀναπτύσσει τοὺς μῦς καὶ τὸ σκελετό, τὴν καρδιά καὶ τοὺς πνεύμονες, βάζει τάξη καὶ πειθαρχία στὶς ἀντανεκλαστικὲς, κινήσεις, ἀπολυτρώνει ἀπὸ τὴν ἀτολμία, τὴ στενοχώρια καὶ τὴν κατάθλιψη, ἀπὸ τὸ φόβο καὶ τὴ νοσηρὴ ἐσώστροφη ἀναδίπλωση. (2)

Ἡ ρυθμικὴ γυμναστικὴ παράλληλα, μαζὶ μὲ τὴν προοδευτικὴ ἀ-

1. Ν. Καζαντζάκη: Ἀλέξης Ζορμπᾶς.
2. Περιοδ. «Σχολεῖο καὶ Ζωή».

σκηση του σώματος συμβάλλει και στην ανάπτυξη της αίσθησήςας. Η ρυθμική γυμναστική, λέει ο Jaques Daleroze, ισορροπεί τις κινητικές λειτουργίες, γαληνεύει τους ταραγμένους και τους άστατους, κεντρίζει τους άπαθείς, τους άφαιρεμένους, χαρίζει ασφάλεια στους άτολμους. Ακόμα δίνει φτερά στην παιδική φαντασία οδηγώντας τη στην ταυτοποίηση με διάφορα ζώα, όταν ζητάει τις κινήσεις τους, ή να μεταφέρουν ρυθμικά μια σκηνή από τις ανθρώπινες ασχολίες και ζωή. Αναπτύσσει δε και την προσοχή, αφού για να συγκρατηθούν και να εκτελεσθή μια άσκηση πρέπει πρώτα να κατανοηθούν τα συστατικά της στοιχεία.

Ο χορός, λοιπόν, και η ρυθμική γυμναστική πρέπει να υψώνονται στο σύγχρονο σχολείο σε ανώτερη μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης. Οί λαϊκοί έθνικοί χοροί ιδιαίτερα, κλείνοντας μέσα τους αυτούσια τα στοιχεία της έθνικής μας συνείδησης και ένότητας και όντας σημαντικότερη κληρονομιά της πλούσιας καλλιτεχνικής έκφρασης του λαού μας είναι αίτημα όχι μόνο αισθηματικό, αλλά και έθνικό και για τουτό πρέπει ν' αποτελέση μέλημα παιδευτικό και πραγμάτωση.

Η μουσική είναι από τους πιο άσφαλισμένους και πιο όμορφους δρόμους που οδηγούν το άτοπο στην αισθητική άγωγή και την αισθητική όλοκληρωση και άνύψωση. Παίρνει έτσι ιδιαίτερη τοποθέτηση μέσα στα πλαίσια της άγωγής. Από τους αρχαιότετους χρόνους είχε έπισημανθή η αξία της και ο λυτρωτικός της ρόλος. Στην Κίνα, δυο χιλιάδες χρόνια πριν γεννηθή ο Χριστός, υπήρχε ύπουργείο μουσικής και στο Μεξικό, πριν από την κατάκτησή του, έπισημη άκαδημία μουσικής. Στην κλασσική Ελλάδα είχε πάρει μια πρώτη θέση ανάμεσα στ' άλλα μαθήματα που διδάσκονται οί νέοι. «Καθ' όπερ ή Γυμναστική το σώμα ποιών τι παρασκευάζει και την μουσικήν το ήθος ποιών τι ποιείν», λέει ο Άριστοτέλης.

Η μουσική άγωγή πρέπει ν' αρχίζει από τα πρώτα χρόνια του παιδιού, από τη βρεφική ακόμα ήλικία. Το νανούρισμα είναι ή πρώτη μύηση στο μαγικό κόσμο των ήχων. Και το λίκνισμα βλέπουμε να έρχεται σαν άποτέλεσμα αυτής της πρώτης ήχητικής άρμονίας, δικαιώνοντας έτσι το Βάγκνερ, που είπε πως ή μελωδία είναι μια φωνή που χορεύει. Εκείνο που πρέπει ιδιαίτερα να προσεχτή είναι πως ή μουσική άγωγή πρέπει να κάνει το παιδί περισσότερο ευαίσθητο στην άρμονία, τη «χρoιά»

κι όχι την ένταση των ήχων. Αν καταφέρουμε να μυήσουμε το παιδί στην όμορφιά, την άληθινή όμορφιά των ήχων και άποκτήσει έτσι τη μουσική εκλεκτικότητα, τότε θα το κάνουμε να νοιώση υπέρτατες συγκινήσεις και να χαρή καθολικότερα την τέχνη μέσα από το πλάνο της πιο αίθεριας μορφής της.

Η σημερινή έλληνική πραγματικότητα, που άπογοητεύει για τη μουσική άμβλυνση σημαντικών λαϊκών στρωμάτων, κάνει το αίτημα της σωστής μουσικής άγωγής του λαού μας πιο έπιτακτικό. Χρειάζεται μια έξυγίαυση του μουσικού του αίσθηματος για να μπορέσει να γευτή τη γνήσια αισθητική συγκίνηση που χαρίζει το ώραίο τραγούδι. Η άερινή γλώσσα των ήχων, άρμονισμένη σε μελωδίες, δονεί την ανθρώπινη ψυχή ως τα κατάβαθα, χύνει μέσα σ' αυτή τη χαρά, τη λύπη, τον ένθουσιασμό, την πλουτίζει με το αίσθημα της άρμονίας και του ρυθμού και της άποκαλύπτει την όμορφιά της ζωής. Η μουσική από τη μια μεριά δείχνει τη ζωή σαν όνειρο κι από την άλλη δίνει ζωή στα όνειρα, έχει πει ο Καλομοίρης. Μ' άλλα λόγια ύψώνει τον άνθρωπο σε πολιτισμένες σφαίρες, όπου κυριαρχεί το ούσιαστικό νόημα της ζωής, ή σπάνια άρμονία πραγματικότητας και ιδέας. Η μουσική έξευγενίζει. Η τέχνη είναι τρυφερότητα είπε ο Γκυγιώ. Ημερώνει τον άνθρωπο και τον γεμίζει μ' ό,τι πρέπει να τον χαρακτηρίζη, με ανθρωπιά. «Άκουσες τραγούδι, πήγαινε κοντά είναι καλοί. Οί κακοί δεν τραγουδούν», λέει ο Γκαίτε. Να γιατί ή αισθητική άγωγή γενικότερα είναι παράγοντας κοινωνικής υγείας. Έχει τη δύναμη να μετουσιώνει τον όχλο σε λαό, να τον κάνει ίκανό να ξεχωρίζη την όμορφιά και να τη ζη και τον προετοιμάζει για άθλους δημιουργικούς που συνθέτουν ό,τι λέμε ιστορία, αυτό που είναι ή ούσία της ιστορίας.

Στον έλληνικό χώρο τη μουσική παράδοση καλύπτουν οί θυζαντινές μελωδίες και το δημοτικό τραγούδι, που πρέπει, ως το σημειώσουμε εδώ, να μάς ενδιαφέρει έξ ίσου και σαν ήχος κι όχι μόνο, όπως συνήθως γίνεται, σαν στίχος. Η μύηση και οτίς δυο αυτές μορφές της έλληνικής μουσικής παράδοσης είναι άνάγκη να γίνη στόχος και μέσο της αισθητικής άγωγής στο σχολείο. Οί θυζαντινές μελωδίες υποβάλλουν, γαληνεύουν, μάς φέρνουν πιο κοντά στο Θεό. Ένας μυστικός κόσμος άποκαλύπτεται μπροστά μας και μάς τυλίγει μες στη θειότερη ύπόστασή του. Το δημοτικό τραγούδι, θγαλμένο από

ψυχή του λαού, κλείνει μέσα του τραγικότητα και χαρά και πόνο και εύθυμη διάθεση. Ο ήχος του παίρνει χιλίων ειδών αποχρώσεις. Γίνεται τραχός, απαλός, παραπονιάρικος, χαρούμενος, νοσταλγικός ανάλογα με το τι τραγουδά, τα θέματα της ζωής ή τις όμορφιές της, τους καημούς του έρωτα και της ξενιτειάς, το θάνατο ή τα χαμόγελα τ' απάνου κόσμου. Ακόμα ο σκοπός του δημοτικού τραγουδιού αντικαθρεφτίζει το ελληνικό τοπίο, τον κάμπο, το θουνό, τη θάλασσα κι έρμηνεύει έτσι την πολυμορφία της ελληνικής ψυχής· όμως μαζί μας αποδειχνει περιτρανα και την ένότητά της. Ο ρουμελιώτικος σκοπός του τσάμικου, ο μωραϊτικός καλαματιανός, το ήπειρώτικο μοιρολόι, η ανάλαφρη μακεδονίτικη θλίψη, ο διονυσιακός θρακιώτικος ρυθμός, τα τραγούδια του θεσσαλικού κάμπου, οι νοσταλγικές νησιώτικες μελωδίες, γεμάτες από φως και άρμύρα του αϊγαίου, ο αγέρωχος σκοπός των μαντινάδων της Κρήτης, τα λεβέντικα τραγούδια της κλεφτουριάς δένονται ανάμεσά τους με την ανάσα της ελληνικής φυλής, με κείνον τον χιλιόχρονο ήχο που έχει σημαδέψει την ψυχή της και τα τρεμοσαλέματά της. Το δημοτικό τραγούδι, λοιπόν θα πρέπει να μεταδοθή άνόθευτο, να διαδοθή συστηματικά μια κι αυτό είναι η δική μας μουσική παράδοση και, σαν τέτοια, έθνική κληρονομιά. Η παιδική χορωδία και η σχολική διακοθήκη είναι από τις βασικές προϋποθέσεις για την άσκηση μουσικής άγωγής.

Η ποίηση άνώνυμη στις αρχές της, έπώνυμη στην κατοπινή πορεία, με λαμπρές κορυφώσεις και στις δυο μορφές της, είναι η τέχνη που μιλάει ως τα κατάβαθα του είναι μας, συνταράζει συθέμελα την ψυχή, συγκινεί και συνεπαίρνει τον άνθρωπο σ'ά ύψη, όπου άρμονισμένες η όμορφιά και η αλήθεια δίνουν μεσότητα στο νόημα της ζωής. Από την εποχή που οι άνθρωποι τραγουδούσαν τον Όμηρο ως τα σήμερα η ποίηση άσκει τη μορφωτική της επίδραση πάνω σ'ά άτομα και τους λαούς, τους μεταμορφώνει έσωτερικά, τους καλλιεργεί το πνεύμα και την ψυχή, τους κάνει να αξιολογήσουν σωστά τη ζωή και τους προετοιμάζει να άντέξουν και να σηκώσουν το θάρος της ιστορικής τους μοίρας ειδικότερα και της πανανθρώπινης γενικότερα.

Η αισθητική άγωγή βρίσκει μέσα στην ποίηση και λογοτεχνία έν γενει λαμπρό πεδίο για δράση. Επιδρώντας μ' αυτή πάνω στο άτομο άνεβάζει το

έπίπεδο του πολιτισμού του. Όποιος άσχολεϊται με τη λογοτεχνία, δέ γίνεται άλλοιως, είναι πολιτισμένος. Γιατί η λογοτεχνία, όπως θαυμάσια γράφη ο Παπαντωνίου, έπειτ' από τις συγκινήσεις της, τις παρατηρήσεις της, τα δράματά της, τα φραστικά της παιχνίδια έχει να κάνει στον άνθρωπο μια προσφορά: του χαρίζει την διάθεση για ν' άνεβάση το επίπεδο της ζωής του, να ρίξη τη ματιά του σ'ε πλατότερους όρίζοντες, να εκτιμήση με περισσότερη κατανόηση και δικαιοσύνη ό,τι υπάρχει γύρω του, ανθρώπους, ζώα, φυτά, έργα του Θεού και χτίσματα δικά του, να αισθανθή θαύτερα και να γνωρίση την κοινωνία του, τη μικρή του χωριού του ή τη μεγάλη του τόπου του.

Ιδιαίτερα η ποίηση πρέπει να πάρη μια πρώτη θέση μέσα στο σύγχρονο σχολείο, μια που κι αυτό δέν άγνοεί τη συγγένεια που υπάρχει ανάμεσα στον έσωτερικό κόσμο του παιδιού και τον έσωτερικό κόσμο του ποιητή. Και στους δυο κυριαρχεί το συναίσθημα, η φαντασία, η συγκίνηση στην πιο άδολλη μορφή της. Το παιδί είναι ποιητής. Έτσι κινείται άνετα μέσα στον ποιητικό χώρο, του είναι οικείος. Και για την ποίηση δέν είπαν πως είναι η αποξεχασμένη λαλιά των παιδιάτικων χρόνων και πως το ποιητικό χάρισμα είναι το χάρισμα που μας ξαναγυρίζει σ'α παιδιάτικα χρόνια. Αύτη η ταύτιση των δύο κόσμων, του ποιητή και του παιδιού, επιτρέπει άριστα στο σχολείο να επιδράση άμεσα και καίρια στην παιδική ψυχή και να την οδηγήση στο δρόμο της όμορφιάς και της άγνότητας που καταξιώνει και δικαιώνει την ανθρώπινη ύπαρξη και τη ζωή. Φτάνει μόνο η μύηση του παιδιού μέσα στο μαγικό κόσμο της ποίησης να γίνεται σωστά, δίχως εκείνες τις άδεξιότητες και τις μεθοδικές τυποποιήσεις με τα πνιγηρά περιγράμματα που λεηλατούν την όμορφιά της και σκτώνουν την ουσία της. Μέσα στο ναό της τέχνης η ποίηση είναι ίερεία και για να μπορέσουμε να δούμε το θείο πρόσωπό της και να συλλάβουμε τους παλμούς της καρδιάς της πρέπει να γίνουμε κι έμεις μύστες, ν' άφουγκραστούμε με κατάνυξη το δοξαστικό χερουβικό της. Μόνο τότε θα μπορέση ο δάσκαλος να μετρήση τους χτύπους της και να τους μεταφέρει στις παιδικές ψυχές, να τις γεμίση με φως και να τις φτερώση σ' άκροούρανα μιας μεθυστικής άρμονίας. Θα πρέπει ακόμα να ξέρη πως για ν' άγγίξουμε και να νοιώσουμε ένα ποίημα πρέπει πρώτα να το άγαπήσουμε. Η λογική

ἀνάλυση ἐδῶ τίς πιό πολλές φορές ἔχει ἀρνητικά ἀποτελέσματα. Τὸ ποίημα εἶναι συγκίνηση. Καὶ ἡ συγκίνηση δὲν ἀναλύεται. Ἡ κριτικὴ εἶναι τὸ χειρότερο μέσο γιὰ ν' ἀγγίξῃ κανένας ἓνα ἔργο τέχνης, ἔχει πεῖ ὁ Ρίλκε. Ἡ ἔγνοια μας ἄς εἶναι πῶς νὰ κάνουμε τὸ παιδί νὰ νοιώσῃ τὸ ποίημα, νὰ τὸ ζήσῃ. Νὰ αἰσθανθῇ κάτι μέσα του ν' ἀναγαλλιάζῃ, κάτι μαγικὸ νὰ σαλεύῃ. Κάτι μυστικὸ κι ἀνέγγιχτο. Ἡ ὁμοθυμία ποιητῇ καὶ μαθητῶν — ἐδῶ θαυματολογεῖται ἡ τέχνη τοῦ δασκάλου, στὸ νὰ μπάσῃ τὰ παιδιά μέσα στὸ κλίμα τοῦ ποιητικοῦ χώρου καὶ εἰδικώτερα στὴν ἀτμόσφαιρα ποὺ ἀπαιτεῖ τὸ καθένα ποίημα χωριστά — καὶ ἡ καλὴ ἀπαγγελία εἶναι ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν ὧσων παραπάνω θίξαμε.

Ἡ ἀγωγή τοῦ λόγου εἶναι αἰσθητικὸ αἶτημα. Γιὰ τὴν ἀπαγγελία σημειώνουμε ἀκόμα πῶς εἶναι ἡ γλῶσσα ποὺ ἀποκρυπτογραφεῖ τίς μυστικὲς πτυχές τοῦ ποιήματος καὶ μᾶς ἀποκαλύπτει ὁλάκερη τὴν ὁμορφιά του. Ἡ καθαρότητα τῆς φωνῆς, οἱ μεταπτώσεις τῆς, ἡ ἀπαλότητα ἢ τὸ κελάρυσμά της ζωντανεύουν τὸν κόσμον τῶν στίχων καὶ κάνουν νὰ ξεπεταχθῇ μπροστὰ στὰ ἑκπληκτὰ μάτια μας ἡ ἀπειρὴ ὁμορφιά ποὺ κρύβουν. Ἡ καλὴ ἀπαγγελία προϋποθέτει κατανόηση τῆς ψυχολογίας τοῦ κειμένου κι αὐτὴ πάλι πνευματικὴ ὠριμότητα ἐκείνου ποὺ ἀπαγγέλει καὶ εὐαισθησία ψυχῆς. Ἡ γλῶσσα τοῦ στίχου, κάτι ἀνάμεσα τῆς ἀπλῆς κουθέντας καὶ τοῦ ἑντεχνου τραγουδιοῦ, ἔχει πεῖ ὁ Παλαμάς.

Τὸ ποίημα, λοιπόν, γίνεται μέσα στὸ σχολεῖο τὸ πιὸ σημαντικὸ μέσο γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ μύηση τῶν μαθητῶν, φτάνει μόνο νὰ τὸ ἀντικρύσουμε μὲ σοβαρότητα καὶ ὑπευθυνότητα. «Ἀπὸ τὰ μικρά μου χρόνια τίποτε ἄλλο δὲν πίστευα καὶ δὲν ἐξακολουθῶ νὰ πιστεύω, σπουδαιότερο, σοβαρότερο, σημαντικότερο, πραγματικότερο, τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ ποίημα», ἐξομολογεῖται ὁ Παλαμάς. Κι ἄλλοι, θεωρώντας γενικώτερα τὴν ποίηση, προσδιορίζει τὴν ἀξία της μὲ τὰ παρακάτω: Ἡ ποίηση προβάλλει στὰ μάτια καὶ τ' αὐτιά τοῦ ἀνθρώπου μορφές κι ἁρμονίες τέλειες, ἰδέες πρότυπες, ποὺ ὅσο περισσότερο εἶναι δυνατὲς κι ἀφομοιώσιμες τόσο περισσότερο κυριαρχοῦν στὴ ζωὴ καὶ τὸν αἰχμαλωτίζουν. Στὴν ποίηση οἱ λέξεις εἶναι ἐκλεκτές, οἱ φράσεις ἁρμονικὲς, οἱ εἰκόνες τέλειες καὶ ζωντανές... Τὰ νοήματα πανύψηλα. Ὁ ποιητὴς μὲ τὸ ἔργο του μᾶς ἀνυψώνει ὥς τὸν ἑαυτό του, γιὰ νὰ χαροῦμε κι ἐμεῖς τοὺς ὀρίζον-

τες ποὺ ἀνακάλυψε ὁ ἴδιος. Ἡ ποίηση εἶναι μιὰ δύναμη ποὺ μορφώνει, ἐξυψώνει καὶ διδάσκει.

Πέρα ἀπὸ τὴν ἐπώνυμη ποίηση μέσα στὸν ἑλληνικὸ ποιητικὸν ὅρον ὑπάρχει καὶ ἡ ἀνώνυμη. Ἀτίμητος καλλιτεχνικὸς θησαυρὸς τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Μέσα σ' αὐτὰ καθρεφτίζεται ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ σ' ὅλο της τὸ βάθος καὶ προβάλλει χειροπιαστὴ ἡ ἐνότητά της. Ἀπὸ τίς ραψωδίες τῆς ἀρχαιότητος ὡς τὰ ἀκριτικὰ ἔπη καὶ τὰ τραγούδια τῆς κλεφτουριάς ἀχνίζει ἡ ἀνάσα τῆς Φυλῆς, τὸ ἴδιο καφτὴ κι ἀνόθευτη μέσα στοὺς κύκλους τῶν αἰώνων καὶ τῆς ἱστορίας της. Τὸ δημοτικὸ τραγούδι μοσκοβολεῖ Ἑλλάδα. Μέσα σ' αὐτὸ ἡ ρωμείκη ψυχὴ ξεδιπλώνει τίς πιὸ κρυφές πτυχές της, τίς πιὸ οὐσιαστικές. Θὰ μᾶς πῇ γιὰ τίς λαχτάρεις της, τὰ πάθια της, τοὺς καημοὺς της. Θὰ τραγουδήσῃ τίς χαρὲς τῆς ζωῆς καὶ τίς πίκρες της, θὰ μᾶς μιλήσῃ γιὰ τὸν Ἑρῶτα καὶ τὸ θάνατο, θὰ φιλοσοφήσῃ καὶ θ' ἀξιολογήσῃ. Ἡ λαϊκὴ ψυχὴ, θὰ διαπιστώσουμε, εἶναι γεμάτη φῶς καὶ πελαγίσια ἁρμύρα, γεμάτη ἀπὸ τὴ μοσκοβολία τῶν θουνῶν μας καὶ τ' ἀναρίγημα τῶν κάμπων. Ἀντικρύζει λεβέντικα τὴ ζωὴ δὲ δειλιάζει μπροστὰ στὸ θάνατο, μαστορεύει μιὰ θιοθεωρία πολύτιμη γιὰ τὴ διαιώνισή της. Καὶ καταφέρνει νὰ μὴ χάνεται, νὰ ζῇ πάντα καὶ νὰ δημιουργῇ. Τὸ σχολεῖο, λοιπόν, ἔχει χρέος νὰ μύσῃ τὸ παιδί μέσα στὸν ὁμορφὸν κόσμον τῆς λαϊκῆς μας ποίησης, νὰ τὸ βοηθήσῃ ν' ἀποκτήσῃ εἰσδυτικὸ βλέμμα γιὰ νὰ συλλαμβάνῃ τίς ἀνταύγειες τοῦ θείου ποὺ ὁ κόσμος αὐτὸς ἐκπέμπει.

Πολλὰ ἀκόμα θὰ διδαχθῇ τὸ παιδί κι ἀπὸ τὴ γλῶσσα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Θὰ χαρῇ τὴ θαυμαστὴ λιτότητα τῆς ἑκφρασης. Θὰ μάθῃ πῶς ἡ λαγάρη, ἀνόθευτη μητρικὴ λαλιά ἔχει τὴ δύναμη ν' ἀναλύῃ μὲ μιὰ ἀπαράμιλλη τέχνη κάθε σκέψη καὶ κάθε συναίσθημα καὶ νὰ τὰ μετουσιώσῃ σὲ νοήματα πανύψηλα καὶ σὲ συγκινήσεις ὑπέρτατες. Ὁξύνοντας τὴ γλωσσικὴ του αἴσθησιν θὰ μάθῃ νὰ ἐκφράζεται ἀπλὰ καὶ σωστά. Τὸ ἀπλὸ θρῖσκεται πολὺ κοντὰ στὸ κλασσικόν.

Τὸ παιδικὸ θέατρο εἶναι θαυμάσιο μέσον αἰσθητικῆς ἀγωγῆς. Ἡ τριμερὴς πορεία στὴ διδασκαλία τοῦ νέου σχολείου δίνει πάμπολλες αἰχμές γιὰ νὰ ἐκφραστῇ τὸ παιδί δραματικά. Τὸ δραματικὸ παιχνίδι εἶναι τὸ πιὸ σίγουρο μέσον γιὰ νὰ διατηρήσῃ τὸ παιδί τὴ δημιουργικὴ διάθεση καὶ ν' ἀναπτύξῃ τὴν παρατηρητικότητά καὶ τὴ φαντασία. Ἡ

παιδική υπόσταση παίρνει οντότητα, αποκτάει έμπιστοσύνη στον έαυτό του γιατί δημιουργεί. Ένα κύμα αίσιοδοξίας, ένας άνεμος ζωογόνος γεμίζει την ψυχή του. Η γόνιμη προσπάθειά του να μιμηθί, ν' αναπαραστήση, να ζήσει τους ήρωές του του δίνει φτερά. Μορφώνεται έτσι ουσιαστικά. Η μόρφωση που η κατάκτησή της δέν έχει το χαρακτήρα μιās ανακάλυψης λέει ο Henry Moore, μιās κατάκτησης προσωπικής, παραμένει ένα ξένο στοιχείο έξω από τις επιθυμίες και τις ανάγκες της καθημερινής ζωής.

Οι εικαστικές τέχνες δίνουν με τη σειρά τους την ευκαιρία στο παιδί για ουσιαστική αισθητική μόρφωση. Η ζωγραφική, το σχέδιο, η πηλοπλαστική, η ξυλογλυπτική, η χαρτοτεχνία, η κεντητική, η διακοσμητική είναι οι μορφές που μπορεί να πάρη η αισθητική άγωγή σ' αυτόν τον τομέα. Αρχικά ο άνθρωπος έκφραζόταν με το σχέδιο, τα αισθήματά του και τις σκέψεις του τις αποτύπωνε στην άμμο, τις σκάλιζε στις πέτρες. Το σχολείο πρέπει να δίνη θέση προνομιακή στο παιδικό σχέδιο και ζωγραφική. Έτσι δίνει την ευκαιρία στο παιδί ν' αναπτύξη μιā γλώσσα έσωτερική για σκέψη ή όνειροπόληση. Έχουν πεί πως ο κόσμος των χρωμάτων είναι ο κόσμος της ευαισθησίας, ενώ το ίχνογράφημα είναι το παιχνίδι της νόησης. Ικανοποιεί τη χαρά της δημιουργίας που υπάρχει μέσα του σαν ανάγκη και το βοηθάει να δώση μορφή στα έσωτερικά του όράματα. Το γεωμετρικό σχήμα και το καθαρό χρώμα μās ψώνουν στην πνευματική αλήθεια της πρωταρχικής ύπαρξης, λέει ο Πλάτωνας. Η άσκηση αυτής της άγωγής δέν πρέπει ποτέ να παίρνη τη μορφή του καταναγκασμού. Το παιδί ν' αφήνεται ελεύθερο να δημιουργή σπρωγμένο από τις έσωτερικές του ανάγκες. Αυτή η έλευθερία δέν σημαίνει πως μπορεί να οδηγήση στην άσυδοσία, γιατί οι έσωτερικές ανάγκες του παιδιού διαγράφουν και τα όρια της έλευθερίας του. Όλη την έκφραστική δημιουργία πρέπει να συνοδεύη χαρά. «Ουγάρ σπουδής, ουδέν αὐτῶν χάριν, ἀλλὰ παιδιᾶς ἕνεκα πάντα ὁρᾶται», λέει ο ίδιος σοφός. Ακόμα στο παιδικό ίχνογράφημα δέν πρέπει να ζητᾶμε την πιστή αναπαραστάση της πραγματικότητας. Η μίμηση σκοτώνει τη δημιουργική πνοή. «Ο του εἰδῶλου ποιητής, μιμητής φάμεν, τοῦ μὲν ὄντος οὐδὲν ἐπαίει, τοῦ δὲ φαινομένου». Λόγια κι αυτά του Πλάτωνα. Το παιδί έχει μιā δική του προσωπική εἰκόνα τῶν ὄντων και ἀντικει-

μένων της φύσης, βγαλμένη λές από μιā έσωτερική αἴσθηση και γνώση. Κι αυτή την εἰκόνα πρέπει να τὸ ἀφήσουμε ελεύθερο να μās έκφραση. Το παιδί με το ίχνογράφημα επικοινωνεί με τὸν γύρω του κόσμο, προσπαθεῖ να τὸν εξηγήση, να τὸν συνειδητοποιήση και μαζί μ' αὐτὸν και τὴ δική του προσωπικότητα. Στο καλλιτεχνικό βίωμα ξαναζή φυσικά κι ἀβίαστα τὸν υποσυνείδητο κόσμο του κι αὐτό τὸ βοηθάει να ξεδιπλώση τὸν έαυτό του και να τὸν γνωρίση, ὅσο ἡ παιδική ιδιοσυστασία τὸ ἐπιτρέπει. Πάνω στο χαρτί τὸ παιδί ἀφηγεῖται τὴν προσωπική του περιπέτεια, έκφράζει τις έντυπώσεις του, τὰ αἰσθήματά του, τὰ βιώματά του, ἐπιθεβαιώνει τὴν ὑπαρξή του. Μέσα στα σκαριφήματα και σχεδιάσματά του ἀφήνει τὸν έαυτό του λεύτερο να πῇ τί θέλει, τί εἶδε, τί ἄκουσε, τί φαντάστηκε, τί φτερούγησε στο ἀνήσυχο πνεῦμα του. Γι' αὐτό και πρέπει να τὸ ένθαρρύνουμε να τελειώνη μιā ζωγραφιά που ἄρχισε, γιατί ἔτσι θά ὁλοκληρώση αὐτό που θέλει να πῇ. Ένα ἄρτιο ίχνογράφημα ἀποτινάζει ἀκόμα τὸ αἶσθημα της ἀνασφάλειας που ὑπάρχει μέσα του. Το παιδικό σχέδιο κρύβει εἰλικρίνεια, μπορούμε ἔτσι ν' ἀποκρυπτογραφήσουμε τὴν παιδική προσωπικότητα. Ν' ἀποκτήσουμε γνώση τῶν δεξιοτήτων και τῶν κλίσεων τοῦ παιδιοῦ. Το παιδί ζωγραφίζοντας μās δείχνει ὅλο τὸ νεραϊδόχρωμο κόσμο του.

Η πηλοπλαστική ἀντιπροσωπεύει στο σχολείο τὴ γλυπτική. Με τὴν πηλοπλαστική τὸ παιδί συνειδητοποιεῖ τις διαστάσεις. Το ὕλικό ἐδῶ τοῦ διεγείρει και τὸν ἀναπτύσσει τὴν αὐτενέργεια και πρωτοβουλία. Με τὴν ἀντίσταση που τοῦ φέρνει ἀποκτάει γνώση της νομοτέλειας τοῦ κόσμου. Στην πηλοπλαστική ἡ ἀφή γίνεται ἕνα εἶδος ὄρασης που διαπερνάει τὰ πράγματα, τὰ θερμαίνει και τὰ ἐξαγνίζει. Γιατί ἂν ἡ τέχνη ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ ὑποκειμένου της καλλιτεχνικῆς δημιουργίας είναι ψυχικός καθαρός, ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ ἀντικειμένου είναι πνευματική μεταστοιχείωση της πραγματικότητας.

VI

Τὸ παραμῦθι, λοιπόν, ἡ ρυθμική γυμναστική και ὁ χορός, ἡ παιδική ποίηση, τὸ σχολικό τραγούδι, τὸ δραματικό παιχνίδι, τὸ παιδικό θέατρο, ὁ προφορικός λόγος, ἡ έλευθερή έκθεση, ἡ έλευθερή ζωγραφική, ἡ έλευθερή πλαστική κατασκευή και χειροτεχνικές ἐργασίες είναι για τὸ σχολείο τὰ μέσα

μέ τα όποια μπορεί να επιδράση αισθη-
τικά πάνω στο παιδί και να επιτύχη
την καλαισθητική μόρφωση και ανύψω-
ση του. Άλλα και τ' άλλα τα μαθήμα-
τα, όλα ανεξαιρέτα, δίνουν αίχμες για
καλαισθητική άγωγή και για δημιουρ-
γία καλλιτεχνικών βιωμάτων. Το scho-
leio δέν θα προετοιμάζη, βέβαια, καλ-
λιτέχνες, αυτό είναι υπόθεση έμφυτη
της ψυχής, άλλ' ανθρώπους που να ξε-
χωρίζουν την όμορφία, να την εκτιμούν
και να την σέβονται. Χρειάζεται μόχθος
γι' αυτό, χρειάζεται ψυχική και πνευ-
ματική προπαρασκευή. Και πρώτ' απ'
όλα ζωντανό παράδειγμα καλαισθησίας
ό δάσκαλος.

Ξέροντας πώς ή αγάπη για το ώ-
ραίο είναι έμφυτη στον άνθρωπο θα
πρέπει από το σχολείο να ξεκινήση μιá
γενικώτερη προσπάθεια αισθητικής ά-
γωγής του συνόλου, να συνειδητοποιήση
το σύνολο τις καλλιτεχνικές δυνάμεις
του και να τις αποδεσμεύση. Σε όλες
τις πνευματικές και κοινωνικές περιοχές,
λέει ο Dessoir ένα μέρος της δημιουρ-
γικής δύναμης τ' ανθρώπου έξωτερικεύ-
εται με μιá αισθητική μορφοποίηση· τα
προϊόντα αυτά που δέν είναι έργα τέ-
χνης, τα χαιρόμαστε αισθητικά. Συνει-
δητοποιώντας το σύνολο τις αισθητικές
του κλίσεις και Ικανότητες θα δημιουρ-
γήση σιγά-σιγά καλαισθητική παρά-
δοση, που σήμερα δέν υπάρχει ούτε στο
σχολείο ούτε στην οικογένεια. 'Η αισθη-
τική άγωγή στη σύγχρονη Ελλάδα ά-
ποτελεί αίτημα κι όχι πραγματικότητα.

Την αξία της αισθητικής άγωγής εί-
ναι καιρός όλοι να την αντιληφθούν και
να τη δεχθούν σ' όλο της το πλάτος ώ-
στε ή προσπάθεια για την ένσωμάτωση
αυτής της άγωγής στα μεγάλα λαϊκά
στρώματα να πάρη καθολικότητα. 'Η
αισθητική άγωγή έξανθρωπίζει. 'Ο άν-
θρωπος που δέν έπηρεάζεται από το ώ-
ραίο είναι άξιος για προδοσία και για
όόλο, λέει ο Σαίξπηρ.

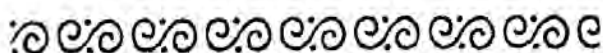
Τό άτομο για την αισθητική του άγω-
γή θα πρέπει να οδηγηθή πρώτα στη
φύση και να γίνη Ικανό να συλλαμβάνη
τη μυστική ανταπόκριση που υπάρχει ά-
νάμεσα σ' αυτή και τον άνθρωπο. Ν'
άσκηση την παρατηρητικότητά του, να
μάθη να ξεχωρίζει τις όμοιότητες και τις
αντιθέσεις. 'Η όρθή παρατήρηση οδηγεί
στην όρθή γνώση της ζωής και του
κόσμου. 'Εκεί, μέσα στη φύση, αποκτάει
την πρώτη αίσθηση της άρμονίας του
κόσμου. 'Ετσι θα γίνη Ικανό για να
γευτή άργότερα τό αισθητικό μεθύσι
που θα του χαρίση ή τέχνη, να νοιώση
βαθιά τό μήνυμα που φέρνει ένα έργο
τέχνης, ν' άκούση τους πιό σιγαλούς
τόνους της φωνής του. 'Η πραγματικό-
τητα γυμνή, άκατέργαστη από την καλ-
λιτεχνική συνείδηση είναι παγερή και
άφωνη. Τό καλλιτέχνημα μιλάει, είναι
ζεστό από την έκφραση που κλείνει.

Πιστεύουμε πώς μέσα σ' αυτό τό γε-
νικό περίγραμμα λαβαίνοντας χώρα ή
παιδευτική δράση καταφέρνει ν' άνοί-
γη στον άνθρωπο τις δυνατότητες να
συνάψη δεσμούς με τα αισθητικά φαινό-
μενα, να τον κάνει να τα κατανοήση και
να τα χαρή. Να χαρή την όμορφία της
φύσης, της τέχνης, της ζωής. Και «πάν-
τα ψηλότερα ν' άνεβαίνη...».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΦΟΥΣΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ε. Π. Παπανούτσου : Αισθητική.
Σ. Λαλό : Στοιχεία αισθητικής
Ρ. Μ. Ρίκε : Γράμματα σ' ένα ποιητή.
Κ. Σπετσιέρη : Θεωρία της Παιδείας.
Π. Κατσιρέα : Εισαγωγή στην καλαισθη-
τική άγωγή.
Τε περιοδικά «Νέα Έστία», «Σχολείο και
Ζωή» και τό Έγκυκλ. Λεξικό "Ηλιος».

ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΣΟΛΟΔΗΜΟΥ, Δημ.λου

Υποστήριξαν πολλοί, πώς η γνώση και η μάθηση αποτελούν θαυμαστή συζυγία στο χώρο της παιδευτικής ζωής. Ότι η μάθηση είναι χαρά υπέρτατη που καταχτιέται με μεγάλο πόνο. Ανεξάρτητα όμως από την ταυτότητα γνώση-μάθηση, η πληρότητα του θέματος είναι καθολικό ζήτημα, που ζητά τη λύση του στη φιλοσοφία.

Τό συναίσθημα όμως της χαράς, που δοκιμάζει ο άνθρωπος σαν αγάπη, που στηρίζεται στη γνώση, όπως τόνισε ο Ίερὸς Αὐγουστίνος αποσ. intellectualis είναι χαρακτηριστικὸν τοῦ αναπτυγμένου ανθρώπου, που τέτοιον τὸν θέλει καὶ ἡ Ἐπιστήμη τῆς Ἀγωγῆς. Ἡ μάθηση όμως αποχτιέται με ἔντονη καὶ ἐξαντλητική προσπάθεια. Τὴ συντροφεύει ἡ ἀγωνία, ὁ κόπος, ἡ μακρινὴ θητεία στὸ σχολικὸ ὡρο καὶ στὸ σχολεῖο τῆς Ζωῆς. Ὅλα αὐτὰ δικαιώνονται σ' ἓνα σημείο ἐπαφῆς, πού διακρίνεται ἀπὸ τὴν προσπάθεια γιὰ ἐξασφάλιση γνωστικῆς-πνευματικῆς ἐπαρκείας, σαν ἀνέκδομα τῆς πνευματικῆς στάθμης τοῦ ἀνθρώπου, σαν μιὰ γνώση τῆς ἀνάγκης του. Ὅμως πολλὰ τὰ ἐρωτήματα. Μέχρι πού μπορεί νὰ φτάσῃ ἡ στάθμη αὐτὴ ἀφοῦ δὲν μπορεί νὰ μετρηθῇ καὶ νὰ ζυγισθῇ; Ὁλοκληρώνεται ἡ τερματίζεται μαζί με τὴν ἰδίαν τὴν ζωὴ; Ἀσφαλῶς λίγοι πετυχαίνουν τὴν ὁλοκλήρωση αὐτῆς τῆς πνευματικῆς ἐπαρκείας εἴτε με τὴ συμπάρσταση καὶ σύμπραξη τῶν ἄλλων προσώπων, εἴτε μόνοι τους. Ὅμως αὐτοὶ εἶναι οἱ λίγοι, πού σφραγίστηκαν με «δῶρημα τέλειον». Εἶναι οἱ ταλαντούχοι τῆς ζωῆς, ἐνῶ ἡ ἀγωγή δὲν παύει ν' ἀναζητᾷ τὴ δημιουργία στὸν κάθε ἀνθρώπο προσωπικότητας, ἄσχετα ἂν δὲν ἔχῃ πάντοτε ἀπόκριση καὶ ἐπιτυχία. Νά, τὸ δύσκολο ἔργο μας. Ἀλλ' ἡ ἐξασφάλιση πνευματικῆς ἐπαρκείας στὸν ἀνθρώπο εἶναι πρῶτιστα προϋπόθεση ἀτομική, ὅπως καὶ ἡ ἀντιστοίχη σ' αὐτὴ πνευματικὴ ἐνέργεια, πού ζητᾷ ἀπὸ τ' ἄτομο τὸ ἀνθυπόστατο καὶ αὐτοδύναμο. Βέβαια, τὰ στοιχεῖα

αὐτὰ εἶναι διακριτικὰ τῆς ἄρτιας προσωπικότητας, πού ἀντιμετωπίζει τὴ γενικώτερη γνώση τῶν γήινων καὶ κοσμικῶν φαινομένων. Ἡ γνώση, σαν στοιχεῖο συγκρότησης τῆς προσωπικότητας, πολλές φορές δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ λύσῃ ὅλες τὶς ἐρωτήσεις, πού βγαίνουν ἀπ' αὐτὰ τὰ φαινόμενα. Ἔτσι, ἡ ἀμφιβολία θὰ σκοτεινιάζῃ ἀκόμη καὶ τὶς ριζωμένες μέσα μας πεποιθήσεις. Πάντως ἡ ἀμφιβολία αὐτὴ, σαν κρίσιμη δοκιμασία τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, πού ἀγωνίζεται γιὰ τὴν πνευματικὴν του τελείωση, γιὰ νὰ γίνῃ προσωπικότητα, εἶναι ἀπόκριση στὴν «ὕλική στενότητα», θὰ λέγαμε τῆς ψυχῆς. Ἡ ἔφεση αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου γιὰ νὰ μάθῃ, νὰ πληροφορηθῇ, εἶναι ἔμφυτη. Εἶναι μιὰ φυσικὴ του ἀνάγκη γιὰ τὴ διατήρησιν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς ὑπαρξῆς του. Οἱ βαθμίδες όμως στὸ φῶς τῆς τελείωσης εἶναι γιὰ τοὺς ταλαντούχους, τοὺς λίγους καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς. Αὐτοὶ θὰ φτάσουν στὴν κορυφὴ, πού ὁ ὡρος τῆς ἔλαχε νὰ δυσαναλογῇ πρὸς τὸ ὡρο τῆς ὁποιασδήποτε βάσης. Ἡ γνώση, λοιπόν, στὴν ὑπηρεσία τῆς προσωπικότητας εἶναι ἓνα ἀπ' τὰ πολλὰ στοιχεῖα, πού τὴ συνθέτουν, γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀπαιδευτὸς ἐντελῶς ἀνθρώπος δὲν εἶναι ὁλοκληρωμένος καὶ τὴν ἀλήθειαν τὴ ζητᾷ ὁδηγημένος με τὸ δικό του ἔνστικτο. Στὴν ὁλοκλήρωσή του ὁ ἀνθρώπος θὰ χρειαστῇ τὴ γνώση, ἀρκεῖ μονάχα, νὰ τὴ συγκεράσῃ με τ' ἄλλα στοιχεῖα, πού συγκροτοῦν τὴν προσωπικότητα καὶ ἰδιαίτερα με τὴν Ἀγάπην πού «οἰκοδομεῖ», ἐνῶ ἡ γνώση «φυσιοῖ» (φουσκώνει) τονίζει ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν.

Εὐγενικά, λοιπόν, πρέπει νὰ εἶναι τὰ ἐλατήρια, πού θὰ ξεκινήσῃ ἡ γνώση γιὰ νὰ σταθῇ ἡ προσωπικότητα σ' ἓνα ἠθικὸ παραπανιστὸ ἐπίπεδο. Αὐτό, πού ἀποτελεῖ τὸν παιδευτικὸ σκοπὸ μας, προσωπικότητα, δηλαδή, πού θὰ ἔχῃ βούλησιν δυνατὴ καὶ ἠθική.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΤΣΟΛΟΔΗΜΟΣ

Μία κατάκτηση στην άγωγή του παιδιού

ΕΞΕΛΙΣΣΕΤΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΑΘΑΙΝΟΝΤΑΣ ΓΡΑΦΟΜΗΧΑΝΗ ΕΥΘΥΣ ΩΣ ΕΙΣΕΛΘΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;

Μετάφραση εκ του Γαλλικού υπό Θ. ΗΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Τὰ παιδιά τὰ ὁποῖα εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης παιδείσεως ἐξοικειοῦνται εἰς τὴν γραφομηχανήν, ἐπιτυγχάνουν πολὺ καλλίτερα ἀποτελέσματα ἀπὸ ἀπόψεως προόδου, ἔναντι ἐκείνων τὰ ὁποῖα γράφουν τὰ καθημερινὰ τοὺς καθήκοντα μὲ τὸν συνήθη τρόπον δηλ. μὲ τὸ χέρι. Αὕτη τουλάχιστον εἶναι ἡ γνώμη ἑνὸς παιδαγωγοῦ στὴ Γερμανία, στὴν πόλιν Ἑσολινγκεν, ὅστις ἐπειραματίσθη μὲ τοὺς μαθητὰς δύο τάξεων τοῦ Λαϊκοῦ σχολείου.

Ὁ παιδαγωγὸς αὐτός, ἐλογάριασε, μὲ ἀναλογίαις ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, τίς διαφορὰς πού προέκυψαν ἀπὸ ἀπόψεως ἀποδόσεως μεταξὺ τῶν μαθητῶν του, ἐν σχέσει πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀμέσως ἅμα τῇ εἰσόδῳ των εἰς τὸ σχολεῖον εἶχον ἀσχοληθῇ μὲ τὴν γραφομηχανήν καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι οὐδὲ κἀν εἶχον ἀσχοληθῇ μὲ αὐτὴν καὶ ἐπομένως ἐξέτελουν τὰ καθήκοντά των γραπτῶς, δηλ. μὲ τὸ χέρι.

Παρετήρησεν δὲ ὁ παιδαγωγὸς οὗτος, ὅτι ἀπὸ ἀπόψεως ἀποτελεσμάτων, οἱ πρῶτοι, δηλ. οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὸ μηχανικὸν αὐτὸ μέσον, ὑπερτεροῦσαν τῶν ἄλλων κατὰ 90% εἰς τὴν Ἀνάγνωσιν, κατὰ 38% εἰς τὴν Γραμματικὴν, κατὰ 19% εἰς τὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας, κατὰ 23% εἰς τὴν Ὄρθογραφίαν καὶ κατὰ 31% εἰς τοὺς λογαριασμούς, δηλ. εἰς τὸ μάθημα τῆς Ἀριθμητικῆς.

Ἐννοεῖται, ὅτι ὁ ἐπιμελὴς καὶ ἐρευνητὴς αὐτὸς λειτουργὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως, μολοντί τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας του ἦσαν λίαν ἐνθαρρυντικά, ἐπεφυλάχθη νὰ ἀχθῇ εἰς γενικεύσεις καὶ ἐπεριωρίσθη νὰ χαρακτηρίσῃ τὰ ἀποτελέσματα αὐτὰ τῆς ἐργασίας του ἀπλῶς ὡς ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ.

Παραλλήλως, ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν εὐχὴν, ὅπως, ὅλοι ὅσοι εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωσιν γνώμην ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τῆς ἐργασίας του, τόσο ἐν τὴν πατρίδα του, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας, ἀσχοληθῶσιν ἐν σχέσει πρὸς τοτὸ εἰς εὐρυτέραν κλίμακα καὶ διατυπώσουν τὰς ἀπόψεις των. Σὲ περίπτωσι δέ, εἶπε, πού θὰ ἤθελον ἐπιβεβαιωθῇ τὰ ἀποτελέσματα τῆς προσωπικῆς του αὐτῆς ἀσχολίας ἀπὸ εὐρυτερον κύκλον ἐπιστημόνων καὶ ἤθελον θεωρηθῇ ὡς θετικά, νὰ ἐπιβληθῇ σὰν χρέος στὰ παιδιά τοῦ Λαϊκοῦ σχολείου ὅλου τοῦ κόσμου, νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν δακτυλογραφίαν, εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐγγραφῆς των εἰς τὸ σχολεῖον.

Πρὸς θεοῦ δέ, ὡς εἴμεθα ἐπιφυλακτικοὶ καὶ ὡς μὴ θεωρηθῇ ἀπὸ τὸν καθένα πού θὰ διαβάσῃ τίς γραμμὰς αὐτές, ὅτι ἡ ἰδέα καὶ ὁ νεοτερισμὸς τοῦ Γερμανοῦ παιδαγωγοῦ θὰ δημιουργήσῃ εἰς τὰ σχολεῖα ἀναστάτῳσιν, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀλλάξῃ κατὰ κάποιον τρόπον τὸ πρόγραμμα καὶ ὁ ρυθμὸς τῆς ἐργασίας τοῦ σχολείου καὶ ἀκόμη μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταρτισθῇ εἰδικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ διδακτικὸν προσωπικόν, καὶ νὰ ἐπωμισθῇ ἕνα ἐπὶ πλέον βάρος. Τὰ πράγματα πολλὰς φορὲς παρέχουν ἀφ' ἑαυτῶν τὴν λύσιν τῶν διὰφόρων προβλημάτων. Ὁ παράγων τῆς ἀγωγῆς πού λέγεται οἰκογένεια, θὰ συμβάλῃ καὶ πάλιν κατὰ μέγα μέρος. — Ἀπὸ μιᾶ προσπάθεια, δέ, πού ἔγινε σὲ ἕνα σχολεῖο τῆς Γερμανίας γιὰ νὰ ἐξακριβωθῇ τί δύναται νὰ προσφέρῃ ἡ οἰκογένεια γύρω ἀπὸ τὸ ζήτημα αὐτό, διεπιστώθη, ὅτι τὰ 80% τῶν παιδιῶν τοῦ σχολείου, εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των ἀπὸ μιᾶ γραφομηχανῆς.

Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΠΟΥ ΚΕΝΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΝ

Ὁ Γερμανὸς παιδαγωγὸς τοῦ "Εσ-
σλινγκεν, ἔμεινεν στὴν πραγματικότη-
τα ἐμβρόντητος πρὸ τῶν ἀποτελεσμά-
των ποὺ εἶχεν ἐπὶ τῶν παιδιῶν ἐπὶ τῶν
ὁποίων ἐπειραματίζετο, ἰδιαιτέρως εἰς
τὰ Μαθηματικά. Σχετικὰ μὲ τὸ μάθημα
αὐτό, ἀρχικῶς ἐπικρατοῦσε ἡ γνώμη,
ὅτι τὰ καθήκοντα τῶν μαθητῶν πρέπει
νὰ γράφονται ὑποχρεωτικῶς μὲ τὸ χέ-
ρι, διότι μὲ τὴν γραφομηχανὴ εἶναι δύ-
σκολον νὰ γραφοῦν τόσοι ἀριθμοὶ καὶ
μάλιστα ἀπὸ παιδικὰ χέρια ποὺ δὲν εἴ-
ναι ἡσκημένα. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὸ
μάθημα τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ δὴ ἡ λύ-
σις τῶν προβλημάτων, εἰς τοὺς περισ-
σοτέρους μαθητὰς ἐπικρατοῦσε ἀνίαν καὶ
τὸ ἀντιπαρέρχονται, — ὁποῖα ὅμως ἦτο
ἡ κατὰ πληξὶς τοῦ ἐν λόγῳ ἐπιστήμο-
νος, ὅταν διεπίστωσεν, ὅτι οἱ μαθηταὶ
του, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπειραματίζετο ἡ-
γάπησαν καὶ τὸ μάθημα τοῦτο καὶ μά-
λιστα ἡσθάνοντο ἰδιαιτέραν χαρὰν νὰ
γράφουν τὰς ἀπαντήσεις τῶν λύσεων
τῶν προβλημάτων μὲ τὴν γραφομηχα-
νὴν. — Εἶναι περιττὸν δὲ νὰ ἀναφέρω-
μεν ὅτι ὅλοι γενικῶς οἱ μαθηταὶ του
καὶ μάλιστα οἱ μεγαλύτεροι στὴν ἡλι-
κία, ἀνέπτυξαν πρωτοβουλίαν ἀνευ προ-
ηγουμένων καὶ μὲ τὴν εὐχαρίστησιν ποὺ
ἔπαιρναν μὲ τὸ νέο αὐτὸ παιγνίδι, ὅπως
ἐθεωροῦσαν τὴν γραφομηχανήν, ἐπεξέ-
τειναν τὸ πεδίον τῶν ἀσχολειῶν των καὶ
ἐχρησιμοποιοῦσαν τὴν γραφομηχανήν
κάθε φορὰν ποὺ ἤθελον νὰ γράψουν
μίαν ἐπιστολήν, ἕνα ποίημα, ἀκόμη δὲ
καὶ διάφορες παιδικὰς ἱστορίας. — Μερ-
κοὶ μάλιστα ἔφθασαν μέχρι τοῦ σημείου
νὰ κάμουν χρῆσιν τῆς γραφομηχανῆς
(ἂν εἶναι δυνατόν) καὶ εἰς τὸ μάθημα
τοῦ σχεδίου καὶ τῆς ἰχνογραφίας.

Εἶναι ἀναντίρρητον φυσικὰ, ὅτι καὶ
ἐπὶ τῆς νέας ταύτης μεθόδου, οἱ ψυχολό-
γοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν κυρίως
τὸν λόγον.

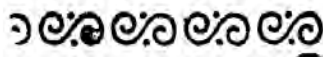
Εἶναι γνωστὸν, ὅτι αὐτοί, ἀπὸ ἀνέ-
καθεν ἐξεχώριζαν παιδιὰ δύσκολα εἰς
τὸ γράψιμο καὶ παιδιὰ ἐπιδέξια.

Τῷ ὄντι, καὶ σήμερον ἀκόμη, παι-
διὰ κάτω τῶν 12 χρονῶν, γιὰ νὰ μὴν
εἰποῦμε πῶς αὐτὸ συμβαίνει καὶ σὲ με-
γαλύτερη ἡλικία δυσκολεύονται στὸ
γράψιμο καὶ γενικὰ δὲν κατορθώνουν
ὀλοκληρωτικὰ νὰ κάμουν τοὺς μῦς τῆς
σειράς καὶ γενικὰ τὰ νεῦρα τους νὰ
πειθαρχοῦν, ὥστε νὰ γράφουν καὶ ὡ-
ραῖα καὶ γρήγορα.

Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ αὐτὴν ἰδιαιτέ-
ρως εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ καταβάλουν
ἀρκετὴ προσπάθεια γιὰ νὰ χαράξουν
κάθε γράμμα. Καὶ νὰ ἦταν μόνον αὐ-
τό; Ἡ σκέψις τους, ὅταν χαράσσουν μὲ
κόπο τὰ γράμματα καὶ γράφουν τὶς
λέξεις, διασπᾶται, καὶ σὺν φθάσουν
στὴ μέση τῆς φράσης ποὺ ἀγωνίζονται
νὰ ἀποτελειώσουν, ἔχουν ξεχάσῃ πλέον
ὅ,τι εἶχον στὸ νοῦ τους νὰ γράψουν. —
Μὲ τὴν νέαν ὅμως μέθοδον τῆς γραφο-
μηχανῆς, τὸ παιδί συγκεντρώνεται πε-
ρισσότερο ἐπάνω στὴ φράση ποὺ προ-
σπαθεῖ νὰ γράψῃ καὶ δὲν χάνει πλέον
τὸ νῆμα τῶν σκέψεων του.

Κοντὰ σὲ ὅλα αὐτά, ἂς προσθέσωμεν
καὶ τὴν ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν ποὺ δι-
νει στὸ παιδί καὶ ἡ πραγματοποίησις
ἐνὸς ὀνείρου: Νὰ γράψῃ ἐπὶ τέλους
φράσεις, σύμφωνα μὲ τὸν τύπον ποὺ εἴ-
ναι αὐτὲς γραμμένες μέσα στὸ ἀναγνω-
στικὸ του.

Θὰ εἶλεγε κανεὶς, ὅτι ὁ πατέρας τῆς
νέας αὐτῆς μεθόδου, ὁ ἐκλεκτὸς αὐτὸς
Γερμανὸς παιδαγωγός, θὰ διέγραψε ἀ-
πὸ τὸ πρόγραμμα τοῦ σχολείου του ὁ-
λότελα τὸ μάθημα τῆς γραφῆς μὲ τὸ
χέρι. Κάθε ἄλλο ὅμως, παρὰ αὐτὸ ἐγι-
νε. Ἀντιθέτως, οἱ μαθηταὶ του οἱ ὁποῖοι
ἐξεκίνησαν μὲ τὴν γραφομηχανήν κα-
θὼς ὁ καιρὸς ἐπερνοῦσε, μόνον τοὺς ἐ-
πῆραν στὸ χέρι μολύβι καὶ στυλό. —
Καὶ τὰ πράγματα ἀπέδειξαν ὅτι δὲν ἐ-
παρουσίαζον καμμιὰ ἀπολύτως δυσκο-
λία πάνω στὴ γραφὴ του. — Ἡ δακτυ-
λογραφία τοὺς ἔδωσε ἀφάνταστα ἐφό-
δια πάνω στὴν ἀγωγή ἀπὸ τὰ πρῶτα
χρόνια τῆς σχολικῆς των ζωῆς καὶ ἡ
πρόοδος των ἐχαρακτηρίσθη ὥς ἐξαι-
ρετική.

Στὸ καλυθᾶκι τοῦ Δροσίνῃ στὴ Ζαγορά

ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΜΟΥ ΜΑΘΗΜΑ

Τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΘΩΜΑ, διδασκάλου Ζαγορᾶς - Βόλου

“Αν μπορούσε κανείς νὰ ἀπαραριθμήσει τὰ μαθήματα πὺ ἐχει διδάξει στὸ σχολεῖό του στὰ ἐννιά του χρόνια, θὰ ἀρμολογοῦσε ἕναν ὑψηλὸ ἀριθμὸ. “Αν μπορούσε ὁμῶς νὰ ἐπισημάνει τὰ μαθήματα πὺ τοῦφεραν ἕνα βαθὺ συγκλονισμό στὰ σωθικά του κι ἀναψαν φωτιά στὶς τρυφερὲς ψυχές, θὰ τὰ βρῖσκε πολὺ λιγότερα. Δὲν προσφέρονται ὅλες οἱ ὥρες γιὰ τὴν ὡραία ὑπόθεση τῆς διδασχῆς, δὲν ὑπάρχει πάντα τὸ ψυχικὸ κλίμα στὸ δάσκαλο πὺ θὰ ἐπιτρέψει νὰ κορμώσῃ καὶ νὰ φυλλουριάσῃ τόσο τὸ δέντρο τῆς διδασκαλίας του. Δὲν ἔχουμε ἀκόμαστὴ διάθεσή μας καὶ κείνα τὰ ὄργανα πὺ ἔπρεπε, δὲν εἴμαστε πάντα σὲ κείνο τὸ χῶρο πὺ θέλουμε, γιὰ νὰ ἐξασφαλιστοῦνε τὰ προϋποθετικὰ στοιχεῖα τῆς καρποφόρας διδασκαλίας. Διατάζουμε γιὰ τὴ φύση, ἀπαγγέλλουμε ποιήματα μὲ καταξίωση λυρική καὶ πιεζόμαστε ἀσφυκτικὰ μὲς σ’ ἕνα σκοῦρο τσιμεντένιο κουτί, πέρ’ ἀπ’ τὸν ἀνασασμό τῆς πλάσης, ἔξω ἀπ’ τὸ θεϊκὸ περιβόλι.

“Ερχονται ὁμῶς ὦρες φκιασμένες ἀπὸ γαλήνη καὶ σιγή, γεμάτες ἀπὸ ἀέρα εἰδυλλιακῆς μοσκοβολιάς σ’ ἕνα χῶρο παλιάς κοσμογονίας, ὅπου ἀκοῦς νὰ πάλλεται ἡ μεγάλη καρδιά τῆς αἰωνιότητος. “Όταν μάλιστα σ’ αὐτὸ τὸ χῶρο ὑψώνονται χτίσματα δεμένα μὲ ἀγωνιστικὲς φιγοῦρες τῶν περασμένων, μιά σχετικὴ διδασκαλία, ἔτσι ὅπως βγαίνει μὲς ἀπὸ ἀνύσταχτη κι ἀνήσυχη ψυχὴ, παίρνει ἕνα εἰδικὸ βάρος. Γίνεται γονιμοποιὸς δύναμη στὰ παιδιά. Παίρνει τὴ θέση μιάς λειτουργίας προωθητικῆς τῆς ἐσωτερικῆς γονιμότητος στὸ μαθητὴ. Μιά πράξη πὺ ἀπηχεῖ μὲ ἀμεσότητα στὴν εὐαισθησία τῶν ἀκροατῶν σου.

Τέτια ἔνιωσα μιά διδασκαλία κάποιου ποιήματος τοῦ εἰδυλλιακοῦ μας ποιητῆ

Δροσίνῃ στὴ Ζαγορά τοῦ Πήλιου. Πέρ’ ἀπ’ τὴν ἱστορημένη κωμόπολη, ὅπου εὐτυχῶ νὰ ὑπηρετῶ, μὲς σ’ ἕνα χῶρο—προέχταση θαρεῖς ἀρχέγονου μεγαλείου—ὀρθώνεται μιάπαλαικὴ ἀρχοντιά. Τὸ Καλυθᾶκι τοῦ Δροσίνῃ. Μέσα στὰ δώματά του ὁ ἀξέχαστος ποιητὴς πέρασε ἔξη - ἑπτὰ καλοκαίρια ἀπ’ τὰ 1904 ἰσάμε τὰ 1911. Μέσα σ’ αὐτὸ σύνθεσε καὶ τὴν ποιητικὴν του δημιουργία «Τὸ Καλυθᾶκι», τραγουδώντας κι ἀθανατίζοντας, ἔτσι καταπῶς τὸ ὀρέγονταν ἡ καρδιά του τοῦτο τὸ χτίσμα. Αὐτοῦ λοιπὸν ἀρμολογήθηκε τὸ ποίημα; Αὐτοῦ ἔπρεπε καὶ νὰ προσφερθεῖ στὸν παιδόκοσμο. Τούτης τῆς πίστης ἐραστῆς, παίρνω μὲ τοὺς μαθητὲς μου τὸ κακοτρόχαλο στρατὶ καὶ χάνουμε στὰ θασίλεια τοῦ πράσινου κόσμου. “Όταν τὸ ἐπισκεφτήκαμε θεῖα σιγὴ εἶχε πῆξει στοὺς γέρικους τοίχους. Ἀπομεινάρι ἑνὸς κόσμου μὲ φρόνημα αὐθεντικὸ, πάει νὰ λυγίσει ἀπ’ τὸ σφυρὶ τοῦ χρόνου. “Ερχονται οἱ μπόρες τοῦ χειμῶνα καὶ τὸ μαστιγώνουν ἀνελέητα, αὐτὸ ἀντιστέκεται. Πόσο θὰ κρατήσῃ ἀκόμα; Πόσο θὰ ἀντέξει τοῦτο τὸ γιατάκι, ἡ προσφιλὴς καταφυγὴ τοῦ ποιητῆ — γαμπροῦ τῆς Ζαγορᾶς; “Όλα ἐνάγυρο ἀποπνέουν ἐγκατάλειψη καὶ πόνο. Μιά ἐγκατάλειψη πὺ σφραγίζει καὶ τὸ μέσα χῶρο. Βουβοὶ μὲ τὰ παιδιά περάσαμε μέσα. Ντουβά-ρια καταπληγμένα, τζάκια μαυρισμένα, πατώματα σαρακωμένα πὺ φοβᾶσαι νὰ πατήσεις. Βαριά κατάθλιψη παντοῦ. Δυὸ δωμάτια δεξιὰ — τόνα εἴταν κουζίνα — ἄλλα τόσα ἀριστερά. Στὸ πρῶτο δεξιὰ ἀπ’ τὸ μπαλκόνι θρῖσκουνταν τὸ γραφεῖο τοῦ Δροσίνῃ. Μπήκαμε σ’ αὐτὸ, καθήσαμε ἀραδιαστὰ κάπου. Πόσο κρατάει τοῦτο τὸ μέρος ἀπ’ τὴ θύμηση τοῦ ποιητῆ! Τί πνευματικὸ θάθος παίρνει στὰ μάτια μας. «Όσμὴ εὐωδίας πνευματικῆς» διαχέεται ὁλοῦθε,

μιά άδύναμη πνευματικότητας και καλοσύνης, στην καλοσύνη γελαστού Θεού.

Βυθιστήκαμε σέ σκέψεις. "Ωρα πού θυμηθήκαμε τό γνήσιο λόγο της Μαρίας Γκρέη: «Μόνο στίς μικρές καμαρούλες μπορεί ένας νά συγκεντρωθεί και νά κλειστεί μέσα του τόσο στίς χαρές του, όσο και στους πόνους του». Γύρα τά παιδαρέλια ζούνε μέ την προσμονή του μαθήματος. Έκανα τή συναισθηματική προπαρασκευή, πήρα κι άπάγγειλα τό ποίημα:

Έκει πού οι καστανιές χυτά
χλωρόφυλλα λαμπαδωτά
κλωνάρια ξανεμίζουν,
πού ροδοβάφονται οι μηλιές
κι οι γαλανόφυλλες έλιές
πολύκαρπες λυγίζουν

... ..
συμμαζεμένο, ντροπαλό,
σάν καρθακι στο γιαλό
κατάλευκο καλύβι,
μέσ' σ' όλοπράσινα κλαριά
τή χιονισμένη του θωριά
μιά δείχνει και μιά κρύβει.
Μικρά τά καμαράκια του
και τά παραθυράκια του
κι όλο μικροπλασμένο
τόσο μικρό όσο μπορεί
τήν εύτυχία νά χωρή!

—Τί κρίμα πού είναι ξένο!

Οι στίχοι είχαν μιλήσει κιόλας στην καρδιά των μαθητών. Κάτου άπ' τή θாரιά σκιά του δημιουργού τους, μέσα στον ίδιον άέρα π' άνάσανε και κείνος, όταν δέχτηκε την έμπνευση, κάτου άπ' τους ίδιους έρεθισμούς, τά παιδιά μπήκαν στην άτμόσφαιρα του ποιητή. Ζήσανε τά βιώματά του, ένωτίστηκαν τους πνευματικούς του κραδασμούς. Είχανε άγγίξει πιά την ίδια πηγή της δημιουργίας. Τό μεγάλο μυστικό της ταύτισης του παραγωγού και του δέχτη. Η ψυχή όπλίζεται μέ εισδυτική δύναμη, παίρνει τό πνευματοφόρο νυστέρι, είσχωρεί έρευνητικά και σέ μιά επίμονη λαχτάρα άπόκρισης σέ κάτι πού βρίσκεται πέρ' άπ' τό γήινο, οικειώνεται την αύθεντική ουσία πού μορφοποίησε στη συνείδηση του ποιητή τό καλλιτεχνικό δημιούργημα.

Τούτη ή διείσδυση μέσ στη συγκλονίζουσα την ψυχή του άτμόσφαιρα άποτελεί βασικό στοιχείο για τό ήδονικό σπαρτάρισμα του μέσα κέ-μου του δέχτη. Νά άνερευνάει τό πνιχτήν ψυχική κατάσταση του λογοτέχνη, στην άμεταγύριστη εκείνη ώρα τή στόχασης και νά συμπορεύεται στο πνευματικό

του ταξίδι. Νά φιλιώνεται μέ την πυρωμένη ψυχή και νά ξυπνούνε μέσα του δυνάμεις λυτρωτικές. Νά έπιστρατεύεται ή έσωτερική του όραση και νά διαγράφεται μπροστά του σπητός ό ποιητής, όλο φώς κι άχτιδοβολία. Τώρα ή παιδική ψυχή καθαλίζει τό φτερωτό Πήγασο κι άκολουθεί καταποδιαστά τις συναισθηματικές μεταπτώσεις του έμπνευστή. Ό δρόμος πρός την έξιδανίκευση, τον ώραϊσμό, την όμορφιά άνοίγει, τό παιδί θγαίνει άπ' την καθημερινότητα, ύψώνεται πρός τις λυτρωτικές κορφές της πνευματικής και αίσθητικής τελειότητας. Τούτη ή αλλοίωση, ή έσωτερική μεταμόρφωση καλλιεργεί τό κλίμα της αγάπης στην ποίηση και του πνεύματος. Κι άν άπ' αύτή την ήλικία όπλίσουμε την παιδική ψυχή μέ τέτοια ένδιαφέροντα, ενεργούμε έποικοδομητικά για τό άνέβασμά του σέ μιά καταφορετική θέα της ζωής και των καταστάσεων της. Του πλαταίνουμε τό στοχασμό, του φτερώνουμε την καρδιά. Τό σφυλεύουμε για ν' άντικρίσει άργότερα κατάματα τά μεγάλα προβλήματα, κατάματα τά μεγάλα προβλήματα του πνεύματος, νά σταθεί σέ μιά θέση άπ' όπου, άν συνδράμουν εύνοϊκοί παράγοντες, θά πεταχτεί μιά μέρα πολύχυμο και γεμάτο δίψα για άνάταση και έξαρση μέσ στο καμίνι της ζωής.

Είταν μιά ώρα γόνιμη ή ώρα εκείνη, πού καθιστός καταμεσίς στα παιδαρέλια, άκουα τις φωνές τους σέ μιά προσπάθεια θεώρησης του ποιητή και της ζήσης του στη Ζαγορά. Μιά ώρα πού πέρασε σάν ήδονική ανατριχίλα στο θυμητικό μου. Ένα-γύρω έξουσιαστικές φωνές νά συντονίζουν τό ρυθμό τους στους ρυθμούς του μαθήματος, νά μιλούνε μέ χίλιες γλώσσες για ένα πολυσέβαστο Χρέος.

Κατεβαίνουμε. Μέσ στην δλύμπια σιγή του περίγυρου κόσμου όλα ύποβάλλουν στην ψυχή μιά ζωογόνα ποίη πού ξεπηγάει λές άπό ούράνιους χώρους, γεμάτους θείκη εύλογία. Νά θωρεΐτε τέτιες γαληνές ώρες τό άμόλευτο φρόνημα της φύσης και νά οικειώνεστε μέσα σας την έννοια του Δημιουργού — Θεού. Νά άφουγκράζεστε τά σιγαλομηνύματά της και νά γεύεστε την εύωδιά της άθανασίας.

Τούτο τό αναβάφτισμα μέσ στο πνευματικό κελί του Δροσίνη είχε την έπομένη την άνθοφορία του. Τά παιδιά αίσθάνθηκαν την άνάγκη ν' άπαλλαχτούν άπ' τό φορτίο των έντυπώσεων και των συγκινήσεων, ξετυλίγοντας στο χαρτί τις σκέψεις τους, δέν τό άρνήθηκα. Όταν τό θράδι καταπιάστηκα μέ τά

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΞΕΧΑΣΤΟΥ «ΦΑΙΔΩΝΑ»

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ο «ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ» ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΚΑΙ
Η ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΥΜΟΡΦΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ

Του κ. ΚΩΣΤΑ ΛΙΑΠΗ διδ)λου Μούρεσι - Μαγνησίας

«Ἡ Τέχνη, κάθε Τέχνη μέσ' στήν οὐσία της ἔχει καί τὸ κοινωνικὸ στοιχεῖο κι ὁ τεχνίτης, ὁ κάθε τεχνίτης, ποὺ μὲ τὸν ἕνα ἢ ἄλλο τρόπο δὲν κατορθώνει νὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ ἐκλεκτότερο κοινὸ τῆς ἐποχῆς του, κάνει ἔργο ἀνώφελο, ἄγονο, ἄκαρπο».

ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Συμπληρώνονται φέτος 15 χρόνια ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ μεγάλου πνευματικοῦ ἐργάτη τῶν Νεοελληνικῶν Γραμμάτων Γρηγορίου Ξενόπουλου, τοῦ ὑπεράξιου ἐκείνου τέκνου τῆς Ζακύνθου, ποὺ ὅπως παρατηρεῖ ὁ Σπύρος Μελάς, «ὁ

πῆρξε ὁ πολυμορφώτερος συγγραφέας τῆς ἐποχῆς μας, ὁ ἐργατικώτερος καὶ παραγωγικώτερος ἀπ' ὅσους γνωρίσαμε ὡς τώρα».

Λιτὴ προσφορά ἡ μελέτη μας τούτη στὴ μνήμη τοῦ ἀξέχαστου δημιουργοῦ τῆς «Κοντέσσας Βαλέραινας» ἀποσκοπεῖ ν' ἀγκαλιάσῃ μιὰ μόνο πλευρὰ τοῦ καθολικοῦ ἔργου τοῦ πνευματικοῦ μας θάρδου, αὐτὴ ποὺ ἀναφέρεται στὴν τεράστια συμβολὴ τοῦ Ξενόπουλου στὸ ἔργο τῆς ἀγωγῆς τῶν νεανῶν Ἑλληνοπαίδων, συμβολὴ ποὺ συμπορεύεται μὲ τὴν ἐπίλοιπη προσφορά του γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τῆς χώρας μας.

Γιατὶ βέβαια θάνατι ἀσέβεια νὰ ξε-

κείμενά τους εἶδα περιγ... ὅσων κι αὐτές:

«Ἡ χορταριασμένη αὐλὴ δὲν ἔδειχνε κανένα σημεῖο ζωῆς. Ὁ κισσὸς τὸ περικυκλώνει σὰ νὰ θέλῃ νὰ τὸ προστατέψῃ ἀπ' τὰ στοιχεῖα τ' οὐρανοῦ. Τὸ ταπεινὸ αὐτὸ καλυθάκι, ποὺ ἀπ' τὸ κατώφλι του ἔχουν περάσει λογιῶν—λογιῶν ἄρχοντες, στέκεται τώρα ἐρειπωμένο καὶ θασανισμένο ἀπ' τὸ σφυρὶ τοῦ χρόνου. Φαντάζει στοιχειωμένο. Τὸ μπαλκόνι ποὺ κρατοῦσε ὡρες τὸ λυρικό ποιητὴ, ἔχει σωριαστῇ λυπημένο. Οἱ ἀράχνες ἔχουν πλέξει τ' ἀσημένια τους ὑφαντὰ στὶς ἔρημες κάμαρες. Μολαταῦτα τόσο τὸ νοιώσαμε ζεστὸ ὥστε, ἀκούοντας τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ ποιήματος ἀπ' τὸ δάσκαλό μας, πιστέψαμε πὼς εἴχαμε μπροστὰ μας τὸν ἴδιο τὸν ποιητὴ...».

(Μ. Ἀγγ.)

«Αὐτὸ τὸ καλυθάκι ἀποτελεῖ ἕνα κρίκο στὴ μακριὰ ἀλυσίδα τῶν ἄλλων πα-

λιῶν χτισμάτων τοῦ χωριοῦ μας. Κρύβει μιὰ μεγάλη εὐτυχία, ποὺ ἔλαμψε κάποτε στὰ περασμένα. Τώρα ὁ χρόνος τὸ ἔχει τσακίσει. Τὸ μπαλκόνι, αὐτὸ ποὺ εἶχε δεχθῇ τόσες φορές τὸν ποιητὴ, εἶναι σωριασμένο. Οἱ τοῖχοι του καταπληγμένοι. Πόσο κρύα φαίνονται ὅλα! Ὅλα τὰ σκέπασε ἡ μοναξιά, θουβάθηκαν. Ὅταν ζοῦσε ὁ Δροσίνης ὅλα γελοῦσαν. Τώρα ποῖον νὰ χαιρετήσουν, γιατί νὰ γελάσουν; Ἐλείψε ἡ χαρά. Ὅμως ἀντιστέκεται μέσα στὶς φουρτούνες τοῦ καιροῦ σὰ θράχος ἀκλόνητος... Ὅταν μπήκαμε μέσα πιάστηκε ἡ ψυχὴ μας. Τέσσερες ἀραχνιασμένες κάμαρες μέσ' στὴν ἐγκατάλειψη. Ἐνα τζάκι δίχως φωτιά. Μιὰ σταμνοθήκη δίχως σταμνί. Μιὰ πιατοθήκη δίχως πιάτα...».

Σθῆνουνε ποτὲ τέτοιες ἐπιζήσεις, τέτια συγκλονιστικὰ θιώματα ἀπ' τίς τρυφερὲς καρδιές;

(Καλ. τ)

χνοῦμε καὶ πῶς πολὺ ν' ἀγνοοῦμε, πῶς ὁ Ξενόπουλος ἦταν ἐκεῖνος ποὺ μαζὶ μὲ τὸν Παπαδιαμάντη, τὸν Καρκαθίτσα, τὸν Κονδυλάκη, τὸν Κουρτίδη, τὸν Παπαντωνίου, τὸν Βλαχογιάννη καὶ κάποιους ἄλλους ἀκόμα ἀρχιτέκτονες τοῦ νεοελληνικοῦ λόγου, πρωτοστάτησε στὴ δημιουργία τοῦ πνευματικοῦ βάρους ποὺ στήριξε τὴ νεώτερη πνευματικὴ παράδοση τῆς χώρας μας. «Εἶτε τὸ θέλουμε, εἶτε ὄχι, ἐμεῖς ἐρχόμαστε ἀπ' τὸν Παπαδιαμάντη καὶ τὸν Ξενόπουλο. Αὐτοὶ εἶναι οἱ πρόγονοί μας». Τὸ ὁμολογοῦν οἱ σύγχρονοι πνευματικοὶ ἡγῆτορες τοῦ τόπου, μὲ τὸ στόμα ἑνὸς ἀπ' τοὺς ἀντιπροσωπευτικώτερους δημιουργοὺς τῆς σύγχρονης λογοτεχνίας μας: τοῦ Ἡλίου Βενέζη.

Κι εἶναι πραγματικὰ πρωτοπόρος καὶ οἰκοδόμος ὁ Ξενόπουλος. Γιατί ἔδωσε στὰ πῶς πολλὰ εἶδη τοῦ λόγου νέα τολμὰ σχέδια καὶ ὕψωσε πάνω τους ἀκατάλυτα χτίσματα ποὺ στάθηκαν τὰ πρότυπα καὶ τὰ ὁρῶσιμα γιὰ ὅλους τοὺς νεώτερους.

Δουλεὺτὴς τοῦ λόγου ἀριστοτέχνης καὶ πνευματικὸς βιγλάτορας τοῦ τόπου ἀκάματος, ὑτάθηκε ἀγρυπνὸς πάνω στίς πνευματικὲς μας ἐπάξεις ἔξη ὀλόκληρες δεκαετίες, προσφέροντας σ' ἓνα κοινό, τοῦ ὁποῖου ὁ ἴδιος καλλιέργησε καὶ βελτίωσε τὴν καλαισθησία, τοὺς πολύχυμους καρποὺς μιᾶς πλουσιώτατης πνευματικῆς συγκομιδῆς. Τὰ εὐλογημένα χέρια του δὲν κουράστηκαν νὰ γράφουν ὅλα τὰ εἶδη τοῦ πεζοῦ λόγου.

Ζηλευτὸς καὶ συνειδητὸς ἀφηγητῆς καὶ στὸ πεζογράφημα καὶ στὸ ἡθογραφικὸ μυθιστόρημα, δημιουργὸς ἀπ' τοὺς πῶς δυνατοὺς στὸ κοινωνικὸ ἀφήγημα καὶ στὸ θέατρο, μύστης μοναδικὸς καὶ στὸ ρόλο τοῦ παιδαγωγοῦ.

Ἀπέραντος ὁ θαυμασμός μας γιὰ τὸν ὑπεράξιο δουλεὺτῃ, ἀγκαλιάζει σήμερα τὸ πολὺπλευρο κι ἀπίθανο ποικίλο ἔργο του ποὺ καλύπτει ὀλόκληρη τὴ ζωὴ του. Γιατί ὁ Ξενόπουλος δὲ σταμάτησε μέρα στὴ ζωὴ του νὰ γράφει. «Καμιὰ μέρα δίχως μιὰ γραμμὴ» ὅπως ἔλεγε κι ὁ Ζολᾶ. Ἀδιάκοπη, ἐπίμονη, σχεδὸν φανατικὴ ἡ πνευματικὴ του προσήλωση. Ἦταν ἓνας ἀπ' τοὺς σπάνιους ἐκείνους τύπους τῶν ἀνθρώπων ποὺ δὲν ἐπαναπαύονται.

Τὸ γράψιμο ἦταν ἡ ζωὴ του, ἡ ἀμεσότητα ἐκείνη μὲ τὴν ὁποία ὁ Ξενόπουλος προσπάθησε νὰ κερδίσει τὴ διάρκειαν.

«Ἐπρεπε νὰ εἶναι μιὰ ἀσταμάτητη παρουσία γιὰ νὰ ὑπάρξει» ὅπως γράφει

κάπου γιὰ τὸν ἴδιον κι ὁ Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος.

Μὲ πρόσωπο ἀδιάκοπα στραμμένο πρὸς τὸν ἀποδέκτη, ποὺ ἦταν αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀγαπημένο του κοινόν, γράφει τίς ὑπέροχες ἡθογραφίες του, τὰ ἔξοχα θεατρικὰ του ἔργα ποὺ ζοῦνε ἀξεθώριαστα παρὰ τὴν ἀδυσώπητη τριβὴ ποὺ φέρνει τὸ γύρισμα τοῦ χρόνου, τίς μνημειώδεις ὑποθήκες του πρὸς τὸν παιδικοκοσμὸ τῆς χώρας, ποὺ στὸ πρόσωπό του βρίσκει τὸν ἀγαπημένο φίλο, τὸ σοφὸ συμβουλάτορα. Φίλος τῶν μεγάλων, πατέρας τῶν μικρῶν «ἓνας δάσκαλος ἂν θέλετε» γιὰ ὅλους — ὅπως κι ὁ ἴδιος ἔλεγε — «ὁ γλυκὸς μας Γληγόρης» τοῦ Ψυχάρη...

Πρόθεσή μας ὁμῶς, τὸ γράψαμε καὶ στὴν ἀρχή, δὲν εἶναι στὸ χρονικὸ μας τοῦτο νὰ ψηλαφήσουμε τὸ καθολικὸ ἔργο τοῦ Ξενόπουλου. Δεκάδες πνευματικοὶ ἄνθρωποι ἀσχολήθηκαν αὐτὰ τὰ 15 χρόνια ποὺ μεσολάβησαν ἀπ' τὸ θάνατό του, μὲ τὴν ἀνασκόπηση τῆς κολοσσιαίας προσφορᾶς τοῦ συγγραφέα τῆς «Φωτεινῆς Σάντρη» στὴ δημιουργία τοῦ κατάλληλου κλίματος γιὰ τὴν ἀνθήση τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας.

Ἐμεῖς θ' ἀποπειραθοῦμε νὰ ψαύσουμε τὸν παιδαγωγὸ Ξενόπουλο, τὸν ἀγαπημένο γιὰ γενιὲς ὀλόκληρες παιδιῶν «Φαίδωνα», ὅπως τὸν βλέπουμε μέσα ἀπ' τὴ τζαμόπορτα τοῦ παιδικοῦ τοῦ οἰκοδομήματος.

Εἶναι ἄλλωστε τοῦτο ἓνα αἶτημα ποὺ προβάλλεται καὶ ζητεῖ δικαίωση ἀπ' τὸ ἴδιο παιδικὸ ἔργο του, ποὺ ἀναντίρρητα εἶναι τὸ μόνο ἀπ' τὴν ὅλη προσφορὰ του ποὺ πολὺ λίγο προσέχτηκε στίς τόσες ἐκδηλώσεις μὲ τίς ὁποῖες τιμήθηκε ὡς τώρα ἡ μνήμη του ἀπ' τοὺς σημερινοὺς πνευματικούς μας ἀνθρώπους.

Δὲν εἶναι λοιπὸν μόνο ὁ πρωτοπόρος γιὰ τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία ὁ Ξενόπουλος. Εἶναι κι ὁ πρόδρομος τῆς παιδικῆς μας λογοτεχνίας ποὺ, πάμπτωχη πάντα στὸν πεζὸ λόγο, εἶδε στίς μέρες τοῦ ἀπαράμιλλου «Φαίδωνα» μιὰ ὠθηση καὶ μιὰ ἀνθήση πρωτόφαντη.

Δὲν ἀσχολήθηκε σὰν ὅπως σὲ πάρεργο ὁ Ξενόπουλος μὲ τὴν παιδικὴ λογοτεχνία ὅπως τόσοι ἄλλοι λογοτέχνες μας πρὶν καὶ μετὰ ἀπ' αὐτόν.

Παράλληλα μὲ τὸ ἄλλο πολὺπλευρο ἔργο του ἔπιασε ζεστὰ καὶ τὸ θέμα τῆς παιδαγωγικῆς προσφορᾶς του.

«Ὅλες τίς μέρες τῆς ζωῆς του» μᾶς βεβαιώνει ὁ Ἀλκης Θρύλος, «δὲ σταματοῦσε τὴ συγγραφικὴ του δουλειὰ παρὰ γιὰ ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὸ παιδικὸ του ἔργο, μὲ κύρια φροντίδα τὴν ἐπιμέ-

λεια τῆς «Διαπλάσεως τῶν Παίδων».

Θεωροῦμε χρέος μας νὰ σταθοῦμε κάπως περισσότερο σέ τοῦτο τὸ θρυλικὸ παιδικὸ περιοδικὸ πὺ εἶναι τὸ πρῶτο στὴν ἱστορία τοῦ περιοδικοῦ τύπου τῆς χώρας μας, ταυτόχρονα δὲ καὶ τὸ μακροβιώτερο. Ποιὸς ἀπ' τοὺς χθεσινούς νέους δὲν τὸ ἀναθυμᾶται μὲ συγκίνηση καὶ νοσταλγία;

«Ἡ τρυφερότητα πὺ ἀφήνουν μέσα μας οἱ ἅγιοι τῆς παιδικῆς μας μνήμης δὲ χάνεται ποτὲ» παρατηρεῖ κάπου ὁ κορυφαῖος θεατρικὸς μας κριτικὸς Μάριος Πλωρίτης. «Καὶ γιὰ μυριάδες παιδιὰ» συνεχίζει ὁ ἴδιος, «ἡ Διάπλαση τῶν Παίδων» στάθηκε ἡ πρώτη τους λογοτεχνικὴ ἐκκλησία καὶ πρῶτος τους «ἅγιος», ὁ ἀνεξάντλητος, ὁ ἀκαταπόνητος Φαῖδων».

«Πάντα μένει μέσα μας ὁ νοσταλγικὸς ἀντίλαλος τῆς παιδικῆς μας οικειότητος μὲ τὸν Ξενόπουλο. Καὶ τώρα πὺ οἱ χρόνοι παρασύρανε στὸ διάβα τους καὶ τὶς ἄλλοτινὲς λατρεῖες μας καὶ τὴν ἐφηβικὴ ἀπλότητα καὶ τὸν ἴδιο τὸν «ἅγιο» τῆς παιδικῆς μας ἡλικίας, τὸν «ἀποδιοπομπαῖο» τῆς νεανικῆς, μπορούμε ἴσως νὰ ἰδοῦμε τὸν Ξενόπουλο μὲ πὺ καθάριο μάτι. Μὰ ἡ τρυφερότητα ἡ παλιά, δὲ χάθηκε καὶ δὲ θὰ χαθῇ ποτὲ ὁλότελα».

Μιλáει ἡ γενιά τοῦ μεσοπολέμου πὺ γαλουχήθηκε ἀπ' τὴν τρυφερότητα τοῦ «Διαπλασιακοῦ» κλίματος μὲ τὸ στόμα τοῦ Πλωρίτη.

Κι ἡ τρυφερότητα τοῦ νοσταλγικοῦ τόνου — φόρος τιμῆς πρὸς τὸν ἀγαπημένο μεγάλο φίλο — εἶναι ἴσως ἡ ἴδια ἐκείνη τρυφερότητα πὺ μεταγίστηκε καὶ μετουσιώθηκε ἀπ' τὸ ἴδιο τὸ παιδικὸ τοῦ ἔργο, ἀπ' τὴν ἀλησμόνητη ἐκείνη «Διάπλαση» πὺ κυριολεκτικὰ διέπλασε ὅλες τὶς γενιὲς πὺ εἶδαν θάμπὸ τὸ φῶς μέσα ἀπ' τὸ ἄγχος τῶν περιόδων πὺ «ἔδεσαν» τὰ 50 πρῶτα χρόνια τοῦ αἵωνα μας.

Συναρτῶ ὅλο τὸ παιδικὸ τοῦ ἔργο μὲ τὴ «Διάπλασή» του, ὅχι μόνο γιὰτὶ πολὺ ἀπ' τὸ ἔργο του τοῦτο θρίσκειται στὴ «Διάπλαση» ἀλλὰ γιὰτὶ πολλὴ διάπλαση ἀποτελεῖ τὸ ἔργο καὶ τὴ ζωὴ τοῦ συγγραφέα τῶν «Ἀθηναϊκῶν ἐπιστολῶν».

Χιλιάδες ἀράδες ἔχουν γραφῇ γιὰ τὴν προσφορά καὶ τὸ ρόλο τῆς «Διαπλάσεως τῶν Παίδων». Ἀντιπαρέρχομαι τὶς χιλιοειπωμένες κρίσεις, ἀπὸ φόβο μήπως κοινοτοπώντας ἀφόρητα καταντήσω ἐνοχλητικὸς.

Μιά εἶναι ἡ σίγουρη καὶ οὐζιώδης ἀλήθεια γιὰ τὴ μητέρα αὐτῆ τοῦ παιδικοῦ μας περιοδικοῦ τύπου ἡ «Διάπλ.

ση» εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο καὶ τῆς σύγχρονης λογοτεχνίας μας ἡ μάνα, ἀφοῦ εἶναι αὐτὴ πὺ ἐκκόλαψε, φανέρωσε, ἀνάθρεψε κι ἀξιοποίησε ὅλα τὰ τάλεντα πὺ δημιούργησαν τὴ νεώτερη πνευματικὴ ἀνθιση στὸν τόπο μας.

Στὶς σελίδες «Συνεργασίας Συνδρομητῶν» τῆς πῆραν τὸ πρῶτο πνευματικὸ τους θάφτισμα οἱ πὺ πολλοὶ ἀπ' τοὺς σημερινούς κορυφαίους τοῦ λόγου τεχνίτες. Μαγικὸ στὰ χέρια τοῦ Ξενόπουλου περιοδικὸ ἡ «Διάπλαση», ἦταν μιὰ θελκτικὴ πρόκληση γι' ἀνώτερη δημιουργία, ἕνα συνεχὲς κάλεσμα στὴν ὑψηλὴ τέχνη.

Ὁ ἀπαράμιλλος «Φαῖδων» πέτυχε σ' αὐτὸ ἐκεῖνο πὺ σπάνια πετυχαίνουν οἱ συγγραφεῖς τῶν παιδικῶν βιβλίων: ὁ παιδαγωγικὸς σκοπὸς ν' ἀποκρύβεται πίσω ἀπ' τὴν τερπνότητα. Κι ἦταν αὐτὴ ἡ τερπνότητα, ἡ δεμένη τόσο σφιχτὰ μὰ καὶ τόσο τεχνικὰ μὲ τὴν ὠφελιμότητα, ἡ μόνη αἰτία ποῦκανε τὴ «Δ. τῶν Π.» ν' ἀγαπηθῇ ἀπ' τὰ παιδιὰ ὅσο κανένα ἄλλο περιοδικό. «Σ' αὐτὴν», παρατηρεῖ ὁ Ἀλκης Θρύλος, «τὰ παιδιὰ δὲ συναντοῦσαν τὸ συνοφρυωμένο παλιὸ δάσκαλο καὶ μορφώνονταν χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν, χωρὶς νὰ αἰσθανθοῦν πίεση καὶ νὰ ὑποπτευθοῦν τὶς προθέσεις τῶν μεγάλων».

Ὁ συγγραφέας τῶν «Πλουσιῶν καὶ Φτωχῶν» στὴ «Διάπλασή» του εἶναι ὁ μεγάλος φίλος τῶν παιδιῶν πὺ μορφώνει ἐπὶ μισὸ καὶ πλέον αἶωνα ἀκατάπαυστα ἀφοῦ κανένα ἀπ' τὰ μυστικά τῆς νιότης δὲν τοῦ εἶναι ἀγνωστο.

Εἶναι ὁ σοφὸς κι ἀγαπημένος «Φαῖδων» πὺ συμβουλεύει, νουθετεῖ καὶ διδάσκει μ' ἀπειρὴ τρυφερότητα καὶ καλοσύνη. Ὁ ἀκούραστος δάσκαλος πὺ ξευχτάει στὸ ἀσκητικὸ τοῦ κελὶ τῆς ὁδοῦ Εὐριπίδη, γιὰ νὰ προσφέρῃ στὰ Ἑλληνόπουλα τὸ γραπτὸ λόγο μὲ ἔαυστερο περιεχόμενο, μ' ἀπλὸ ὅσο καὶ περίτεχνο ὕφος.

Ἀκούραστος, κεφάλτος καὶ πάντα πρόθυμο δίνει τὶς σοφές του συμβουλές σ' ἀνήσυχτα νιάτα πὺ ἐξιστοροῦνε ἐξ ἴσου ἀβίαστα καὶ πρόθυμα στὶς σελίδες τῆς «Διαπλάσεως» τὶς ἀταξίες τους, τὰ λάθη τους, τὶς προσδοκίες καὶ τὰ ὄνειρά τους.

Στὶς «Ἀθηναϊκὲς ἐπιστολές», πὺ ἦταν κομψώτατα παιδικὰ χρονογραφήματα, ζυμωμένα μὲ τὰ πὺ διαλεχτὰ ὕλικά τῆς καλοσύνης, τῆς στοργῆς καὶ τῆς ἀγάπης, κλείστηκε ὅλη ἡ γνώση, ἡ πείρα καὶ ἡ σοφία πὺ μπόρεσαν κι ἐθρεψαν περισσότερο ἀπὸ μισὸ αἶωνα τὴ νιότη. Συναγμένες μὲ σοφὴ ἐκτίμησιν τῆς ἀρχῆς περὶ οἰκονομίας τῶν πνευ-

ματικών δυνάμεων του παιδιού, έχουν ξεχωριστό έλκυστικό τους στοιχείο, εκτός απ' τη γλαφυρότητα και τη δροσιά του περιεχομένου τους και τη φυσική συμμετρία της έκτάσεώς τους που υποβάλλει ασύνειδα την επιθυμία της μελέτης αφού ποτέ δεν κουράζουν.

Και μένει μόνο «μελανό» σημείο στην ιστορία της «Διαπλάσεως» ή άριστοκρατικότητα της έκδόσεως που στάθηκε η κύρια αίτια ή κυκλοφορία του περιοδικού να μη ξεπεράσει ποτέ τις 5.000 φύλλα.

Οι επικριτές της τονίζουν πως η περίφημη αυτή «Διάπλαση» απευθύνθηκε σε μία μικρή μόνο μερίδα παιδιών και πως κι αυτά τα κράτησε έξω απ' τα ρεύματα της σύγχρονης ζωής και τα περιέφερε με τον άκρατο Ιμπρεσιονισμό των σελίδων της σε όνειρικές και φανταστικές χώρες, ανάμεσα σε άπιθνα έπεισόδια, διατηρώντας την περιέργειά τους «τεταμένη επί ξηρού άκμης». Απροβληματίστη κι ανώδυνη η άγωγή που πρόσφεραν οι σελίδες της, υποστηρίζουν οι ίδιοι, είχε σά μόνο προσόν της την καλλιέργεια της καλαισθησίας και την ανάπτυξη της τέχνης του λόγου των μικρών της αναγνώστων.

Η αλήθεια είναι πως ο Ξενόπουλος, ακολουθώντας απαρέγκλιτα τη γραμμή του, κράτησε απ' αρχής μέχρι τέλους το περιοδικό του άριστοκρατικό και για τούτο απρόσιτο στις τάξεις των παιδιών του λαού της υπαίθρου. Έξω από κάθε ρεαλισμό το παιδικό γενικά έργο του συγγραφέα του «Κόκκινου θράχους», ζει κι αναπνέει ολόκληρο μέσα στο «Διαπλαστικό» περιβάλλον, διαπνεόμενο απ' τις παλιές εκείνες αντίληψεις της λεπτής κι ευαίσθητης άγωγής, της ανώδυνης κι άρχοντικής, με τις μέτριες συγκινήσεις της, τις σταθερές γνώσεις, την αυστηρή ήθική της, τη συμβιβαστικότητα και την αυταπάτη της ζωής.

Μά δλη τούτη η γραμμή δικαιολογείται απόλυτα απ' τις προθέσεις του Ξενόπουλου, τις κάθε άλλο παρά άσχημες κι άθασάνιστες. Γιατί ο Ξενόπουλος, χωρίς απ' την πίστη του στη σκοπιμότητα της επιστροφής στα ξεπερασμένα ήθη και τις παλιές αξίες, πασχίζει αποσκοπώντας μόνο στη μύηση ως προς την έκφραστική μορφή των έργων του, να δημιουργήσει τον πυρήνα για την δημιουργία της νέας γενιάς των λογοτεχνών μας. Έτσι δικαιολογείται η κλήση του στους λίγους κι έκλεκτους, έτσι έρμηνεύεται η άδιαφορία του στο καθολικό αίτημα για συμμετρική άγωγή. Οι λίγοι κι έκλεκτοι θα γίνουν οι

κήρυκες αργότερα και οι φορείς της νέας λογοτεχνικής μας παραδόσεως που στις μέρες του Ξενόπουλου δοκιμάζει δειλά τα πρώτα της θήματα. Αυτοί θα προωθήσουν τη σκυτάλη του ωραίου στους πολλούς, θα φέρουν την κατοπινή πνευματική άνθιση στον τόπο μας.

Το θέλημα του άπιθανου και του έκπληκτικού, ή κίνηση των ήρώων μέσα σ' άπιθνα πλάνα, ή νοθεία των προβληματισμών τους, βρίσκουν έτσι την ατιολόγησή τους.

Την εποχή που τα μυθιστορήματα του Βέρν και του Ουέλς μαγνήτιζαν τα νιάτα όλου του κόσμου, δε θα μπορούσε να θρεθί καλύτερο δόλωμα απ' το φανταστικό και τ' άπιθανο για το «τράθηγμα» και το «δούλεμα» της νέας γενιάς των λογοτεχνών μας.

Το γνωμικό «ό σκοπός αγιάζει τα μέσα» ίσως ποτέ άλλοτε στην ιστορία της Έθνικής μας άγωγής, να μη θρέθηκε τεριαστότερο όσο στην περίπτωση της «Διαπλάσεως» και του έπιλοιπου παιδικού έργου του Ξενόπουλου.

Καιρός όμως να ψηλαφίσουμε και τις άλλες πλευρές της παιδαγωγικής προσφοράς του άκαταπόνητου δημιουργού. Γιατί όπως είναι γνωστό στο ένεργητικό του Ξενόπουλου είναι και η δημιουργία παιδικού θεάτρου στη χώρα μας, καθώς και η συγγραφή παιδικών μυθιστορημάτων και άλλων διδακτικών βιβλίων.

Με το πρώτο απ' αυτά ο Ξενόπουλος ήλθε άρωγός στην όργάνωση του σχολικού μας θεάτρου, χωρίς φυσικά αυτό να σημαίνει πως έγραψε θέατρο αποκλειστικά και μόνο για να βοηθήσει τους δασκάλους στις γιορτές των σχολείων τους.

Κινούμενος από μία ευρύτερη φιλοδοξία κι απ' την άγάπη για το παιδί που καλογνώρισε απ' τη «Διάπλαση», θέλησε ο Ξενόπουλος να γαλουχήσει πνευματικά τους άγαπημένους μικρούς του φίλους, τέρποντάς τους σύγκαιρα.

Αποτέλεσμα τούτης της ευγενικής φιλοδοξίας του είναι η εμφάνιση μιάς ιδιαίτερα αξιόλογης θεατρικής παραγωγής — 15 έργα συνολικής έκτάσεως 376 σελίδων στην έκδοση Ι. Κολλάρου — που έρχεται να συμπληρώσει την άενη προσπάθειά του για το παιδί και το πιο ουσιώδες κι έποικοδομητικό, να δημιουργήσει το έρεισμα για την άπαρχή μιάς έντονης κινήσεως γύρω απ' το παιδικό θέατρο στη χώρα μας. Γιατί — θα πρέπει τούτο όλοι να το παραδεχτούμε — αν το νεοελληνικό θέατρο ένισχύθηκε κι άνανεώθηκε απ' τον Ξενο-

τουλο, τὸ παιδικό μας θέατρο ἄρχισε ἀπ' τὸν Ξενόπουλο πού εἶναι ὁ πρόδρομός του κι ὁ καθ' αὐτὸ πατέρας του.

Κι ὅσο γιὰ τὰ ἔργα του μὲ τὰ ὁποῖα κάνει τὴν προβολή του καὶ στὸ παιδικό μας θέατρο, εἶναι ὅλα κομψὰ καλλιτεχνήματα καθὼς, σμιλεμένα μ' ἐξαιρετική ἀπλότητα καὶ μοναδική φωτεινότητα, ἀφήνουν εὐγλωττα εὐάρεστη τὴν ἐντύπωση γιὰ τὸν εὐκαμπτο κι ἐξυπνο διάλογό τους, τὴ λεπτή, σπιρτόζικη κι ἐπιμελημένη φράση, στοιχεῖα πού δὲν πέφτουν ἀπ' τὴ γραμμὴ ἑνὸς ἀδιάκοπου «διδασκτικοῦ» κεφιοῦ.

«Οἱ τέσσερες Μπουρνέλες», «Τὰ ἔξοδα τῆς δίκης», «Τὸ φόρεμα τῆς κυρίας» εἶναι τὰ ἀντιπροσωπευτικώτερα παιδικὰ θεατρικά του δημιουργήματα, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει πὼς κάποιο ἀπ' τὰ ὑπόλοιπα ὑστερεῖ ἰδιαίτερα. Φυσικά ἡ «γραμμὴ» πού ὀρίζει τὴν εὐρύτητα τῆς ἀπηχίσεως εἶναι κι ἐδῶ παράλληλη μ' ἐκείνη πού τηρεῖται καὶ στὴ «Διάπλαση» καὶ στὰ λοιπὰ ἔργα του καὶ συνεπῶς ἡ δικαιολογία τοῦ συγγραφέα τοῦ «Ποπολάρου» δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἀνάλογη. Καὶ μιὰ κι ὁ λόγος γιὰ τὰ ὑπόλοιπα παιδικὰ ἔργα του, σημειώνουμε πὼς τὸ μυθιστόρημά του, πού εἶναι ἀξιολογώτατο σὰν ἡθογραφία, ἀπηχεῖ ὥστόσο στὸ εὐρὺ παιδικὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ μὲ ἀκόμα πιὸ ἀσύμμετρες διαβαθμίσεις ἐνδιαφέροντος.

Ἀπ' τὰ μυθιστορήματά του τοῦτα ξεχωρίζει αἰσθητὰ «Ἡ ἀδελφοῦλα μου» πού εἶναι ἀναμφισβήτητα τὸ πρῶτο του σὲ ἀξία τέτοιο ἔργο, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ τὸ πρῶτο του γραμμένο στὴ δημοτικὴ γλῶσσα. Παρ' ὅλη ὅμως τὴ σοβαρὴ λογοτεχνικὴ του ἀξία δὲν μπόρεσε νὰ σταθῇ σὰν ἀναγνωσμάτιο, ὅπως ὁ συγγραφέας του ἐπεδίωξε καὶ τοῦτο γιὰτὶ πέρα ἀπ' τὰ προσόντα του σὰ λογοτεχνήματος καὶ σὰ ζωντανῆς ἡθογραφίας, δὲν καταφέρνει νὰ περιλάβῃ τὴν εὐρύτητα τῶν ἐνδιαφερόντων πού πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ ἓνα ἀναγνωστικὸ κι ἄς ὑποστηρίξῃ ὁ ἴδιος πὼς «τέτοιο πρέπει νὰ εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ σχολείου: παιδαγωγικὸ καὶ λογοτεχνικόν».

Σὰν ἐλεύθερο ὅμως ἀνάγνωσμα «Ἡ ἀδελφοῦλα μου» χάρις στὴν ἀριστοτεχνικὴ πλαστικὴ τῆς μορφῆς, τὴν ἐνάργεια τοῦ ὅφους τῆς καὶ τὴν κομψότητα τῆς φράσης τῆς τὴν ἀνεπίληπτη, στάθηκε περίφημο στὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ μεσοπολέμου.

Κι ἐρχόμαστε πιά στὰ ξένα παιδικὰ ἔργα του... Ξενόπουλου, αὐτὰ δηλαδὴ πού ὁ συγγραφέας γνώρισε στοὺς μικροὺς του φίλους, μεταφράζοντας ἢ

διασκεδάζοντάς τα ἀπ' τὸ ξένο πρότυπο.

Ἐκλεκτικὸς ἀπὸ παράδοση ὁ Ξενόπουλος, γνώρισε στοὺς μικροὺς ἀναγνώστες τῆς «Δ. τῶν Π.» παιδικὰ ἔργα τῆς διεθνούς φιλολογίας ἐπιμένοντας κυρίως στὰ περιπετειώδη μυθιστορήματα τῶν ὁποίων ἐκτιμοῦσε τὴν ἀναμφισβήτητὴ ἐγκυκλοπαιδικὴ ἀξία, ἐνῶ ἀργότερα ἔδειξε τὴν προτίμησή του στὰ κοινωνικά καὶ ἡθογραφικά μὲ τὰ ὁποῖα καὶ προσπάθησε πιά νὰ καλλιεργήσῃ τὸ ἀνθρωπιστικὸ καὶ κοινωνικὸ συναίσθημα.

Δὲν ἦταν καὶ μικρὴ ἡ προσπάθειά του. Ἀνέλαβε νὰ κάνῃ τὸ βιβλίο φίλο τοῦ παιδιοῦ καὶ τὸ κατάφερε μὲ τὰ ἐλκυστικὰ κείμενα τῶν περιπετειωδῶν ἀναγνωσμάτων. Ἦταν τοῦτο τὸ πρῶτο βῆμα πρὸς τὴ φιλαναγνωσία. Καὶ σὰν τὸ πέτυχε ἐπεχείρησε τὸ δυσκολώτερο. Προσπάθησε καὶ κατάφερε νὰ τραβήξῃ πιά τὸ παιδί ἀπ' τὸ ἱστορικὸ μυθιστόρημα, τὸ περιπετειώδες καὶ ἐγκυκλοπαιδικὸ καὶ νὰ τὸ ὀδηγήσῃ στὸ δρόμο τῆς καρδιάς.

Ὅλος ὁ παιδαγωγικὸς μόχθος τοῦ «Φαίδωνα» σ' αὐτὸ ἀπέβλεπε: ἀφοῦ κερδίσῃ τὴν ἀναγνωστικὴ διάθεση τοῦ παιδιοῦ νὰ τὸ ἀποσπάσῃ ἀπ' τὰ ὑποτυπώδη λογοτεχνικά εἶδη καὶ νὰ τὸ ἀνεβάδῃ στὶς ἀνώτερες πνευματικὲς σφαῖρες. Μὲ λαγαρισμένη τὴ συνείδηση τοῦ σκοποῦ, πού ἦταν μέσα του ξεκαθαρισμένη παιδαγωγικὴ ἀντίληψη, ἔσκυψε πάνω στὸ παιδί πάνω ἀπὸ μισὸ αἰῶνα ὁ Ξενόπουλος.

Πρόθεσή του εὐσυνείδητη νὰ δημιουργήσῃ ἀνθρώπους λεπτοὺς, μὲ καλλιεργημένη εὐαισθησία, μὲ ἀνώτερες ἐντενίσσεις, μὲ ἀξιόλογο αἰσθητικὸ ἐξοπλισμό, μὲ ἀνησυχίες καὶ προβληματισμοὺς ἐναρμονισμένους μὲ τὰ ρεύματα τῶν καιρῶν τους.

Ἔτσι καὶ στὰ μυθιστορήματά του ξεφεύγει σιγὰ-σιγὰ ἀπ' τὰ συνηθισμένα πρότυπα πού στήριζαν ἀποκλειστικά τὸ ἐνδιαφέρον τους στὴν ἑξαψη τῆς φαντασίας, στὸν πυρετὸ τῆς ἀνυπομονησίας, στὴν ἀδημονία τῆς ἐκβάσεως, σὲ συναισθήματα δηλαδὴ ἐπισφαλῆ κι ἀπαράδεκτα γιὰ τὴν σύγχρονη Παιδαγωγική, ἡ ὁποία γιὰ τὴν παιδικὴ τέχνη θεωρεῖ πὼς ταιριάζει περισσότερο τὸ Ἀπολλώνειο παρὰ τὸ Διονυσιακὸ στοιχεῖο, ὅπως σωστὰ ἐπισημαίνει κι ὁ Μ. Γιαννάκος σὲ μιὰ παλιά σχετικὴ του μελέτη.

Ἔτσι πετυχαίνει ὁ Ξενόπουλος τὴν ἀβίαστη κι ἀνώδυνη μετάβαση ἀπ' τὴν παιδικὴ στὴν ἀνώτερη τέχνη.

Κι ἡ προσπάθειά του αὐτὴ συνεχίζε-

ται πάντα με την ίδια αυστηρή συνέπεια και στα διδακτικά του βιβλία, τα πιο πολλά απ' τα οποία είναι μυθιστορήματα ή θεατρικά έργα του ίδιου, μεταπλασμένα σε διασκευές προσαρμοσμένες πια για κάθε σχεδόν Έλληνόπουλο. «Η αδελφούλα μου», «Ο Κεφαλάρας», το «Ένα παιδί με τρεις οικογένειες», το «Φύση και Ζωή» και «Ο καλός δρόμος» μετατρέπονται σε αναγνωσματάρια αναμφισβήτητης αξίας.

Το χρονικό μας όμως για τον τιμώμενο νεοέλληνα πνευματικό γίγαντα πρέπει να τελειώνει.

Ανακεφαλαιώνοντας τις ταπεινές μας κρίσεις πάνω στην καθολική πνευματική προσφορά για το παιδί του άξεχαστου «Φαίδωνα», δεν μπορούμε παρά να σταθούμε άλλη μια φορά με σεβασμό κι ευγνωμοσύνη μπροστά στην υπέροχη αυτή μορφή της νεώτερης Ελλάδας, που ανανέωσε την παράδοση την πνευματική μας κι έδειξε το σωστό δρόμο για τη δημιουργία της παιδικής μας λογοτεχνίας.

Μιάς λογοτεχνίας που αρχίζει απ' τον Λέοντα Μελά, προχωρεί στον Βικέλα, τον Παπαμάρκου, τον Κουρτίδη, την Ίουλία Δραγούμη και με τον Ξενόπουλο καταλήγει ανανεωμένη και φορμαρισμένη πάνω σε ακατάλυτα πρότυπα, στα χέρια των σύγχρονων πεζογράφων μας — όσων τουλάχιστον έχουν την τόλμη και τον ήρωισμό ν' ασχολούνται ευσυνείδητα με το παιδί.

Στο παρελθόν ή «άριστοκρατικότητα» των έργων του Ξενόπουλου στάθηκε πολλές φορές ή αιτία για τη δυσμενή κριτική της παιδαγωγικής του προσφοράς. Επαναλαμβάνουμε κι εμείς πώς ο Ξενόπουλος δεν υπήρξε ο παιδαγωγός που διατύπωσε θεμελιώδη παιδαγωγικά αξιώματα με καθολική απήχηση.

Απευθύνθηκε σε μια έκλεκτή — το ξαναλέμε — μερίδα του παιδόκοσμου της χώρας, γιατί πίστεψε πως ή επίδραση στους πολλούς θα έλθη, όπως γίνεται πάντα, απ' τους λίγους κι έκλεκτους.

Ήταν σοφά καταρτισμένο το σχέδιο που αξιοποίησε το «πιστεύω» της αγωγής του. Εκείνη ή μοναδική «Διάπλαση», συνεπικουρούμενη απ' τα τόσα άλλα αυτότελη παιδικά έργα του Ξενόπουλου, δεν είναι μεγάλη υπερβολή αν πούμε πως έδωσε τους δημιουργούς αλλά και τους πιστούς της νέας λογοτεχνίας μας.

Έμεινε έξω ίσως απ' την ουσία της εθνικής μας ζωής ο Ξενόπουλος και ή αγωγή του κινήθηκε ανώδυνη και συμβατική μακριά από κάθε ρεαλισμό. Το αποτέλεσμα των μόχθων του όμως δικαίωσε απόλυτα τις βαθύτερες προθέσεις του που προέβλεπαν την επαγωγική γέννηση των προβληματισμών και των σύγχρονων πνευματικών ανησυχιών απ' αυτές τούτες τις συμβατικές μά σοφά καταρτισμένες και προσφερόμενες γραμμές του.

Με το άπιθανο, το ανώδυνο και το ανάλαφρο γαλουχήθηκαν οί λίγες Έστω χιλιάδες των αναγνωστών της «Δ. των Π.» και των άλλων του παιδικών αναγνωσμάτων. Τούτοι οί λίγοι όμως έγιναν οί κήρυκες και οί προπαγανδιστές της φιλαναγνωσίας, αυτοί που έκαναν αγαπημένο το λογοτεχνικό βιβλίο, αυτοί τέλος που γίνηκαν ο πυρήνας της κινήσεως για την ύψωση του πνευματικού επιπέδου του κοινού της χώρας μας, που μόλις από τότε αρχίζει να προσέχη και να εκτιμά ή ανώτερες πνευματικές προσφορές και σοβαρές καλλιτεχνικές επιδόσεις.

Και μόνο για το ρόλο του αυτό στη διαπαιδαγώγηση του κοινού της χώρας μας, αξίζει να μνημονεύεται σαν ο πιο διακεκριμένος πρωτοπόρος ο Ξενόπουλος.

Σαν πρόδρομος και σαν «σπορέας σε έδαφος ακόμα χέρσο», όπως σωστά τον προσομοιάζει ο Άλκης Θρύλος, που δημιούργησε τις συνθήκες εκείνες που ευνόησαν δηλ την κατοπινή άνθιση στον τόπο μας κι έκαναν σεβαστό κι αξιο εκτιμήσεως κάθε γνήσιο, κάθε σοβαρό πνευματικό έργο.

ΜΕΛΕΤΗ ΕΝΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΜΕ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΘΕΜΑΤΑ

(Περιληπτικό απόσπασμα από το ψυχο-
γράφημα ενός μαθητού)

Του κ. ΑΠΟΣΤ. ΓΙΩΤΑΚΟΥ διδ/λου Α' Περιφ. Καρδίτσας

1. Γενικό περίγραμμα του παιδιοῦ: Κανονικά ανεπτυγμένο, καμμία φυσική αδυναμία. Παιδί εργα-
τη, ηλικίας 40 ἐτῶν.

2. Διανόηση: Μέτριος στήν ορ-
θογραφία καί γενικά στά Ἑλληνικά,
πολύ καλός στήν Ἀριθμητική. Μαθη-
τής μεψίμοιρος, ἀλλά μιά τιμωρία ἂν
εἶναι δίκαια τήν υἱοθετεῖ.

3. Περιβάλλον στο ὁποῖο
ἀναπτύσσεται: Φαίνεται νά ἔχη
δυό, πλήρως διάφορα.

4. Οἰκογενειακό περιβάλ-
λον: Πατέρας νέος, ἐργάτης θαρρα-
λέος, ἔντιμος. Μητέρα: πίνει, ἀναγκά-
σθηκε νά κάνη πολλές θεραπείες ἀπο-
τοξινώσεως. Ἀδέρφια: Ἐνα πρωτότο-
κο μεγαλύτερο, φυσικά ἰσχυρότερο καί
προικισμένο καλύτερα στά Ἑλληνικά
παρά στά μαθηματικά, ἀλλά ἕνας χα-
ρακτήρας πιό γλυκός, πιό ἀγαθός καί
μειλίχιος. Τά ἄλλα δυό ἀδέρφια του εἶ-
ναι μικρότερα καί χαρακτήρας πού ἐ-
πικρατεῖ σ' αὐτά εἶναι: ὀκηρία. Τό πε-
ριβάλλον αὐτό τοῦ εἶναι μισητό, δέν τό
ἀγαπᾷ, ἴσως ἐξαιρέσει τῶν μικρῶν ἀ-
δερφίων γιά τά ὁποῖα εἶναι ἱκανός νά
κάνη μιά μεταλλαγή καί μιά ὑποχώρη-
ση. Ἀλλά ὁ πατέρας εἶναι αὐστηρός
καί τό παιδί ὀφείλει νά τόν καταλαβαί-
νῃ, πού σκαφτιάς τῆς γῆς μόλις συμ-
πληρώνει ἕνα μικρό ἡμερομίσθιο καί
πού ὅταν φθάνῃ στό σπίτι του ἔχει ὄλες
τίς φροντίδες, ἀφοῦ ὄλα πρέπει νά τά
παρατηρή καί ἐπιθλέπῃ ἀκατάπαυστα.
Ἀκόμη ὅταν ἔχη ὑποχρέωση νά κάνη
ἀλλαγὴ τοῦ κύκλου ἐργασίας καί ἀνα-
λαμβάνει βραδυνό πόστο, ὅποτε νά μὴ
βρίσκεται πάντοτε κάποιος στό σπίτι,
μέ ἀποτέλεσμα νά εἶναι κατακουρασμέ-
νος καί νά εἶναι αὐστηρός, ἐξαιρετικά
αὐστηρός γιά τά παιδιὰ του.

5. Σχολικό περιβάλλον: Ἐδῶ, τό παιδί ζῇ, ἀλλάζει πέρα γιά πέ-
ρα ἢ ἀτμόσφαιρα, αἰσθάνεται τή συμ-
πάθεια ἐνῶ νόμιζε ὅτι θά δοκίμαζε ἔ-
χθρα. Εἶναι ὑπεύθυνο ἐνός μικροῦ τε-
τραγώνου τοῦ κήπου, ἔχει μιά δουλειά
στήν τάξη, κ.λ.π. Εἶναι ὅμως παιδί πού
πάντα θέλει νά ἐλευθερώνεται, ἡ ἐλευ-
θερία εἶναι γι' αὐτό μιά ἀναγκαιότητα.
Μέσα στό χρόνο ἡ πρόοδος του ἦταν
καλή, δέν γράφει μέ εὐκολία καί ἔγρα-
ψε ἀρκετά ἐλεύθερα θέματα. Τά θέματα
αὐτά γράφονταν γύρω ἀπό τόν ἑαυτό
του ἢ γύρω ἀπ' αὐτά πού τό περιτριγυ-
ρίζουν: ἡ γάτα μου, ὁ σκύλος μου, τὰ
περιστέρια μου, ὁ κουμπάρς, ὁ μύλος,
ἡ μοτοσυκλέττα κ.λ.π., ἔπειτα μιά ἀλλα-
γή θεμάτων ἀπό τὰ πράγματα τοῦ ἀ-
δελφοῦ του, ἢ καί ἀκόμη θέματα «στήν
τύχη».

Ἀλλ' ἄς δοῦμε αὐτά τὰ θέματα πού
μποροῦμε νά κατατάξουμε σέ 4 μέρη:

1. Ἐκεῖνα πού ἀναφέρονται στόν ἀ-
δερφό του.

2. Ἐκεῖνα πού ἀναφέρονται στοὺς
συμμαθητές του.

3. Ἐκεῖνα πού ἀναφέρονται στά ζῶα.

4. Ἐκεῖνα πού ἀναφέρονται στόν πα-
τέρα του.

1. Στόν ἀδερφό του: Στό πρῶτο θέ-
μα καυτηριάζει τόν ἀδερφό του, δέν θέ-
λει νά εἶναι κατώτερός του καί δέν ὑ-
ποχωρεῖ ποτέ μπροστά του. Μέσα στό
δεύτερο θέμα ἀπαιτεῖ συνομολόγησι μέ
τόν ἀδερφό του, γράφει: «νομίζεις ὅτι
εἶσαι πιό δυνατός ἀλλά εἶσαι πιό δόλι-
ος παρά ἐγώ». Στό τρίτο θέμα γράφει
ὅτι αἰσθάνεται ἀδερφική ἀντιζηλία καί
φθόνον, φαίνεται ὅμως εὐχαριστημένος.
Δοκίμασε μιά νίκη χάρις στήν ἐργασία
του καί μέ τή βοήθεια τοῦ αὐστηροῦ
ἐν τούτοις πατέρα του, διασκεδάζει καί

σημειώνει αυτή την ημερομηνία με ένα σταυρό, την σταθεροποιεί, την υλοποιεί, είναι 19 Ιουνίου 1960. Θα είναι η μόνη που θα θρούμε στα θέματά του.

Μήπως δεν αγαπάει τα μικρότερα αδέρφια του; Είναι ικανός να θυσιαστή γι' αυτά. Νά τι γράφει στο τέταρτο θέμα: «Εκείνα δεν κάνουν τίποτε, τιμωρήθηκα γι' αυτά, σ' αυτό το χρόνο θα γίνω καλός μαθητής γιατί έχω πιά πολύ χρόνο να διαβάσω». Καμιά πικρία για τ' αδέρφια του, κανένα μίσος, αφού εύχαριστήθηκε που τιμωρήθηκε γι' αυτά.

2. Στους συμμαθητές του: Θέμα 5. Σημειώνει εδώ επίσης χωρίς αντιζηλία την τύχη του συμμαθητή του Χρίστου που κέρδισε στο τυχερό παιγνίδι μια μικρή μοτοσυκλέττα. Πολύ θα ήθελε να την έκανε δική του, αλλά έχει το θάρρος να το ρίξη στο πεπρωμένο και γράφει: «Όταν είναι τύχη, είναι τύχη». Και έχει το θάρρος να το πη: «Δεν γίνεται τίποτε, πρέπει να υπομένω».

Αλλά επαναστατεί έναντιον του συμμαθητή του που γράφει καλό γράμμα. Αυτός είναι βέβαια καλός στην αριθμητική, έχει μια υπεροχή, θέλει να την διατηρήσει και προπάντων να αποφυγή την τιμωρία. Επίσης αποκαλύπτεται απάνθρωπος, σκληρός, άλλ' όχι από μοχθηρία. Γίνεται ύποπτης αδικίας γιατί κατά βάθος αγαπάει τους συμμαθητές του, τρέφει γι' αυτούς λίγη αγάπη.

Ο Δημήτρης (θέμα 7) δεν εργάστηκε, του ανατέθηκε μια εργασία από το δάσκαλο να την εκπληρώσει. Αλλ' όταν ακούει τις μομφές και την τιμωρία που επεβλήθησαν στο συμμαθητή του, την επιδοκιμάζει, εύχαριστείται, αλλ' είναι ικανός στην κρίση, ευαίσθητος στο δίκαιο, γνωρίζει την όρθη και νόμιμη τιμωρία και την υιοθετεί. Γράφει: «Είναι από λάθος του, καλά του άξιζε, δεν εργάζεται».

3. Τα ζώα: Δεν αγαπάει τα ζώα. Και είναι σπάνιο στα παιδιά της ηλικίας του, που μέσα σε πολλά ελεύθερα θέματα ομιλούν δικαιολογημένα με αγάπη γι' αυτά. Αυτός όχι. Και γράφει: «Δεν αγαπώ το σκύλο μου, δηλαδή η οικογένεια δεν είναι ευχαριστημένη απ' αυτόν» και έννοει το σκύλο του.

(Θέμα 10). Η σκληρότητα προς τα ζώα μεγαλώνει, φτάνει σχεδόν στο σαδισμό, στο θέμα για τις μυίγες. Πιάνει μια, την κρατεί στα χέρια του, κόβει τις φτερούγες με το ψαλίδι για να ιδη τις αντιδράσεις της. Δεν επιθυμούσε ασφαλώς να είναι στη θέση της, ο πόνος τον τρομάζει λίγο, τότε τη ρίχνει

μέσα στη φωτιά. Πιάνει μια άλλη και την ρίχνει στα ψάρια που την καταπίνουν. «Καθόλου μυίγα». Το συμπέρασμα είναι λακωνικό. Και όλο τούτο γιατί; «Η μυίγα είναι ένα έντομο, που δεν με άρεσει σχεδόν», γράφει.

4. Ο πατέρας: (Θέμα 11). Το παιδί έχει την εντύπωση πως είναι καταδιωγμένο, πως το τιμωρούν όταν δεν αξίζει, αντιστέκεται, επαναστατεί έναντιον του αδικού του πατέρα του και στην ώρα του σφάλματος κρίνει σαν τον πατέρα του και γράφει: «Μ' έδωσεν ξυλιές που δεν έπρεπε και κάθε φορά κάνει το ίδιο, θέλει να έχω δίκαιο και με δίνει ξυλιές για το τίποτε».

Αυτή η εξουσία του πατέρα! Γνωρίζουν τα παιδιά πως μόλις φανή πρέπει το πᾶν να μπη στην τάξη, γνωρίζουν ακόμη πως ο πατέρας τους έχει μια δουλειά τραχειά, επίπονη, καθήκον φοβερό, και τον ακούουν σ' αυτό που θέλει. (Θέμα 13): «Όταν ο πατέρας μου μιλάει για κάποιο πράγμα είναι γρήγορος, λιγόλογος και ξαφνικά έρχεται η ησυχία».

Αυτό το παιδί έχει μια τέτοια μνησικακία έναντιον του πατέρα του, που καμιά φορά τα θέματά του φθάνουν ως την άσέβεια. (Θέμα 14): «Ο πατέρας μου βάζει παντού τη μύτη, αφού μπερδεύεται στις υποθέσεις μου». Αλλά το παιδί γνωρίζει να ζυγίσει τα «υπέρ και τα κατά» ξέρει να κρίνει και κρίνει την τιμωρία δυσανάλογα με το σφάλμα. «Κάθε φορά που κάνω σφάλμα, δέ με τιμωρεί λίγο, αλλά πάρα πολύ». Εν τούτοις ξέρει ότι αυτό είναι σφάλμα του και το λέγει: «Δεν έπρεπε να πειράξω το γλύκισμα». Και συμπεραίνει με μια σημείωση απαισιόδοξη, μια μοιρολατρεία που τη βρίσκομε συχνά μέσα στα θέματά του: «Επί τέλους είναι σαν εκείνο».

Αυτή την εξουσία του πατέρα του δεν την υιοθετεί και κάθε φορά που μπορεί να τη χλευάσει, να τη διασκεδάσει, (Θέμα 15), βλέπετε τον τίτλο: «Πιο κακός από σένα». Και το συμπέρασμα: «Ο πατέρας μου δεν με έννοει, δεν με ξεχωρίζει». Εκείνος πετύχονε στην εξουσία κάνοντας το χωροφύλακα. Μαντεύετε τώρα τη θέση του παιδιού. Ο αδερφός του είναι προτιμητέος και αυτό του κάνει κακό.

Ο τίτλος του θέματος «μια τύχη». Είναι σπάνια για κείνο, και το συμπέρασμά του, μόλις του έδωσε χρήματα ο πατέρας του, που δεν άξιζε, γράφει: «Δε σκέφτηκε, έπρεπε να λησμονή καμιά φορά έπιτηδες αυτό που παθαί να γράφη με τον ίδιο τίτλο, αλλά δεν

ΤΟ ΩΡΑΡΙΟ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΝΤΙΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

ΕΠΙΤΑΚΤΙΚΗ Η ΑΝΑΓΚΗ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΩΣ ΤΟΥ

Οι άπογευματινές ώρες διδασκαλίας

Του κ. ΔΗΜ. ΠΑΠΠΑ διδασκάλου

Γεγονός είναι, ότι στον τόπο μας, εμφανίζεται ακόμα και στους καιρούς μας, ή έλλειψη μιάς συστηματικής επισημονικής έρευνας, πάνω στα προβλήματα της άγωγής του γιγνομένου ανθρώπου.

Γι' αυτό, παρατηρείται το φαινόμενο να δίδουμε πρόχειρες απαντήσεις για ζητήματα που δεν μελετήσαμε σοβαρά και συστηματικά και δεν λαμβάνουμε σοβαρά υπ' όψη μας τους πραγματικούς παράγοντες που συνδέονται με τα ζητήματα αυτά, ώστε να έχουμε καταλήξει σε πραγματικά δεδομένα, όπως γίνεται σε πολλές χώρες του έξωτερικού.

Αναμφισβήτητα τ' αγαθά του πειραματισμού και τις έρευνας, θα μās βοηθούσαν να γνωρίσουμε την πραγματική ψυχοπνευματική ιδιοσυστασία του

νεις. Μέσα στο θέμα 18 εξακολουθεί είναι ή τύχη που έρχεται, ή τύχη που την περιμένει με μοιρολατρεία όπως στα προηγούμενα θέματα. Όχι, είναι μιά τύχη που θα τη βιάση, που θα την ξερριζώσει, που θα γίνει δική του, διότι θα έχη την θέληση και βοηθάει τον πίνακα της θέσης που κυλάει, που φαίνεται να μη θέλη να πάη μέσα στη θέση του θύλακα του παιδιού, ενώ το παιδί προσπαθεί μ' όλη τη θέλησή του κι έχει πεποίθηση και ασφάλεια στον ίδιο τον εαυτό του, γράφει: «Εγώ είμαι βέβαιος πως αν δε θέλη να έλθη θα την πάρω με τη δύναμη».

Σκέπτομαι, αφού ένα τέτοιο παράδειγμα είναι άνωφελο να επικρίνουμε, άρκει μόνο του και λαμπρύνει κατά τρόπο αναντίρρητο τη γνώση του παιδιού διά μέσου του έλευθέρου θέματος.

Έλληνόπουλου και θα το βοηθήσουμε στην όμαλή ανάπτυξή του. Και επί πλέον θα είχαμε οικονομία χρόνου στην παιδαγωγική μας προσπάθεια.

Ενώ, αυτή την εικόνα παρουσιάζει ή γενική εκπαίδευσή μας, είμαστε υποχρεωμένοι σαν λαός να προσέξουμε περισσότερο από κάθε άλλη εποχή, το ανθρώπινο υλικό μας, για την όρθη αντιμετώπιση της προβληματικότητας της εποχής μας.

Έτσι, μέσα στα τόσα άλλα προβλήματα της άγωγής του γιγνομένου ανθρώπου μας, με βάση τα δεδομένα των Παιδολογικών επιστημών, της Ψυχολογίας του αναπτυσσόμενου και τα πορίσματα έρευνών διακεκριμένων ξένων και ώρισμένων δικών μας Παιδαγωγών, επιβάλλεται να προσέξουμε τουλάχιστον το ώράριο εργασίας των σχολείων μας να στηρίζεται πάνω στις θεμελιώδεις αρχές της ψυχοσωματικής εξέλιξης του νέου κι άσχημάτιστου άκόμη ανθρώπου, για να μη άποβή επιζήμια ή σχολική του άγωγή.

Στις μέρες μας, εμφανίζεται ή τροποποίησή του σαν μιά άμεση άνάγκη και θεωρείται ακόμα σαν αντιπαιδαγωγικό και αντιεπιστημονικό. Πάνω στο θέμα αυτό, έχει θέση κι ο δικός μας λόγος, γιατί βίωμά μας είναι οί δυσκολίες και τα έμπόδια στην άγωγή των μαθητών μας με την εφαρμογή του στα σχολεία μας.

Και γιατί πιστεύω, ότι κανένας δεν ζει τα προβλήματα της σχολικής άγωγής στην καθημερινή πράξη τόσο, όσο ο δάσκαλος. Κι έπειδή, τελευταία γίνεται συζήτηση για το ώράριο εργασίας των σχολείων μας, μιά εξέτασή του σε γενικές γραμμές επιβάλλεται, ώστε να διαπιστωθ ή αν λαμβάνη υπ' όψη του ή

όχι τόσο την ψυχοσωματική εξέλιξη του παιδιού, όσο και τις ανάγκες του.

Είναι ίσως πολύ κοινό αυτό που θα πω, όμως η σύνταξη του ωραρίου της σχολικής μας εργασίας, πρέπει να στηρίζεται στα δεδομένα των Παιδολογικών επιστημών, πάνω στην σωματική εξέλιξη του παιδιού, στην ψυχική του εξέλιξη, στη σχέση μεταξύ σωματικής και ψυχοσωματικής εξέλιξης, στην επίδραση της φοίτησης στο παιδικόν οργανισμό και στην κόπωση που προξενεί στο μαθητή ή σχολική εργασία.

Και η θέση των Παιδολογικών επιστημών πάνω σ' αυτά τα ζητήματα διαγράφεται, ως εξής:

Σωματική εξέλιξη

Γεγονός είναι ότι, παιδαγωγική θεωρία και πράξη, για να μπορέση να επιφέρει τις μεταβολές εκείνες που απαιτούνται για την επίτευξη της όρθης μόρφωσης στα άτομα, πρέπει να καθορίζεται κυρίως από τη φύση των ατόμων που πρόκειται να εκπαιδευθούν.

Συνεπώς, θα πρέπει να έχωμε υπ' όψη μας την σωματική και πνευματική κατάσταση κι εξέλιξη του νέου ανθρώπου, για να επιβοηθήσουμε στο χρόνο της σχολικής του ζωής την εξελικτική πορεία του και να προλάβουμε τυχόν δυσάρεστες συνέπειες.

Η σημασία της σωματικής ανάπτυξης θεωρείται μεγάλη και παίζει σπουδαίο ρόλο και στην κανονική πρόοδο του παιδιού.

Όμως, στους τόσους γνωστούς παράγοντες, που συντελούν στην σωματική ανάπτυξη του γιγνομένου ανθρώπου, γενικά το περιβάλλον, φυσικό ή τεχνητό, έχει διαπιστωθή, ότι προάγει ή εμποδίζει την όλη σωματική του ανάπτυξη. Και πορίσματα έρευνών της επίδρασης των παραγόντων αυτών και μάλιστα της σχολικής ζωής, μάς διαβεβαιούν για την καθυστέρηση της σωματικής ανάπτυξης των μαθητών, που παρατηρείται κυρίως στο 1ο χρόνο της σχολικής φοίτησής τους. Γι' αυτό, επιβάλλεται και κατά την σχολική περίοδο να δοθή βοήθεια κατάλληλη για την ανάπτυξη του παιδιού, γιατί το ανθρωπινό σώμα σαν μια ζωντανή μηχανή, υπόκειται όπως κάθε άψυχη μηχανή στους αυτούς θεμελιώδεις νόμους της Χημείας και της Φυσικής.

Και για να αποφύγουμε τον έκφυλισμό της φυλής μας, που όπως κατέδειξαν τα αποτελέσματα έρευνας στον τόπο μας, τα άγροτόπαιδα εμφανίζουν αξιοσημείωτη διαφορά κάτω του κανο-

νικού στο βάρος και στο ύψος (4,6 χιλ. βάρος και 5,5 εκατ. ύψος), πράγμα που επιδρά σε μεγάλο βαθμό επί της ψυχοπνευματικής ανάπτυξης των νέων μας, είναι επιτακτική ανάγκη, τουλάχιστον η σχολική αγωγή να μη προστεθή στους δυσμενείς παράγοντες που περιζώνουν στις μέρες μας το νέο κι άσχημάτιστο άνθρωπο του τόπου μας και του εμποδίζουν την κανονική εξελικτική του πορεία.

Ψυχοπνευματική εξέλιξη του παιδιού

Ψυχική εξέλιξη του γιγνομένου ανθρώπου, είναι η πορεία που ακολουθεί ή ψυχή μέχρι της πνευματικής ωρίμανσης. Κι έχουμε διαδοχική εμφάνιση στο στάδιο αυτό των διαφόρων ψυχικών δεξιοτήτων, τη ρυθμική πορεία της ψυχικής εξέλιξης και την εναλλαγή ταχύτητας και βραδύτητας, μεταξύ σωματικής και ψυχικής εξέλιξης.

Έτσι, όταν το παιδί αρχίζει να μεγαλώνει σιγά, σιγά, τότε αρχίζει να αναπτύσσεται ο χαρακτήρας του και να διαμορφώνεται η προσωπικότητά του. Τότε πιά η σχολική αγωγή, τοποθετείται μπρός σε περιπτώσεις, που απαιτούν μεταχείριση τέτοια, που να στηρίζεται στα σύγχρονα πορίσματα των Παιδολογικών επιστημών, ώστε να αποφύγει τα πολλαπλά σφάλματα αγωγής, να παρακάμψη τις θλαβερές επιδράσεις και να κάνει τον αναπτυσσόμενο άνθρωπο ψυχικά, πνευματικά και σωματικά γερό.

Σχέση μεταξύ σωματικής και ψυχικής εξέλιξης.

Μεταξύ σωματικής και ψυχικής εξέλιξης, υφίσταται κατά την εξελικτική ψυχολογία, αλληλεπίδραση, ώστε όροι που εμποδίζουν ή διευκολύνουν την σωματική ανάπτυξη να εξασκούν την αυτήν επίρροη και στην ψυχική εξέλιξη. Στην εξακρίβωση της σχέσης αυτής, οι έρευνες που έγιναν, κατέληξαν σ' ωρισμένα συμπεράσματα:

1) "Οτι η μακροχρόνια παιδική ηλικία εξυπηρετεί τόσο τη σωματική, όσο και την ψυχική ανάπτυξη.

2) "Οτι ο οργανισμός του νέου ανθρώπου, δεν αντέχει για την ταυτόχρονη και γοργή εξέλιξη σώματος και ψυχής.

3) "Οτι η σωματική ανάπτυξη διευκολύνει την διαδοχική εμφάνιση διαφόρων ψυχικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων του γιγνομένου ανθρώπου.

Η σχολική ζωή

Έρευνες πειραματικές απέδειξαν, ότι στην σωματική ανάπτυξη του παιδιού, δυσμενή επίδραση έχει και η φοίτηση στο σχολείο. Και μάλιστα στους καθυστερημένους μας, όποτε οι απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής καταπονούν περισσότερο από άλλοτε τον άνθρωπο σωματικά, διανοητικά και νευρικά, από το θλιβερό αυτό δώρο του πολιτισμού μας, ο αναπτυσσόμενος άνθρωπος του τόπου μας, δεν είναι απαλλαγμένος. Γιατί οι συνθήκες της μόρφωσής του αποτελούν δυστυχώς ακόμη και στις μέρες μας, μιὰ αφύσικη και σκληρή μεταχείρησή του.

Τα παιδιά μας, από την ηλικία των 5½ χρόνων περνούν τη μισή και περισσότερη μέρα τους στο σχολείο. Και τα περισσότερα μέσα σε ακατάλληλα σχολικά κτίρια και με αριθμό μαθητών δυσανάλογα μεγάλο. Αίτια σοβαρή, γιατί παρατηρείται επιβράδυνση στη σωματική τους ανάπτυξη, ή οποία μάλιστα για τα αδύνατα κι ασθενικά παιδιά είναι επικίνδυνη τονίζει παιδαγωγός μας, γιατί ή για ώρες ακινησία στα θρανία, επιβραδύνει βλαβερά στην λειτουργία του αναπνευστικού οργάνου, στην κυκλοφορία του αίματος και γενικά διαταράσσει την αρμονική ανάπτυξη ολόκληρου του οργανισμού.

Η κόπωση

Πάνω στο πρόβλημα αυτό, έγιναν πολλές έρευνες και κατέληξαν σε ορισμένα συμπεράσματα για την κόπωση που προκαλούν τα διάφορα μαθήματα στους μαθητές.

1) Ο διανοητικός κόπωσης έχει σχέση με την ηλικία, το φύλο, τον τρόπο του εργάζεσθαι, τη νοητική ικανότητα, την προσοχή και το διαφέρον των μαθητών.

2) Οι μαθητές Α—Γ τάξεων του δημοτ. σχολείου, δεν μπορούν να παραμείνουν στην τάξη τους περισσότερο από 30' και των Δ—ΣΤ' τάξεων περισσότερο των 45' λεπτών.

3) Το σύνολο των διδακτικών ωρών για κάθε μέρα δεν επιτρέπεται για τις κατώτερες τάξεις να υπερβαίνει τις 3 ώρες και για τις ανώτερες τάξεις τις 5 ώρες.

4) Η σχολική εργασία να διατάσσεται τις πρωινές ώρες και ότι η μεταμεσημβρινή εργασία θεωρείται «λίαν κοπιώδης και αποθλητή».

5) Ο διανοητικός κόπωσης είναι με-

γαλύτερος στις κατώτερες ηλικίες.

Έτσι, με βάση τις θεμελιώδεις αυτές επιστημονικές απόψεις, το ωράριο εργασίας των σχολείων μας, δεν μπορεί να θεωρηθεί σύμφωνο με αυτές, γιατί:

1) Υιοθετεί την μεταμεσημβρινή εργασία, που είναι θλαστική και επιζήμια για τον παιδικό οργανισμό.

2) Παρατείνει την διάρκεια της διδακτικής ώρας σε χρόνο μεγαλύτερο της σωματικής και διανοητικής αντοχής των παιδιών.

3) Δεν λαμβάνει καθόλου υπ' όψη του τις κλιματολογικές συνθήκες, ώστε οι μαθητές της υπαίθρου χώρας μας, κατά τους χειμερινούς μήνες να τελειώνουν την πρωινή εργασία τους ή ώρα 12 και 50' (4 διδακτικές ώρες) και ή ώρα 2 και 30' μ.μ. ν' αρχίζουν τη διδασκαλία απογευματινών μαθημάτων, διάφορώντας τελείως για τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες, όπου τα αγροτόπαιδα αναγκάζονται να μεταβαίνουν από το σπίτι στο σχολείο και τ' ανάπαλιν 4 φορές την ημέρα και χωρίς να λάβει καθόλου υπ' όψη του, ότι ή πέψη έχει ανάγκη τουλάχιστον 3 ωρών.

4) Δεν λαμβάνει υπ' όψη του, ότι πολλοί μαθητές, άλλοι πιο πολύ κι άλλοι λιγώτερο εμφανίζονται στη σχολική αγωγή, ανίκανοι να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις του προγράμματος και καταβάλλουν προσπάθειες που ξεπερνούν τα φυσιολογικά όρια αντοχής, κατάσταση γνωστή στον καθένα μας, που οδηγούν στην εξάντληση.

Όλα αυτά, έχουν δυσμενή επίδραση στην ψυχοσωματική ανάπτυξη των παιδιών μας και επιζήμια αποτελέσματα στην όλη σχολική αγωγή τους.

Έτσι, το ωράριο εργασίας των σχολείων μας, είναι αποτέλεσμα προσαρμογής σε κατάσταση ανάγκης, για να τύχουν τα σχολεία μας μιας στοιχειώδους λειτουργίας, με την δικαιολογία, ότι δυο βασικοί παράγοντες το Ε.Α.Π. και οι διδακτηριακές ανάγκες, το αναγκάζουν να προσαρμοσθή με τις απαιτήσεις τους.

Είναι πιά καιρός, το συντομώτερο, ή Πολιτεία μας να λάβει σοβαρά υπ' όψη της την επίμονη απαίτηση του παρόντος μας και να προχωρήσει στη σύνταξη και εφαρμογή νέου Ε.Α.Π., που θα πρέπει να λάβει υπ' όψη του τις ανάγκες της παιδικής ηλικίας, να γίνει ελαφρότερο, λιτό και πλησιέστερο προς τη ζωή του γιγνομένου ανθρώπου με ύλη απλή, ούσιώδη, συγκεκριμένη, χρησιμη και επίκαιρη.

Και τα ακατάλληλα διδακτήρια να αντικατασταθούν με σύγχρονα, για να

μὴν ἐμποδίζεται ἡ ἐφαρμογὴ ὥραριου συγχρονισμένου καὶ ἐπιστημονικοῦ, ὥστε νὰ προσφέρουμε στὴν ἐποχὴ μας τὴν πιὸ κατάλληλη μὀρφωση στοὺς νέους μας, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν ἀποτελεσματικὰ τὴν προβληματικότητα τῶν καιρῶν μας.

Αὐτὴ εἶναι σὲ γενικὲς γραμμὲς ἡ θέσις τοῦ ὥραριου τῶν σχολείων μας στίς μέρες μας. Ὡστόσο ὅμως, ἀπὸ τὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας μας, μπορούμε ἀκόμα νὰ τονίσουμε, ὅτι ἡ προμεσημβρινὴ σχολικὴ ἐργασία εἶναι περισσότερο ἀποδοτικὴ κι εὐεργετικὴ στὰ παιδιά μας. Τὸ μέτρο αὐτό, δυστυχῶς, στὸν τόπο μας ἀπὸ χρόνια, μόνο στὰ πρότυπα σχολεῖα ἐφαρμόζεται μὲ ἀριστα ἀποτελέσματα. Ἐνῶ πολλὰ τῶν προηγμένων κρατῶν ἔχουν εἰσαγάγει τὴν προμεσημβρινὴ ἐργασία, ἀπὸ πολλὰ χρόνια, σ' ὅλα τὰ σχολεῖα τους.

Παρατηρεῖται ἐπὶ πλέον, στὰ σχολεῖα μας, πὺ λειτουργοῦν σὰν ἡμερήσια προβληματικὴ ἢ προπαρασκευὴ τῶν μαθητῶν γιὰ τὰ μαθήματα τῆς ἐπομένης καὶ δὲν παρέχεται ἔτσι ἡ εὐχέρεια ὄχι μόνο γιὰ ἐπιμόρφωση σὲ πολλοὺς μαθητές, ἀλλὰ στέκεται ἐμπόδιο ἢ ἡμερήσια σχολικὴ ἐργασία καὶ στὴ δημιουργία ἐλευθέρων ἀπογευματίων, πὺ τῶσον ὠφέλιμα, χρήσιμα κι ἀπαραίτητα εἶναι στὴ ὀρθὴ διαπαιδαγώγηση τῶν μαθητῶν μας. Ἡ ἀποψη ὅμως, ὅτι ἐπιβάλλεται τὰ παιδιά καὶ κυρίως τῆς ὑπαίθρου χώρας μας νὰ παραμείνουν καὶ τ' ἀπογεύματα στὸ σχολεῖο, γιὰ τὴν θὰ γυρίζουν στοὺς δρόμους καὶ θὰ εἶναι μεγαλύτερη ἢ διάθρωση πὺ θὰ πάθουν στὸν ἡθικὸ τουλάχιστο τομέα, εἶναι ἀνεδαφικὴ κι ἀστήρικτη. Γιατί, τὸ Ἑλληνικὸ χωριό, σὲ πολλὲς ἐκδηλώσεις του διατηρεῖ ἀκόμα καὶ σήμερα τὴν ἀρχικὴ μορφὴ του, παρὰ τὸ τεράστιο ξάπλωμα τῆς

μηχανῆς καὶ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ οἱ μαθητὲς τοῦ ἀγροτικοῦ σχολείου διαθαίνουν τίς ἐλεύθερες ὥρες μέσα σ' ἓνα περιβάλλον πὺ ἐμφανίζουν οἱ μορφὲς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ τους, γεμάτο ἀπὸ συναισθήματα καὶ μορφωτικὸ περιεχόμενο.

Ἀκόμα δὲ καὶ «ἡ περιποίηση ἀπὸ τὰ παιδιά τῶν σπιτικῶν ζῶων καὶ ἄλλη ἀνάλογη ἐργασία ἔχουν πολὺ συναισθηματισμὸ κι ἀρκετὴ μορφωτικὴ ἐπίδραση», ὑποστηρίζει ὁ Παιδαγωγὸς μας κ. Ζομπανάκης.

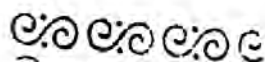
Ἡ κατάργηση τῆς ἀπογευματινῆς σχολικῆς ἐργασίας, θὰ δώσῃ τὴν εὐκαιρία καὶ στὸ ἀγροτικὸ σχολεῖο μας νὰ συγχρονίσῃ τὴν σχολικὴν του ἐργασία, τόσο μὲ τὴν ἐφαρμογὴ ἐλευθέρων ἀπογευματίων, ὅσο καὶ οἱ μαθητὲς του θὰ ἔχουν τὸν ἀπαιτούμενο χρόνο γιὰ τίς κατ' οἶκον ἐργασίες, γιὰ τὴν ὀρθολογιστικὴ διάταξη τῶν κατ' οἶκον ἐργασιῶν ἐπιβληθεῖ τὸ ἔργον τῆς διδασκαλίας καὶ διαπλάσσει αὐτοδύναμες πνευματικὲς προσωπικότητες μὲ αὐτενεργὸ ἐργασία.

Αὐτὸ εἶναι, σὲ συνοπτικὴ γενικότητα, τὸ ὥραριο τῶν σχολείων μας. Καὶ τὸ συμπέρασμα εἶναι αὐτονόητο.

Εἶναι πιά καιρὸς, νὰ συνειδητοποιήσουμε τὴν προβληματικὴ τῆς ἀγωγῆς τοῦ γιγνομένου ἀνθρώπου μας, γιὰ τὸ θάρος τῆς Παιδείας μεγαλώνει κάθε μέρα καὶ γιὰ κείνον πὺ τὴν δέχεται καὶ γιὰ κείνον πὺ τὴν ἀσκεῖ, ἀν θέλουμε σὰν λαὸς ν' ἀντιμετωπίσουμε τὰ προβλήματα τῆς ἀπαιτητικῆς ἐποχῆς μας.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΠΠΑΣ

6)θεοῦ Προτύπου Ἀνωτέρας
Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς Θεο)νίκης

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΑΘΑΝ. Α. ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΗ, Καθηγητοῦ Σωματικῆς Ἀγωγῆς Λυκείου Ἀρρένων Πύργου «ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ».

Δώδεκα χρόνων ἐργασία συγκεντρώνει στὸ βιβλίο του «Σύγχρονος σωματικὴ ἀγωγή εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον» ὁ κ. Ἀθανάσιος Κοντογεώργης. Ἡ προσπάθεια, πού κατέβαλε γιὰ τὰ σωματικὴ διάπλαση τοῦ παιδιοῦ καὶ ἡ ἐμπειρία, πού ἀπεκόμισε ἀπὸ τὴν ἐργασία του στὰ Δημοτικὰ σχολεῖα, ἀποτυπώνονται στὸ βιβλίο του αὐτό.

Μέσα στίς 120 ὥραιες σελίδες τῆς «σύγχρονης σωματικῆς ἀγωγῆς» οἱ ἐκπαιδευτικοὶ θὰ βροῦν μιὰ ὁλοκληρωμένη σειρά γυμνάσεων, παιχνίδια, ρυθμικὴ γυμναστική, πλούσια προγράμματα γιὰ γυμναστικὴς ἐπιδείξεις καὶ ἀπασχολήσεις κατάλληλες γιὰ παιδιὰ βγαλμένες ἀπὸ τὴν πλούσια προσωπικὴ πείρα τοῦ συγγραφέα.

Ἰδιαίτερα ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ τελετὴ ἀφῆς τοῦ Ὀλυμπιακοῦ φωτός 1964, οἱ πίνακες ἐλευθέρων ἀσκήσεων καὶ συνασκήσεων γιὰ γυμναστικὴς ἐπιδείξεις καὶ ὁ πίνακας μέσων ὕψων προδευτικῆς ἀποδόσεως μαθητῶν σὲ ἀγωνιστικὴς ἀσκήσεις. Τὴν ὅλη εἰκόνα τοῦ βιβλίου ὁλοκληρώνουν οἱ πολλοὶ πίνακες καὶ οἱ 600 εἰκόνες του. Γενικά στὴν ὅλη αὐτὴ ἐργασία κυριαρχεῖ τὸ πνευματικὴ καὶ πρακτικὴ σκοπιμότητος. Ἔτσι ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτὴ τὸ βιβλίο τοῦ

κ. Κοντογεώργη μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ σὰν ἐξαιρεση.

Εἶναι ὁλοφάνερο, πὼς βασικὸ κίνητρο τοῦ συγγραφέα στὴν ὑπέροχη αὐτὴ προσπάθειά του, στάθηκε τὸ χρέος του σὰν πνευματικοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στὸ παιδί καὶ ἡ ἀγάπη του γιὰ τὸ λαϊκὸ μας Σχολεῖο. Τὸ σύγχρονο δημιουργικὸ Σχολεῖο χαιρετίζει μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ τὴν ἐκδοσὴ τῆς «Σύγχρονης σωματικῆς ἀγωγῆς εἰς τὸ Δημοτικὸ σχολεῖο», γιὰτὶ ξαίρει πὼς μ' αὐτὴ θὰ βοηθηθοῦν τὰ παιδιὰ, φυσικὰ καὶ ἀβίαστα, ν' ἀνεβάσουν τὸ ἀτομικὸ τους ἐπίπεδο καὶ τὴ γυμναστικὴ τους συνείδηση καὶ νὰ ἀντικρῶσουν μὲ ζωντανὸ ἐνθουσιασμὸ τὴν ὁμορφίαν τῆς ζωῆς, τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ ἠθικόν.

Εἶναι ἀξίος πολλῶν συγχαρητηρίων ὁ συγγραφέας, γιὰτὶ χαρίζει στοὺς ἐκπαιδευτικούς ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα βοηθήματα στὸ εἶδος του καὶ πολῦτιμο ὁδηγὸ γιὰ τὸ ἔργο τους. Ἐδῶ ἐντοπίζεται, νομίζω ἡ ἰδιοτυπία ἀλλὰ καὶ ἡ σημασία τῆς προσφορᾶς του.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΝΑΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
διδάσκαλος
Πύργος - Ἡλείας

ΑΡΚΑΔΙΟΥ ΠΗΓΑΙΟΥ «ΠΥΓΟΛΑΜΠΙΔΕΣ» Κρήτη 1965.

Οἱ Πυγολαμπίδες εἶναι ζωῖα μὲ λάμψεις ἀμυδρές. Πού ὅμως στραφταλίζουν ὅλο καὶ πὺλὸν, ὅσο πικρότερο εἶναι τὸ σκοτάδι. Σὲ μερικὰ μέρη τίς λένε Κωλοφωτίες.

Οἱ «Πυγολαμπίδες» ὅμως τοῦ Ἀρκαδίου Πηγαίου εἶναι ἕνα καλογραμμένο βιβλίο, πού μέσα στίς 160 σελίδες του, περιλαμβάνει ὑπερεκατὸ χρονογραφήματα, πού δημοσιεύτηκαν στὸν ἡμερήσιο καὶ περιοδικὸ τύπο. Χωρίζονται σὲ πέντε μέρη. Σ' αὐτὰ πού ἀναφέρονται σὲ θέματα Ἐθνικά. Ἐκεῖνα πού ἀναφέρονται σὲ θέματα Ἐκπαιδευτικά. Καὶ τὰ ἄλλα, πού μιλοῦν, γιὰ ἱστορικὰ θέματα, κοινωνικὰ καὶ τοπικά.

Ὅλα τὰ μέρη εἶναι συναρπαστικά, μὲ σπινθηροδόλο πνεῦμα, πραγματικὴς «Πυγολαμπίδες». Χαρακτηριστικὸ τους εἶναι ἡ δημοτικὴ γλώσσα. Τ' ὁμορφο καὶ καθάριο ὕφος. Ἡ σωστὴ κρίση. Ἡ σαφὴς ἀντίληψη, καὶ ἡ ἱκανότητα τῆς ἔκφρασης. Δύσκολο πράγμα σὲ λίγες γραμμὲς νὰ ὁλοκληρώσεις ἕνα θέμα ἐθνικόν, ἐκπαιδευτικόν, ἱστορικόν, κοινωνικὸ ἢ τοπικόν, ἀπὸ κείνα πού περιέχονται στίς «Πυγολαμπίδες».

Συγγραφέας τους εἶναι ὅπως εἶπαμε, ὁ Ἀρκαδῖος Πηγαῖος ἕνας ἐξαιρετος καθ' ὅλα συνάδελφος πού μὲ τὸ βιβλίο του αὐτό μᾶς δείχνει πολλὰ σημάδια τοῦ δυναμισμοῦ του. Φανερώνει ἱκανότητες μεγάλες πού

μὰς ἐπὶσχοῦνται πολλά, ἂν καταπιασθῇ ἀργότερα μὲ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς δημοσιογραφίας, τὸ χρονογράφημα.

Στηρίζεται πάνω σὲ γερά θεμέλια κι' ἀπ' αὐτὰ ξεκινάει γιὰ ν' ἀνέβῃ πρὶς ψηλά. Ἔτσι τοῦλάχιστον δραματίζεται ὁ ἴδιος. Νὰ πὼς νιώθει τὸ ἔργο τοῦ χρονογράφου, ὅπως τὸ φανερῶνει στὸν πρόλογό του. «...Ἡ εὐθύτητα θάνατι τὸ σῆμα του. Ἡ ἀμεροληψία κι' ἡ ἀνθρωπιά ἢ ἐπιδιώξῃ του. Ὁ Θεὸς του, ἡ Πατρίδα του, τὸ

Ἔθνος του, ὁ Λαὸς του καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ πολιτισμοῦ του, θὰ τὸν ἐμπνέουν, θὰ τὸν καθοδηγοῦν καὶ θὰ τοῦ φωτίζουν τὸ δρόμο...».

Ἐλπίζομε κι' εὐχόμαστε οἱ παραπάνω ἀρετὲς ποὺ ὁ ἴδιος ἀναφέρει, νὰ καθοδηγοῦν καὶ νὰ φωτίζουν, σὰν πραγματικὲς «Πυγολαμπίδες» τὸ δρόμο του γιὰ ἓνα καλλίτερο ἀνέδασμα.

M.A.

ΠΑΝΑΓ. ΝΑΚΟΥ: «Ὁ Σολωμὸς τραγουδιστὴς τῆς Πατρίδας καὶ τῆς Θρησκείας».

Ὁ κ. Παναγιώτης Νάκος, γνωστὸς καὶ ἀπὸ ἄλλα του ὑπέροχα πνευματικὰ δημιουργήματα προσφέρει ἀνεκτίμητη ὑπηρεσία, στὸν κόσμον τῶν γραμμάτων, μὲ τὸ νέο του, καὶ πραγματικὰ ἀριστοτεχνικόν, ἔργο:

«Ὁ Σολωμὸς, τραγουδιστὴς τῆς Πατρίδας καὶ τῆς Θρησκείας».

Τὸ βιβλίο τοῦτο δὲν εἶναι ἓνα ἀκόμη βιβλίο γιὰ τὸ Σολωμό, μὰ ἀκόμη ἔκδοσις ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ. Εἶναι μελέτη στὶς μελέτες. Μελέτη ποὺ εἰσάγει τὸν ἀναγνώστη στὸ Σολωμικὸ ἰδεαλισμὸ καὶ βοηθεῖ τὸ μελετητὴ νὰ σχηματίσῃ πλήρη εἰκόνα τῆς φυσιογνωμίας τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητῆ.

Τέτοιες μελέτες λείπουν καὶ εἶναι ἀπαραίτητες. Δὲν εἶναι τόσο εἴκοιο νὰ βρῇ καὶ νὰ διεξέλθῃ κάποιος ὅλη τὴ βιβλιογραφία νὰ κάμῃ συσχετίσεις, ἐμβαθύνσεις, κριτικὴ, γιὰ νὰ μορφώσῃ γνώμη γιὰ τοῦτο γιὰ κείνο τὸ σημεῖο, γιὰ τοῦτο γιὰ κείνη τὴ γνώμη, τὴν ἀποψη.

Οἱ συγγραφεῖς ἔχουν ἰδιαίτερες ὑποχρεώσεις πρὸς τὸ πολὺ κοινόν. Ἔχουν χρέος νὰ προσοικειώσιν τὶς ἡψηλὲς διάνοιες στὴν ἀντίληψη τῶν πολλῶν, νὰ ἀπλοποιοῦν, νὰ ἐκλαϊκεύουν τὰ δύσκολα γιὰ νὰ νιώθουν καὶ νὰ τὰ χαίρουν οἱ πολλοί.

Ἀπὸ τὴν ἀποψη τούτη χρέος πρὸς τὸν

ποιητὴ τοῦ χρέους εἶναι ἡ ἐργασία μελέτη τοῦ κ. Παναγ. Νάκου γιὰ τὸ Σολωμό, τραγουδιστὴ τῆς Πατρίδας καὶ τῆς Θρησκείας.

Τὸ βιβλίο εἶναι καλαίσθητο, καλοτυπωμένον σὲ χαρτὶ πολυτελείας, ὀγκῶδες μὲ 500 περίπου σελίδες. Στὸ πρῶτο μέρος εἶναι συγκεντρωμένον ὅ,τι ἔχει σχέση μὲ τὸν πατριωτισμὸ του, ἀναλύονται τὰ πατριωτικὰ του «ποιήματα», ἀναλυτικώτερα ὁ Ἑθνικός Ὕμνος. Στὸ δεύτερον μέρος, ποὺ εἶναι συγκεντρωμένον ὅ,τι ἔχει σχέση μὲ τὴν ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ του πίστη, ἀναλύονται τὰ θρησκευτικὰ του ποιήματα. Στὸ τρίτο μέρος γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἀποσπασματικότητά τοῦ ἔργου του (γιὰ τὶς ἐκδοχὰς ποὺ ἔμεινε τοῦτο ἀποσπασματικόν).

Στὸ τέταρτο μέρος γίνεται λόγος γιὰ τὸ θάνατον, ἀθανασία, φυσιογνωμία τοῦ ποιητῆ.

Στὸ τέλος παραθέτονται, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ περιεχόμενα πίνακες ποιημάτων, ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Πρόκειται γιὰ βιβλίο ποὺ ἀξίζει καὶ πρέπει νὰ μελετηθῇ ἀπὸ ὅλους, ἔξωρα τοὺς δασκάλους, καθηγητὰς, κληρικοὺς δικηγόρους, ἀξιωματικούς, φοιτητὰς καὶ μαθητὰς Λυκείων.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Θ. ΠΟΡΤΟΛΑΣ

Μόλις κυκλοφόρησαν

ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΑΘΑΡΙΚΑ - ΜΙΧΑΛΗ ΣΕΡΠΕΤΣΙΔΑΚΗ - ΑΙΜΙΛΙΟΥ ΚΑΡΘΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Μέ απλά έποπτικά μέσα

Περιλαμβάνει:

- Περιγραφές κατασκευής απλών μέσων διδασκαλίας
- οδηγίες για τη διδακτική όλων τών μαθημάτων
- πρωτότυπες ιδέες και χρήσιμες συμβουλές
- οδηγίες χρήσεως τών σύγχρονων όπτικοακούστικων μέσων διδασκαλίας
- υποδείγματα χειροτεχνικων έργων
- οδηγίες για την κατάρτιση συλλογών και σχολικού μουσείου
- σχέδια και υποδείξεις για την κατασκευή σύγχρονων σχολικών επίπλων
- οδηγίες έορταστικων διακοσμήσεων του σχολείου
- πλήθος φωτογραφίες και σχέδια όλων τών διδακτικων μέσων
- περιγραφές κατασκευής οργάνων Φυσικής Πειραματικής και πολλές χρήσιμες πληροφορίες για τόν έκσυγχρονισμό του σχολείου σύμφωνα με τó πνεύμα του Νέου Σχολείου.
- Σχήμα μεγάλο, σελίδες 230, εικόνες 260. Τιμή Δρ. 80.

Γ. ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΥ - Γ. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΥΝΤΑΧΤΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ (ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ)

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 20

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΜΠΑΝΑ Φιλαδελφείας 4 - Τηλ. 816283 - 'Αθήναι

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

**(ΕΚΔΟΣΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΠΗΥΣΗΜΕΝΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΕΝΗ)
ΣΕΛΙΔΕΣ 512**

Εκδόσεις

1. Λαμβάνει υπ' όψει τὰ κείμενα τῶν καλυτέρων πεζογράφων τῆς Νεοελληνικῆς μας Λογοτεχνίας.
2. Ἀκολουθεῖ τὴν καθιερωμένη γραμμὴ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας γιὰ τὴν συγγραφή τῶν Ἀναγνωστικῶν Στοιχειούδους καὶ τῶν Νεοελληνικῶν ἀναγνωσμάτων Μέσης Παιδείας.
3. Δίνει μιὰ θετικὴ εἰκόνα γιὰ κάθε λέξι πού παραμένει ἡ ἴδια σ' ὅλα τὰ στάδια μορφώσεως τῶν ἀνθρώπων.
4. Πλάι σὲ κάθε λέξι τῆς Δημοτικῆς εἶναι, σὲ παρένθεσι, καὶ ὁ τύπος τῆς καθαρεύουσας γιὰ νὰ ὑπάρχῃ συσχέτισι καὶ νὰ περιορισθῇ τὸ χάσμα πού προκύπτει ἀπὸ τὴ διγλωσσία.
5. Δὲν εἶναι παραφορτωμένο μὲ λέξεις πού δύσκολα χρησιμοποιοῦμε.
6. Περιέχει ὅλες τίς ξενικὲς λέξεις πού ἔχουν ἐπικρατήσῃ τελευταία στὴ γλῶσσα μας. Γιὰ τὴν ὀρθὴ προφορὰ τούτων κλείνεται σὲ παρένθεσι ἡ ξένη λέξι ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται.
7. Περιέχει ὅλες τίς ἀπλοποιήσεις τῆς Ἀκαδημίας.
8. Ἡ ὅλη μὲ «ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ» 125 περίπου σελίδων ὅπου: μεταξύ τῶν ἄλλων περιλαμβάνονται ἡ κωδικοποίησι τῶν καταλήξεων γενικῆς, ὁ τονισμός, τὰ ἐν χρήσει ὀνόματα, ῥήματα κ.π.ᾧ.
9. Ἐχει μικρὸ σχῆμα καὶ σὰν τέτοιο θὰ εἶναι σύντομος γιὰ ὅλους στὸ ταξίδι, στὴν ἐξοχή, στὴ δουλειά, παντοῦ.

Μὲ τίς παραπάνω προϋποθέσεις τὸ Λεξικὸ εἶναι:

- α) **Ἀπαραίτητο** γιὰ τὸ Μαθητόκοσμο καὶ τοὺς Φοιτητὲς ἐν γένει.
- β) **Χρήσιμο** γιὰ τὸν καθένα ἀπ' τοὺς μεγάλους πού θέλουν νὰ γράφουν σωστὰ τὴ Νεοελληνικὴ μας γλῶσσα καὶ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν πονοκέφαλο τῆς διγλωσσίας.

Ἡ ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἐξάντλησις τῆς α'. ἐκδόσεως (ἀντίτυπα 35.000) καὶ ἡ ἐπαύξησις τῆς ὅλης τῆς β' ἐκδόσεως κατὰ 100 περίπου σελίδες, ἀποτελοῦν ἀναμφισβήτητο στοιχεῖο διὰ τὴ νέα ἐκδοσις τοῦ Ὁρθογραφικοῦ Λεξικοῦ θὰ ἔχῃ μεγαλύτερη κυκλοφορίαν.

Ζητήστε το ἀπὸ τὸν Βιβλιοπώλην σας.

Κεντρικὴ Πώλησις

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΚΑΜΠΑΝΑ

Λέκκα 25 — ΑΘΗΝΑΙ